

у 31 (03)
П 29

**ПЕДАГОГИК
АТАМАЛАР
ЛУҒАТИ**

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ХАЛҚ ТАЪЛИМИ ВАЗИРЛИГИ
Т.Н. ҚОРИ НИЁЗИЙ НОМИДАГИ ЎЗБЕКИСТОН
ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ
ИЛМИЙ ТАДҚИҚОТ ИНСТИТУТИ**

ПЕДАГОГИК АТАМАЛАР ЛУҒАТИ

**ТОШКЕНТ
Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси
«Фан» нашриёти
2008**

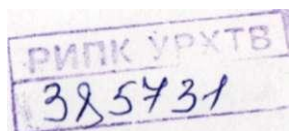
Педагогик атамалар луғати 2000 га яқин таълим-тарбияга оид тушунчаларнинг қисқача шарҳини ўз ичига олган бўлиб, унда сўнги йилларда педагогика фанида кенг қўлланилаётган янги атамалар изоҳини беришга алоҳида эътибор қаратилган. Мазкур луғат мутахассис олимлар, таълим-тарбиянинг барча бўғинларида фаолият курсатувчи ўқитувчилар, тарбиячи ва мураббийлар, таълим муассасалари раҳбарлари, изланувчилар, докторант ва аспирантлар, талаба ҳамда ўқувчилар учун қўмакчи, дастуриламал бўлиб хизмат қилади.

Т у з у в ч и м у а л л и ф л а р :

п.ф.д., проф. Р.Х.Джураев, п.ф.д. Ў.ҚТолипов,
п.ф.д., проф. Р.Ғ.Сафарова, т.ф.д., проф. Х.О.Туракулов,
п.ф.н. М.Э.Иноятова, п.ф.н. М.СДиванова

Т а қ р и з ч и л а р :

педагогика фанлари докторлари,
профессорлар *С.Нишонава,*
Э.О.Турдиқулов



ISBN 978-9943-09-683-7

© **Ўзбекистан Республикаси**
ФА «Фан» нашриёти, 2008 йил.

СЎЗБОШИ

Сўз - тушунчанинг нуткдаги ифодаси. Шунга кура еузларда турли даражадаги тушунча ва атамаларнинг маъноси ифодаланади. Педагогик атамалар лугатида бугунги кунда педагогика фани ва таълим-тарбия соҳасида қўлланиладиган турли сўз ва атамаларнинг мазмуни изоҳланади. Уларнинг соҳа доирасида ифодалайдиган маънолари очиб бериледи. Педагогик атамалар луғатини тузишда аниқ шарҳлаш, изчиллик, кетма-кетлилик тамойилларига амал қилинди. Мазкур луғатда ҳам фақатгина педагогик маънога эга бўлган сўзлар танлаб олинди ва атамаларнинг педагогик маъноларигина шарҳланди. Луғатнинг характерли жиҳатларидан яна бири - унда сўзларнинг замонавий педагогик маънолари шарҳланганлигидадир.

Сўзлар ёки атамалар муайян соҳага ихтисослашган бўлади. Улар лугатларда маълум тартибда жойлаштирилади. Педагогик атамалар луғати педагогика илмининг ривожланиши ва оммалашувида муҳим урин эгаллайди. Унда педагогика фанида барқарорлашган ва шакллана бошлаган билимлар акс этади. Мазкур луғат илмий, ижтимоий, педагогик вазибаларни бажаради: луғатхонга муайян педагогик ходиса ҳақида маълумот беради; уларни педагогика соҳасидаги сўз ва атамалар билан таништиради. Мутахассиснинг педагогика ва таълим-тарбия соҳасидаги сўз бойлиги ва билим доирасини оширади. Мазкур лугат ҳозирги вақтда педагогика ва таълим-тарбия соҳасида маълумот, ахборот тўплаш ва уни мутахассисларга етказишца муҳим илмий-шалий аҳамиятга эга.

1925 йилдан бугунги кунга кадар республикамизда 50 дан ортиқ соҳа бўйича 140 тага яқин атамалар луғати нашрттилган бўлиб, улар орасида педагогик атамалар луғати мав-

жуд эмас. Бугунги кунга келиб педагогика ил ми, таълим-тарбиянинг тез суръатлар билан ривожланиши натижасида педагогик атамалар лугатини яратиш зарурияти юзага келди. Педагогик атамалар лугатининг вазифа доираси жуда кенгдир.

Мазкур луғат мутахассис олимлар, таълим-тарбиянинг барча бўғинларида фаолият кўрсатувчи ўқитувчилар, тарбиячилар мураббийлар, таълим муассасалари раҳбарлари, ўқувчи ҳамда талабалар, изланувчилар, аспирант ва докторантлар учун кўмакчи, дастуриламал бўлиб хизмат кил ади.

Абжад - араб харфларидан тузилган ва хар қайси харфларнинг сон қийматини ҳамда қадимий араб алфавита сирасини эсда сақдаш учун ўйлаб чиқарилган саккизта сўздан биринчисининг ва шу саккиз сўз мажмуининг номи.

Абзац - 1) хат боши, сатр боши; 2) иккита хат боши орасидаги матн.

Абитуриент - ўрта-махсус таълим муассасаси, академик лицей, касб-хунар коллежини битириб, олий ўқув юртига киришга талабгор.

Абстрактлаш - мавхумлаштириш оркали назарий умумлашмалар ҳосил қилишдан иборат таълим методи.

Автомониторинг - ўқитувчининг ўз касбий фаолиятига қай даражада тайёрлигини назорат қилиш. Ўз-ўзини баҳолаш ва интеллектуал салоҳиятини мунтазам ривожлантириб боришни назорат қилиш жараёни.

Авторитар таълим-тарбия - ўқувчини ўқитувчига бўйсундиришдан иборат бўлган таълим-тарбия усули.

Авторитар технология - 1) анъанавий таълим жараёнининг ифодаси бўлиб, ўқитиш жараёнида ўқувчи объект, ўқитувчи субъект сифатида фаолият кўрсатишига асосланган тизим; 2) ўқув-тарбия жараёнида ўқувчини бўйсундириш асосида бошқариш технологияси.

Автореферат - педагогик тадқиқотни амалга оширган муаллифнинг реферата. Диссертация автореферата.

Аграфия - (лот. ёза олмайман) - нутқ фаолиятидаги камчилик туфайли ўқувчида ёзиш кўникмаларини шакллантириш мумкин эмаслиги.

Адабиёт - 1) ўқув фани; 2) ўқув адабиёти-таълим жараёнида муайян ўқув фанидан бериладиган таълим мазмунининг маълум бир қисмини ўзида мужассамлаган китоб.

Адабиёт Давлат таълим стандарта - адабиёт таълим мазмуни ва ушбу ўқув предмета бўйича ўқувчилар эгал-

лайдиган билим, кўникма, малакаларга қўйилган талабларни давлат томонидан тасдиқданган эталони, модели.

Адабиёт ўқитиш методикаси - 1) адабиёт таълими назарияси ҳамда методикаси бўйича талабаларга муайян билим, кўникма, малакалар ҳосил қилишга йўналтирилган ўқув фани; 2) адабиёт ўқитиш методикаси хусусий педагогиканинг алоҳида тармоғи.

Адабиёт ўқув предмети - муайян доирадаги адабий асар намуналари, шунингдек адабиёт тарихи ва назариясини ўрганишга қаратилган ўқув предмети.

Адабий кеча - ўқувчиларни адабий асар мазмуни ва ёзувчилар ижоди билан таништиришга қаратилган оммавий, синфдан ва мактабдан ташқари тадбир.

Адабий ўинлар - ёзувчилар ижоди ва адабий асар ҳақидаги маълумотларни аниқлашга қаратилган адабий-дидактик ўинлар.

Адабий ўқиш - 5-9 - синфларда ўқиш ва адабий асар таҳдиги асосланган адабиёт ўқитиш тизими.

Адабли - одоб-ахлоқ меъёрларига риоя қиладиган; тарбияли, ахлоқди. Адабли бола. Адабли бўлмоқ.

Адабсизлик - одоб-ахлоқ меъёрларига тўғри келмайдиган иш, одоб-ахлоқ доирасига сиғмайдиган хатти-ҳаракат.

Адаптация - ўқув жараёни, ўқув фаолиятига мослашув.

Адекват (лотинча *adequatus* - тенглашган, мое, айнан бир, ўхшаш) - билиш назариясида нарса ва ҳодисаларнинг хоссалари ва алоқаларини уларнинг объектив мазмунига тўғри келадиган аниқ ва мое кдлиб олиш. Инсон онги объектив борликни ижтимоий амалиёт асосида адекват эттира боради.

Адекватлик - илмий тадқиқот иши натижасининг тадқиқот объект кечиши, яъни объектнинг функционал вазифаларини (ўзгариш, ишлаш қонуниятларини ва х.к.) айнан акс эттиришини назорат қилиш.

"Адолат ўлкасига саёҳат" метода - дидактик ўйин тури.

Адъюнкт - олий таълим ёки ИТМнинг адъюктурасига белгиланган тартибда қабул қилинган ва ҳарбий йўналишдаги алоҳида дастур асосида маълум мутахассислик бўйича номзодлик диссертацияси устида илмий иш олиб бораётган мутахассислик ёки магистрлик дипломига эга бўлган олий маълумотли изланувчи.

Академик (сифат) - 1) академиянинг илмий муассаса ёки олий ҳамда ўрта махсус ўқув юрти маъносидаги тушунчаларига тааллуқлилиқни билдиради; 2) Ўзбекистон ва МДХца етук ижрочилиқ жамоалари, театрларга берилдиган фахрий ном.

Академик нашр - фан, адабиёт ва санъат асарларининг илмий асосда тайёрланган нашри. Асосан мутахассислар ва илм ахдига мўлжалланади, илмий тадқиқот мақсадини кўзда тутди.

Академизм - 1) илмий тадқиқот муассасалари ва ўқув юртларида; қуруқ назарияга берилиб кетиш, амалиётдан узилиб қолиш, қуруқ назарияга таянишдан иборат.

Академик лицей - муайян фанни чуқур ўргатишга йўналтирилган ўрта махсус таълим муассасаси.

Академия - 1) илм-фан ёки санъатни ривожлантириш учун тузилган олий илмий муассаса; 2) баъзи бир олий ўқув юртларининг номи. Қишлоқ хўжалига академияси. Ҳарбий медицина академияси.

Акмеология - инсонни ўз тараккиёти динамикасида, такомилли ҳамда ҳаёт фаолиятининг турли босқичларида ўзидаги энг кучли қобилиятларини намоён қилишнинг комплекс масалаларини ўрганадиган фан тармоғи.

Акселерация - болалар ва ўсмирларда оғирлик ва тана ҳажмининг катталашуви, физиологик ўсишдаги жадаллашув, эрга жинсий балоғатга етишни ифодаловчи соматик ривожланиш.

Аксиология - кадриятлар тўғрисидаги фан.

Алгебра - математиканинг микдорлар устида бажарилдиган амалларининг умумий қонунлари ҳақидаги ўқув фани.

Алгоритм - кўрсатилган мақсадга эришиш ёки кўйилган топшириқ (масала)ни ечишга қаратилган вазифа(амал)лар кетма-кетлигини бажариш борасида ижрочига тушунарли ва аниқ курсатмалар бериш.

Алгоритмик характердаги даража - назарий билим, амалий кўникма ва малакалар мазмунини татбиқ қила олиш маҳорати, бир хил типдаги масалаларни ёзиш, еча олиш ҳамда эслаб қолиш фаолиятини амалга ошириш кўникмасини ифодалавчи даражалар.

Алифбо - эск. айн. алифбе.

Алифбе - бошланғич синф дарслиги. Биринчи синф ўқувчилари учун алифбе.

Алифбе дарслиги - 1- синф ўқувчиларига савод ўргатишга мўлжалланган ўқув китоби.

Аллома - фаннинг бир ёки бир неча соҳасини мукамал эгаллаган, илмли, эрудицияли шахс.

Алмаий номидаги намуна иш мактаби - Тошкент шаҳрининг Бешёғоч даҳасидаги собиқ рус-тузем мактаби биносида маҳаллий аҳоли болалари учун 1918 йилда очилган мактаб. Мактабда ўқувчиларга меҳнат ва политехника таълимидан бошланғич тушунчалар сингдирилган.

Алогизм - (а - инкор кўшимчаси, logos - идрок) - илмий билишда мантикий фикрлашнинг ролини инкор этадиганоким.

Алфавит - тил, муайян ёзувнинг маълум тартибда жойлашган ҳарфлари мажмуи. Ўзбек алфавита. Алфавит тартиби. Алфавит кўрсаткичи

Альтернатив - муқобил, муқобил ўқув материали.

Альтруизм - инсоннинг бошқа кишиларга ўз манфаатини кўзламаган ҳолда ёрдам кўрсатишга қаратилган характер хусусията.

Альбом - раем чизиладиган қалин қоюзли дафтар, ўқув куроли.

Амалий машғулотлар - махсус жиҳозланган хона ёки алоҳида ажратилган тажриба майдонида ташкил этилиб,

тахсил олувчиларда улар томонидан ўзлаштирилган назарий билимларни амалиётда қўллай олиш кўникма ва малакаларини ҳосил қилишга йўналтарилган таълим шакли.

"Амрико" (бутун сўзлар) усули - 1) 20-йиллардан бошлаб Ўзбекистан мактабларида жаҳон тажрибасидан ўрганиб қўлланилган усул. 2) Америка мактаблари тажрибасида қўлланилгани каби ўқувчилар яхши биладиган ҳайвон ва паррандаларнинг расмини кўрсатиб, уларнинг раем ости даги номларини ўқувчиларга ўқитиш усули. 3) ҳарфларга шаклан ўхшайдиган буюм тасвири воситасида яхлит сўзлар ясаш усули.

Анализ методи - 1) педагогик тадқиқот методи бўлиб, унда текшириш объекта фикран таркибий элементларга ажратиб тадқиқ қилинади; 2) ўқув вазиятини ҳар томонлама таҳдил қилиш, чуқур текшириш, ўрганиш.

Аналитик метод - таҳдил қилишга йўналтарилган таълим методи.

Анатомия ўқув предмети (юн. кесаман ёраман) - айрим аъзолар, системалар ва бутун организмнинг шакли ва тuzилиши ўрганиладиган ўқув предмети.

Андиша - одамлар орасидаги хурмат ва эҳтиёткорлик қисси.

Андоза - қолип, модель.

Анжуман (араб.-йиғин) - 1) кенг доирада ўтказиладиган мажлис, йиғилиш, кенгаш; 2) бир даврда яшаб, бир соҳада фаолият кўрсатган атоқли шахслар гуруҳи, жамияти; 3) бир хил касбдаги хунармандларнинг бирор маслахатли иш юзасидан вақта-вакти билан йиғилишиб ўтказиладиган мажлиси, шогирдларни ишга ўтказиш йиғини, маросими, зиёфата.

Аниқлаштириш методи - умумий назариядан айрим қўллашларга ўтиш ёки мавҳумликдан аниқ кўп хилликка \ гиш; аниқлаштириш натижаларини белгили расмийлаштириш (мисол, масала, чизма, модель, алгоритм, ҳисобот, иншо ва х.к.)лар мажмуи.

Аниклик - педагогик тушунча ва ҳодисаларнинг тўғри, объектив ифодаси.

Анкета - педагогик тадқиқот методи бўлиб, тегишли маълумот олиш, туплаш учун белгиланган сўроқ варакаси.

Аннотация - китоб, қўлланма ва шу кабиларнинг ахамияти, мазмуни хақида қисқача маълумот.

Аналогия - ўхшаш- парадигма.

Антик педагогика - (лот. antiquus - ибтидоий, қадимги; юнон. paidagogit - қараб туриш, қўз-қулоқ бўлиб туриш) - педагогика фанининг эраиздан аввалги VII-V асрлардаги қадимги Греция, Рим, қадимги Хитой ва Ҳиндистоннинг таълим-тарбия хақидаги таълимотларини ўрганувчи бўлими.

Антропологик педагогик технологиялар - бола шахсига ниҳоятда катта аҳамият берилиши билан фарқдананган технологиялар, қолаверса эҳтиёжлари етакчилик қилади.

Антропология - 1) одамнинг келиб чиқиши, эволюцияси, одамзод ирқларининг пайдо бўлиши, одамнинг тана тузилишидаги нормал фарқ - тафовут, ўзгарувчанлик хақидаги фан; 2) инсоннинг биологик табиатини ўрганувчи фан.

Антропоцентризм - инсонни коинот маркази сифатида қаровчи фалсафий қараш бўлиб, гуманистик педагогика таянадиган асосий фалсафий категориялардан бири.

Анъана - узоқ замонлардан бери авлоддан-авлодга, оталардан болаларга ўтиб, давом этиб келган урф-одат, ахлоқ меъёрлари, қарашлар йигиндиси.

Анъанавий ўқув адабиётлар - билим олувчиларнинг ёши, психологик ва физиологик хусусиятлари, маълумотлар ҳажми, матн ўлчовлари, қозғоғ сифати, муқова тури қаби қўрсаткичларни **инобатга** олган ҳолда қоғозга чоп этиладиган манбалар.

Апостроф - ёзувда харфий белги билан қўрсатилмайдиган унли ўрнида сатр устига қўйиладиган белги.

Апробация - педагогик тадқиқот натижаларини расмий жиҳатдан белгилаш.

Араб тили Давлат таълим стандарта - араб тили таълим мазмуни ва ушбу ўқув предмета бўйича ўқувчилар эгал-найдиған билим, қўниқма, малақаларга қўйилған талаб- (Юрни давлат томонидан тасдиқланған эталони, модели.

Араб тили хонаси - араб тили фанини ўқитишда дарена даредан ташқари машғулотларни самарали ташкил этишга қаратиб махсус жиҳозланған ўқув хонаси.

Араб тили ўқитиш методикаси - 1) араб тили таълими иазарияси ҳамда методикаси бўйича талабаларга муайян билим, қўниқма, малақалар ҳосил қилишга йўналтирилган ўқув фани; 2) араб тили ўқитиш методикаси хусусий педагогиканинг алоҳида тармоғи.

Арифметика - ўқувчиларга математик сонларнинг оддий хоссаларини ҳамда улар устида бажариладиган амалларни ўргатадиган ўқув фани.

Архив метода - қундалиқ қайдномалар ва ёзувлар, арчип маълумотлар, меҳнат ёки ижодий фаолиятни таҳдил қилувчи тадқиқот тури.

Асл манба - бирор асар ёки матннинг шарҳданмаған, (>ошқа тилга таржима, таҳрир қилинмаған (муаллиф тузаипилари ва таҳрири бундан мустасно) асл нусхаси.

Аспирант - олий таълимдан кейинги юқори босқичда таълим олиб, муайян соҳада номзодлик илмий даражасини олиш учун фаолият курсатадиган шахс.

Аспирантура - олий ўқув юртлари ёки илмий текшириш институтлари ҳузурида фан номзоди даражасидаги юқори малақали ўқитувчилар ёки илмий кадрлар тайёрлашга ихтисослашған ўқув муассасаси.

Ассистент (лот.- assistens - ёрдам берувчи) - 1) мутахассис ёрдамчиси, профессор ёки доцентларга қўмақлашадиган кичик мутахассис (масалан: профессор ассистенти); 2) олий ўқув юртларида илмий унвон ва ўқитувчилик лавозими.

Астрономия - ўқувчиларда осмон жиҳмлари тўғрисида иамий тушунча ҳосил қиладиган ўқув фани.

Астраномия ўқув предмети - коинотда осмон жисмларининг жойлашиши ва ривожланишини илмий жихатдан ўқувчиларга ўргатадиган ўқув предмети.

Агама - билим ёки фаолиятнинг махсус соҳасига дойр тушунчани ифодаловчи сўз ёки сўз бирикмаси.

Атрофлича фикрлаш - муайян масалани тафаккур воқитларидан фойдаланиб, атрофлича босқичма-босқич хал қилишдан иборат акдий фаолият.

Аттестат - 1) ўқув муассасасини тугатганлиги тўғрисидаги давлат хужжата. Етуқлик аттестата — умумий ўрта мактабни битариб чиққан ўқувчиларга бериладиган давлат хужжати; 2) илмий ёки махсус унвон берилганлик тўғрисидаги шаходатнома. Профессорлик аттестата. Катта илмий ходимлик аттестата.

Аттестация - 1) мутахассисларнинг ишга лаёқати, маънаси, билим даражаси ва ҳуқ-атворини аниқдаш ва шу асосда ишга тайинлаш ёки унвон бериш учун ўтказиладиган синов; 2) Ўзбекистан Республикасининг "Таълим тўғрисида"ги Қонуни ва "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури" ва бошқа меъёрий хужжатлар талаблари асосида муайян таълим муассасаси фаолиятининг асосий йўналишлари: моддий-техник базаси, кадрлар билан таъминланганлиги, ўқув-тарбиявий ишларнинг ташкил этилиши, бошқарув даражаси, ўқув-услугий таъминоти, ўқувчилар ва талабалар билим даражаси ва бошқа қатор кўрсаткичлар бўйича давлат таълим стандартларига нечоғлик мувофиқ эканлигини аниқдаб берувчи жараён.

Аудитория - олий ва ўрта махсус ўқув юртлирида дарс ўтказиладиган хона.

Аутотренинг - ўз-ўзини ишонтиришга асосланган махсус машқлар мажмуи.

Афина тарбияси - милоддан аввалги VII-V асрларда Афинада шаклланган ҳамда қадимги Грецияда қўлланилган тарбия тазими.

Афина тарбиясининг мақсади ҳар томонлама ривожланган инсонни шакллантиришдан иборат бўлган. У ўзида акдий, эстетик, нафосат, ахлокий ва жисмоний тарбияни мужассамлаштирган. Нафосат тарбияси, асосан ўқиш, ёзиш, мусика, нутқ маданияти, фалсафа, сиёсатни ўрганиш жарағинида амалга оширилган. Жисмоний тарбия, асосан чопиш, кураш, сакраш, найза отиш каби турлар билан шуғулланишни назарда тутган. Ахлокий тарбияда, асосан инсоннинг мардлик, ўзини тута билиш, ўз қадрини бириктириш каби хислатлар шакллантирилган.

Ахборот - 1) амалда қўлланиладиган аниқ хабар. Ахборот - кишилар орасидаги, одамлар ва ЭҲМ орасидаги маълумот алмашилиш ходисаси; 2) Ахборот-бирор воқеа, жумладан, таълим-тарбияга оид хабар, маълумот; 3) баъзи пиктли нашрларнинг номи.

Ахборот билан ишлаш - турли маълумотларни тўплаш, қайта ишлаш ва узатишдан иборат бўлиб, таълим олувчилар гуруҳи ва педагогик ходимлар фаолиятини мувофиқлаштириш жарағинида қўлланиладиган усул.

Ахборот ресурс маркази (АРМ) - таълим муассасалари таркибида ташкил этилган ахборот-кутубхона хизмати идрасатувчи муассаса.

Ахборот-таълим муҳити - таълим жарағинида янги маълумотларни олиш имконини берадиган ўқув вазияти.

Ахборот технологиялари - таълим жарағинида ахборот олиш имконини берадиган лойиҳалар.

Ахборот технологияси - ахборотни ҳосил қилиш, сақлаш, компьютер ёрдамида қайта ишлашни ифодаловчи фаолият соҳаси. Ахборот технологиясини татбиқ этиш муҳити (илин ўзаро боғлиқ бўлган жараёнларга оид алоқадорликни VI ичига оладиган кўникма ва воқитлар тазимидир.

Ахборотлаштириш - ахборот-коммуникация технологиялари (АКТ) ва хизматлар конвергенциясининг даражаси. Ахборотлаштиришни ривожлантириш жарағини мувофиқлаштириш - ахборот ҳамжамиятага қўшилишнинг гаянч омилдир.

Ахборотли модул - янги маълумот беришга йўналтирилган ўқув модели.

Ахборотни факсимиль узатиш - одамлар ўртасидаги ахборот алмашинуви ахборотни факсимиль узатиш ёрдамида матн, газета кулёзма, графика, фотография ва бошқа шу каби ҳар қандай ҳужжатни бир объектдан иккинчи объектга етказиб бериш.

Ахборотнинг айланма алмашинуви - "педагогика фани-педагогик маълумотлар банки-педагогик маданият" тизимида педагогик маълумот (ахборот) ларнинг бир маромда ҳаракатланиш жараёни.

Ахлоқ - 1) шахснинг ўзаро бир-бири, жамият аъзоларига нисбатан қабул қилинган меъёрлар асосидаги муносабатлари, хатти-ҳаракатлари мажмуи, жамият томонидан қабул қилинган ҳуққ меъёрлари; 2) ҳуққ-атвор, юриш-туриш, тарбия, одоб.

Ахлоқли - яхши тарбия қурган; одобли, ҳушахлоқ. Ахлоқди бола.

Ахлоқшунослик - ахлоқни жамият, замон, инсоният тарихи учун намуна бўла оладиган ижобий хатти-ҳаракатлар йиғиндиси сифатида баҳоловчи ижтимоий фан тармоғи.

Ахлоқий маданият - 1) борликни ахлоқий жиҳатдан англаш, баҳолаш ва ўзгартириш учун инсонга имконият яратувчи маданият тури; 2) инсониятнинг ахлоққа оид маданий тажрибасини ифодалаб, кишилар ўртасидаги муносабатларда қадриятларга, ахлоқий меъёр ва тамойилларга амал қиладиган ҳамда шахсни ўз-ўзини мунтазам такомиллаштириб боришидан иборат кўникмалар йиғиндиси.

Ахлоқий тарбия - ўқувчи ёки талабада ўзаро бир-бирига, жамият аъзоларига нисбатан қабул қилинган меъёрлар асосида муносабатларни шакллантириш жараёни.

Ахлоқий тренинг - турли вазиятларда, масалан, муомила маданиятини эгаллашга оид ҳуққ-атвор, кўникма ва малакаларни ўзлаштиришга йўналтирилган тренинг.

Ахлоқий хислатлар - ахлоқ - одобга оид муҳим сифатлар.

Ахлоқсиз - яхши тарбия кўрмаган, ахлоқ қоидаларига бўйсунмайдиган, интизомсиз бола.

Ахлоқсизлик - ахлоқ қонун-қоидаларига хилоф иш, ч.пти-ҳаракат.

Аъло (араб.-юқори) - 1) сифатли, фазилатлари жиқатидан энг яхши, энг юқори, асл; 2) Мадраса талаба-парининг юқори гуруҳи (қ.Мадраса); 3) ўқув юртлари, мактабларда ўқувчилар билимларини баҳолашнинг беш балли тизимидаги энг юқори баҳо ("5" баҳо).

Аълочи - барча ўқув фанларидан аъло баҳо олшпга >ришган ўқувчи ёки талаба.

Ақд - инсон миясининг дунёни ақс эттириш ва шахснинг воқеликка бўлган муносабатларини бошқариб турадиган фаолияти.

Ақли заиф болалар мактаби - ақди заиф болаларни махсус методика асосида ўқитадиган умумий ўрта таълим мактаби.

Ақдий - ақп-идроқ фаолиятига, фикр юритишга оид; интеллектуал. Ақдий қобилият.

Ақлий тарбия - барқамол шахсни ҳаётга тайёрлаш учун урур бўлган барча ақдий жараёнлар, билиш қобилиятларини мақсадга мувофиқ шакллантириш ва ривожлантиришдан иборат жараён.

Ақлий тарбияланганлик - ақдий сифатларнинг ривож-чапганлик даражаси.

Ақдий тестлар - шахс ақдий захирасини намоён қилишга қаратилган психологик диагностика методикаси.

Ақдий ҳужум - муаммони ҳал этишга нисбатан интел-пуктуал ёндашув. Бунда муаммони ҳал этишга оид шахсий фаразлар илгари сурилади.

"Ақдий ҳужум" методи - муайян мавзу юзасидан берилган муаммоларни ҳал этишда кенг қўлланиладиган метод.

Б

Бадий тарбия - ёшларни санъатга нисбатан кизиқиш ва меҳр-муҳаббатларини тарбиялаш ҳамда уларда бадий фаолият кўникма ва малакаларини таркиб топтириш жараёни.

Бадий ўқиш - таълим усули, адабий асар (шеърий наср, шунингдек публицистика) ёки драматик парчанинг ўқитувчи ёки ўқувчи томонидан тингловчиларга асар моҳиятини бадий-таъсирчан идрокли ўқиш усули.

Бадий кадрият - муайян кадрият мезонлари талабларига жавоб берувчи санъат асари.

Байналмилаллик - жаҳондаги турли миллат ва ирқларга мансуб кишиларнинг халқаро бирдамлиги.

Баён (араб.) - 1) воқеа, ҳодиса, фикр, мулоҳаза ва шу кабиларнинг оғзаки ёки ёзма ифодаси; 2) матнни ўқиб ёки айтиб берилганлар асосида ёзиб чиқилган иш. Ўзбекистон умумтаълим мактабларида (асосан 2-8 - синфларда) ўқувчиларнинг фикрлашини ривожлантириш бўйича синф ўқув (ёзма) ишининг асосий турларидан бири сифатида фойдаланилади.

Бакалаврият - мутахассисликлар йўналиши бўйича фундаментал ва амалий билим берадиган, таълим олиш муддати камида тўрт йил давом тадиган таянч олий таълим.

Балоғатга етиш - балоғат, расида (раста) бўлиш, бўйига етиш - организмнинг бир канча анатомик ва физиологик ўзгаришлар натижасида биологик жихатдан секин-аста вояга етиши ҳамда жинсий жихатдан етилиб, кўпайишга, яъни наслни давом этгиришга лаёқатли бўлиб қолиши. Қизлар ўғил болаларга нисбатан эртароқ балоғатга етади. Қизларда бу давр аксари 12-14 ёшдан 16-18 ёшгача, ўғил болаларда 13-15 ёшдан 16-20 ёшгача давом этади.

"Баркамол авлод" спорт ўйинлари - Ўзбекистоннинг касб-хунар коллежлари ва академик лицейлари ўқувчилари ўртасида ўтказиладиган оммавий спорт мусобақалари.

Баркамол шахс - камолга етган, бекаму кўст, тўла-тўқис Инсон, ақдан ва ахлоқан пок, жисмонан соғлом, нафосат-ш, жамиятда ўзлигини таниган, мустақил фикрлайдиган, ркин, ижодкор, ташаббускор, ишбилармон, фидоий шахс.

Барқарорлик - доимий, мустаҳкам амал килувчи ҳолатга ||>ншиш, шунингдек, ушбу ҳолатнинг доимийлиги, мус-|a\камлигини ифодаловчи педагогик тушунчалар.

Баҳо - таълим олувчилар бил им, кўникма ва малака-Црининг микдорий баҳолашда бал ёки рақамлар восита-| ща шартли ифодаланиши.

Баҳолаш - ўқувчи ёки талабанинг эгаллаган билим, |лпикма ва малакалари ҳамда шахсий сифати даражалари- ||| белгилаш.

Белгили маълумот - алифбо - рақамли белгилар маж- mvi, яъни сонли ва сифат белгиларини ўзида мужассам- мштирган маълумот.

"Бешинчиси (олтинчиси, еттинчиси, ...) ортикча" ме- тода - таҳсил олувчиларнинг мантикий фикрлаш кўник- маиарини ривожлантиришга қаратилган интерфаол метод.

Библиография - 1) фойдаланилган босма асарларнинг ипимлаштирилган илмий рўйхати; 2) шундай рўйхат- тар гузиш усуллари билан шуғулланувчи илмий соҳа; 1) бирор масалага дойр китоб, журнал ва мақолалар рўйхати; 4) газета ва журналларнинг янги чиккан китоблар цақида ахборот бериб борадиган махсус бўлими.

"Биламан. Билишни хоҳлайман. Билиб олдим" методи таҳсил олувчиларга муайян мавзулар бўйича билимлари мражасини баҳолай олиш имконини беришга қаратилган имтерфаол метод.

Билагон - ҳар нарсадан хабардор, билимдон шахс.

"Билагонлар кўчиси" - дидактик ўйин тури. Бунда ҳар Гуруҳ портретларда тасвирланган ёки ўзлари танлаб олган нарақаларда номлари ёзилган давлат арбоблари, олимлар, I портчилар кабиларнинг ҳаёти, фаолияти тўғрисида ҳикоя қилиб беришлари керак бўлади.

m

ПГГГ~~~~-_____

Билим - ўқувчи ва талабаларнинг табиат, жамият, фан техника ютуқлари ҳақида ҳосил қилган маълумотлари. Ўқувчи ёки талабаларга тақдим этиладиган назарий маълумот.

Билим, қун и км а ва малакаларни мустаҳкамлаш - ўқитув чининг ўқув материалларини тақдим этиш жараёнида мустаҳкамлик принципини таъминлашга қаратилган махсус ишлари.

Билимдон - катта назарий маълумотга эга бўлган ўқимишли, илмли, билимли шахс.

Бил имей з - билим ва маълумотга эга бўлмаган ўқимаган шахс.

Билиш - 1) таълим жараёнида ўқувчи ва талабаларга тақдим этилган ўқув материалнинг ўзлаштирилганлик даражаси; 2) борлиқ ва унинг объектив қонуниятларини ўрганиш, ўзлаштириш, эгаллаш.

Билиш компонента - бошқаларни ва ўз-ўзини бил ишга қаратилган психик жараёнлар: сезги, идрок, тасаввур, хотира, тафаккур, хаёл ва х.к.

Билиш назарияси (гносеология, эпистемология) - билиш қонуниятлари ва имкониятлари, билимнинг объектив реалликка муносабатини ўрганати, билиш жараёнининг босқичлари ва шакллари, билишнинг ишончлиги ва ҳаққонийлиги шартлари ва мезонларини тадқиқ қилади.

Билмоқ - муайян соҳада маълумотга, билимга эга бўлмоқ.

Бинар дарё - таълим олувчилар билимдонлигини таркиб топтириш имконини берадиган мужассамлашган дарё.

Биографик метод - педагогик тадқиқот усули, шахс келажagini лойиҳалаштириш, тузатиш (коррекциялаш), таъхислаш методи.

Биоикдим атласи - ўқув кўргазма материали; очиқ хавода ва метеорологик омиллар мажмуи муҳитида одамга таъ-

сир кўрсатадиган икдим курсаткичларининг муайян ҳудуд и шрасида тақсимланишини акс эттирадиган хариталар туилами.

Биология Давлат таълим стандарта - биология таълим мазмуни ва ушбу ўқув предмета бўйича ўқувчилар эгал-Шйдиган билим, кўникма, малакаларга қўйилган талаб-Ццрни давлат томонидан тасдиқданган эталони, модели.

Биология хонаси - биология фанини ўқитишда дарё ва диредан ташқари машғулотларни самарали ташкил этиш м.қ,садида махсус жиҳозланган ўқув хонаси.

Биология ўқитиш методикаси - 1) биология таълими и.парияси ҳамда методикаси бўйича талабаларга муайян ып|им, кўникма, малакалар ҳосил қилишга йўналтирил-iaii ўқув фани; 2) биология ўқитиш методикаси хусусий исдагогиканинг алоҳида тармоғи.

Биология ўқув предмета - тирик табиатга оид билим-Врни ўргаташга қаратилган мактаб ўқув предмета.

Биоэкосан - Ўзбекистан ёшларининг "Биоэкосан" ўқув-меюдик мажмуаси - Ўзбекистонда узлуксиз экология таъ-Шмини амалга оширадиган таълим-тарбия муассасаси.

Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Болалар жамғармиси (ЮНИСЕФ) - Бирлашган Миллатлар Ташкилоти- · 111111 асосий жамғармаларидан бири, узоқ вақт давом эт-гап уруш натижасида катта кийинчиликларга дучор бўлган linrona болаларига ғамхўрлик кўрсаташ мақсадида 1946 иилда тузилган.

Бит-дарс - таркибида суҳбат, ўйин ва ижодий машқ-йрни қамраб олувчи мусобақа характеридаги қизиқарли дарс.

Боб - дарслик, қўлланма ва бадий асарнинг тугал маз-мунга эга бўлган қисми.

Бодибилдинг, культуризм (инг. Body-Bulding - тана ту-шлиши) - спорт тури; тана мушакларини гантель, штан-га, тош ва х.клар ёрдамида ривожлантириш, уни чиройли ва бакувват қилишга қаратилган машқдар тазими.

Бола ҳуқуқи - Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Бола ҳуқуқдари Конвенцияси томонидан тасдиқланган умумий, меъёрий қонун-қоидалар мажмуи.

Болалар адабий ижодкорлиги - болаларнинг бадиий сўз санъати ёрдамида ўз туйғулари, фикрлари, борликни бадиий-образли идрок этиш ва уни ифодалаш имкониятлари.

Болалар боғчаларидаги машғулотлар - мактабгача таълим ёшидаги болалар билан болалар боғчаларида ўтказиладиган таълимий ишлар.

Болалар боғчаси - мактаб ёшигача бўлган болаларни тарбияловчи муассаса. Биринчи марта 1837 йил Германияда немис педагоги Ф.Фребель томонидан ташкил этилган. Болалар боғчаси халқтаълими тизимининг дастлабки бўғини ҳисобланади (қ. Мактабгача ёшдаги болалар тарбияси). Ўзбекистонда одатдаги болалар боғчаси 3-7 ёшли болаларга мўлжалланган.

Болалар боғчаси тарбиячиларининг методбирлашмалари - болалар боғчаси тарбиячиларининг педагогик малака ошириш ва тажриба алмашиш орқали методик ишларни ташкил этишга кўмаклашадиган уюшмаси.

Болалар боғчасида конструкциялаш - "конструктор" ёрдамида турли ўйинли қурилиш материалларидан ҳар хил объектлар, масалан уйча, машина, кема, кўприкча қабиларни ясашга қаратилган ўйин ва машғулотлар.

Болалар ва ўсмирлар гигиенаси - гигиенанинг бир соҳаси; гўдакликдан бошлаб то 17-18 ёшгача бўлган болалар ва ўсмирларнинг саломатлигини сақдаш ва мустаҳкамлаш масалалари билан иғуғулланади.

Болалар жамоаси - муайян умумий мақсади ва фаолият турига қура бирлашган болалар гуруҳи.

Болалар журналлари - болаларнинг ўқишига мўлжалланган даврий нашр.

Болалар ижодий кўргазмаси - болалар хаваскорлик ижодий ишларини оммавий намойиш этиш жараёни.

Болалар ижодиёт уйи - Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги тасарруфидаги мактабдан ташқари таълим муассасаси. 2005 йилда ташкил этилган.

Болалар кинофильмлари - болалар ёши ва дунёқарашига мўлжалланган, уларга таълим-тарбия беришга қаратилган кинофильмлар.

Болалар конференцияси - турли асарлар ва долзарб масалалар муҳокамасига бағишлаб ўтказиладиган сифдан Ва мактабдан ташқари таълимий тадбирлар.

Болалар кутубхонаси - мактаб ёшидаги болалалар ва ўсмирларга хизмат кўрсатадиган муассаса. Ўзбекистонда Оундай кутубхоналар оммавий равишда 30-йилларда вужудга кела бошлаган.

Болалар майдончалари - мактаб ва мактабдан ташқари муассасалар қошида болалар бўш вақтини ташкил этишнинг мажмуавий шакли.

Болалар мусиқа мактаблари - қ. Мусиқа мактаблари.

Болалар мусиқаси - болаларнинг тинглаши ва ижро пиши учун мўлжалланган мусиқа асари. Болалар мусиқаси намуналари содда шакли, ёркин ифодаси, жонли бадиий мазмуни билан ажралиб туради.

Болалар нафақалари - давлат нафақалари тўлашга оид қонунга қура вояга етмаган жисмонан носоғлом болалар-ГВ ойлик нафақа тўлаш.

Болалар психологияси - психология соҳаси, болалар исихологик ривожланишининг умумий ва алоҳида хусусиятларини, турли ёш босқичларида бу жараён қандай кечиши, уни ҳаракатлантирувчи қучлар ва қонуниятларни Гадқиқ қилади.

Болалар спорт мактаби - болаларга спортнинг муайян |урлари бўйича таълим-тарбия берадиган махсус ихтисос-нашган ўқув муассасаси.

Болалар танловлари - фан, техника, адабиёт, санъат каби соҳалар бўйича болаларнинг ўзаро мусобақалари.

Болалар театри - болалар томонидан ижро этиладиган I спектакллар.

Болалар техника ижоди - болалар фаолиятининг тури. Одатда, бу фаолият моделлар, механизмлар, оддийрок машиналар, асбоблар, радио электрон курилмалари ва ш.к.ни ясашдан иборат.

Болалар уйи - қ. Мехрибонлик уйи.

Болалар фольклори - оғзаки ижод намуналари. Одатда, болалар ёки улар учун катталар томонидан яратилади. Фольклор жанрининг таркибий қисми.

Болалар хори - юқори ва куйи овоз тембрига эга бўлган ўғил ва қиз болалардан ташкил топган қўшиқ куйловчи жамоа.

Болалар яслиси - қ. Ясли боғча.

Болалар ўйин қўшиқлари - фольклор жанри. Болалар ўйини жараёнида айтилади. Болалар ўйинининг таркибий қисми бўлиб, ўйин учун замин, кайфият ҳозирлайди, иштирокчилар ҳаракатини тўлдиради, драматик ҳолатни юзага келтиради.

Болалар ўйинлари - болаларни ақдий, ахлокий, жисмоний ва эстетик тарбиялаш воситаларидан бири. Болалар ўйинлари болаларни жисмоний, ақлий ва маънавий тарбиялаш воситаси.

Болалар - ўсмирлар спорт мактаблари - қ. Спорт мактаблари.

Болаларни оталикка олиш жамияти - Россияда XIX аср охиридан бошлаб болаларнинг ҳаёт шароитларини яхшилаш ва таълим-тарбия самарадорлигига эришиш мақсадида ташкил этилган жамият.

Болаларнинг анатомик-физиологик хусусиятлари - бола организмнинг тузилиши, вазифалари, унинг ўсиши ва ривожланишини ўрганувчи ўқув предмети.

Ботаника (грН.botanikos - ўсимликка тегишли, botane - ўсимлик, ўт, гиёҳ) - ўсимликлар тўғрисидаги ўқув предмети. Ботаника дарсида ўқувчилар ер юзидаги ўсимликлар дунёсини, ўсимликлар организмларининг яшаш ва ри-

иожланиш қонуниятларини ҳамда уларнинг бу жараёнда-III ўзаро алоқаларини, ташқи муҳитга нисбатан муносаоатларини илмий жиҳатдан ўрганади.

Ботаника хонаси - ботаника фанини ўқитишда даре ва па редан ташқари машғулотларни самарали ташкил этиш мақсадида махсус жиҳозланган ўқув хонаси.

Ботирлик - хавф-хатарли ишга дадил киришиш ва амалга оширишда намоён бўлувчи шахсий сифат.

Бош компьютер - ўқув жараёнида куп машинали ҳисобкип мажмуаларида бошқа компьютерларни бошқарадиган, ппимда (ҳисоблаш тармоғида) ишларни ташкиллаштираппан ва асосий ахборот ишловини амалга оширадиган компьютер.

Бошланғич курс - муайян ўқув фан соҳаси йўналишининг илк, бошланғич билимлар ва ушбу соҳага тегишли I одда маълумотларнинг тизимли баёни ифодаланган ўқув I урсатмалар.

Бошланғич мактаб - болаларга бошланғич умумий маъ-IVMOT берадиган умумтаълим ўқув-тарбия муассасаси **Уцинг** вазифаси ўқувчиларда ёзиш, ўқиш, ҳисоблаш I \ пикма ва малакаларини ҳосил қилиш, табиат ва жамият \акдда илк билимлар бериш, хулқ-одобга ўргаташдан иборат. Бугунги кунда Ўзбекистонда бошланғич мактаблар йўқ.

Бошланғич синф ўқиш китоби - ўқиш ўқув предмети-пипг асосий мазмунини камраб олган дарслик.

Бошланғич таълим - умумий ўрта таълимнинг даст-йбки босқичи ЎзРда бошланғич таълим 1-4-синфларни камраб олади. Унда таътим бериш, уларни ақдий, маъна-**Вий**, жисмоний камол топтиришнинг дастлабки босқичи.

Бошланғич таълим Давлат таълим стандарта - бош-1.ШИЧ таълим мазмуни ва ушбу ўқув предмети бўйича **Ўқувчилар** эгаллайдиган билим, кўникма, малакаларга |.\цилган талабларни давлат томонидан тасдиқданган эта-**Юни**, модели.

"Бошланғич таълим" журнали - 1 - 4 - синф ўқитувчи-

лари, педагогика коллежлари, педагогика институтларининг бошланғич таълим факультетлари талабаларига мўлжалланган 2 ойда 1 марта чиқадиган илмий-методик, ахлокий-таълимий оммабоп журнал.

Бошланғич таълим педагогикаси - 1) бошланғич таълим назарияси ҳамда методикаси бўйича талабаларга муайян билим, кўникма, малакалар ҳосил қилишга йўналтирилган ўқув фани; 2) бошланғич таълим методикаси бошланғич синф уқитиш методикаси билан бўлажак талабаларни қуроллантиришга ихтисослашган ўқув фани; 3) педагогиканинг бошланғич таълимни назарий, асосий ва амалий асосларини ёритишга асосланган махсус бўлими; 4) бошланғич таълим методикасини ёритишга хизмат қиладиган алоҳида тармоғи.

Бошқариш - жараёни режалаштирилган маромда амалга ошириш, ўқитиш мақсадларига эришиш дастурини рўёбга чиқариш учун хизмат қиладиган педагогик фаолият.

Бошқариш педагогикаси - таълим муассасаларини бошқаришнинг назарий-амалий асослари.

Бошқарувчи педагогик технология - нафакат яхлит педагогик жараёни, балки унинг алоҳида қисмларини қамраб олувчи, юксак ижтимоийлаштирилган шарт-шароитни таъмин этувчи технологиялардир. Уларга ташхисловчи, мониторинг, шунингдек, коррекция қилувчи технологиялар қиради.

Брайль шрифти - бўртма нуқталардан иборат. Кўзи ожизлар ўқиш ва ёзиши учун мўлжалланган. Л.Брайль томонидан яратилган Брайль шрифти асосида 6 нуқтани турли вазиятда уйғунлаштиришга асосланган ёзув.

Брейнсторминг - таълим олувчиларнинг ижодий ишларини ҳамкорликда ташкил этишларига оид махсус метод.

Бригада-лаборатория методи - мактаб ўқув жараёнини ташкил этиш усуллари билан бири. Америкача *далтон-планнинг* бир кўриниши бўлиб, мустақил ўқув-лаборатория ишларини ўқувчилар бригадаси томонидан бажарилишига асосланган.

"Бумеранг" технологияси - ўқувчини машғул�от ва машғул�отдан ташқари жараёнларда турли ўқув адабиётлари, муаммоли тажриба бажариш мазмуни билан таништириш, (қ)икрни эркин баён этиш ҳамда муайян тажрибани бажариш давомида уни баҳолашга қаратилган технология.

Бурч - ўқувчи ёки талабанинг, бирор шахс, оила, жамоа, эл-юрт, Ватан олдидаги мажбуриятини аниқлашчи ахлокий тушунча.

Бутун сўзлар усули - савод ўргатишнинг илк даврида ўқувчилар диққатига бир қанча сўзлар ва уларнинг график ифодаси (яъни ёзма шакли) тақдим этилиб, сўзлар бўғинларга бўлиб таҳлил этилмай, фақат ўқувчининг кўрув хотирасига таяниб савод ўргатишнинг аналитик методларидан бири.

Бўш вақт - 1) кишининг мажбурий-ижтимоий меҳнатли ва бошқа мажбурий машғул�отлардан ташқари вақтининг бир қисми; 2) ўз хоҳишига кўра маънавий ва жисмоний ривожланиш, дам олиш учун сарфланадиган вақт.

В

Валеология (лот. Valeo - саломатлик, logos - таълим) — илм, шу жумладан ўқувчи саломатлиги ҳақидаги таълим.

Валидлик - таққик этилаётган ҳодисалар соҳасига оид маълумотлар ва уларга нисбатан ташхисий муолажа реперитивлигини ифодаловчи методиканинг мажмуавий лани ифномаси(тест).

Ватанпарварлик - ўқувчи ва талабаларнинг она-юртига, ўз Ватанига муҳаббати ва садоқатини ифодаладиган тушунча.

"Вен диаграммаси" стратегияси (методи) - ушбу стратегия таҳсил олувчиларда мавзуга нисбатан таҳдлий ёниги, айрим қисмлар негизда мавзунинг умумий миягини ўзлаштириш умумлаштириш кўникмаларини қилишга йўналтирилади.

Вербал - инсоннинг товушли нутқига алоқадор жараён.

Вербал мулоқот шакллари - сўз, маъруза, суҳбат, савол-жавоб, насихат, мунозара, баҳс, хабар, табрик, танбеҳ, саломлашиш-ҳайрлашиш кабилардан иборат мулоқот тури.

Верификация (лот. *verus* - ҳақиқий ва *fakio* - бажараман) - мантикдаги тушунча. Бунда фаннинг назарий қоидаларини кузатилаётган объектлар, хиссий маълумотлар, экспериментларга таққослаш йўли билан уларни текшириш, тажрибавий тасдиқдаш тушунилади.

Верификация килиш - муайян ўқув фанлари доирасида матн устида ишлаш усулларидан бири бўлиб, унинг ёрдамида назарий қоидалар ҳақиқийлигини текшириш ва тасдиқдаш амалга оширилади.

Вертикал педагогика - юқори синф ўқувчиларининг куйи синф ўқувчиларига ёрдам кўрсатишни ҳамкорликда ташкил этиш шакли.

"Видеотопишмоқ" методи - турли ахборот воситалари (компьютер, телевидение, радио, нусха кўчирувчи қурол, слайд, видео ва аудио магнитофонлар) ёрдамида таълим жараёнини ташкил этиш ва ўқув топшириқдарини тақдим қилиш

Виждон - ахлоқий тушунча, яхши-ёмоннинг фарқини ифодаладиган ички ишонч, шахснинг хатти-ҳаракатлари учун ахлоқий масъулиятни англаши.

Визуал - (кўргазмали) воситалар - доскадаги ёзув. Геометрик тасвир, таркатма материал, ўқув плаката ва фотосурат.

Викторина - ўқувчиларга ўқув материали юзасидан жумбоқди топшириқдар беришга асосланган машғулот тури.

Вояга етганлар - шахснинг турли соҳаларда муваққил ҳаракат қилиш, ижтимоий муносабатга киришишга лойиқ ёшга етганлиги.

Вояга етмаганлар - амалдаги Ўзбекистон Республикаси ва қонунчилигага кўра, 18 ёшга етмаган фуқаролар. Вояга етмаганларни тарбиялаш вазифаси - давлат бурчи, фуқароларнинг эса конституциявий мажбурияти ҳисобланади.

Вояга етмаганлар жавобгарлиги - 18 ёшга тўлмасдан КИНоЯТ содир қилган шахсларнинг жавобгарлиги, жиноят Цонунига биноан тайинланадиган катъий чекланган жазо Гурлари.

Вояга етмаганлар меҳнатини муқофаза қилиш - ўсмир-Шр меҳнатини муқофаза қилишга қаратилган санитария, п-чпика ва ҳаёт хавфсизлиги қоидалари.

Вундеркинд - (нем, Wunderkind - айнан ажойиб бола) ёш ва фақулудда ноёб қобилиятларини, фаолиятнинг бирор турига лаёқатини барвақт намоён этувчи бола (қ.Исгеъдод). "Вундеркинд" сўзи кинояли маънода ҳам ишлатилиди.

Г

Гениал - 1) мисилсиз истеъдодли, заковатли шахс; 2) (ОҲиёна, баркамол, доно - ақд-заковатли, донишманд, иқпли одам.

Генофонд - аҳоли (миллат)га хос ирсий белгилар мажмуаси ҳамда унинг покизалиги.

Географик атлас - ўқув кўргазма материали, географик хариталарнинг умумий дастур асосида альбом шаклида тайёрланадиган системали тўғшами.

География Давлат таълим стандарта - география таълим мазмуни ва ушбу ўқув предмета бўйича ўқувчилар эгал-Ийдиган билим, кўникма, малакаларга кўйилган талаб-шарти давлат томонидан тасдиқланган эталони, модели.

География хонаси - география фанини ўқитишда даредан даредан ташқари машғулотларни самарали ташкил этиш мақсадида махсус жиҳозланган ўқув хонаси.

География ўқитиш методикаси - 1) география таъли-

ми назарияси ҳамда методикаси бўйича талабаларда муайян билим, кўникма, малакалар ҳосил қилишга йўналтирилган ўқув фани; 2) география ўқитиш методикаси хусусий педагогиканинг алоҳида тармоғи.

Геометрия ўқув предмета (гео-ер ва метрия-ўлчайман) - мактаб ўқув предмета, геометрия дарсида математиканинг предмет шакллари ва шаклий муносабатларини ўрганадиган бўлими.

Гимн - мадхия. ЎзР нинг гимни унинг давлат мадхияси ҳисобланади.

Гимназия - умумий ўрта таълим ўқув муассасаси бўлиб, унда асосий ва ўқувчиларнинг майл ва қобилиятларига кўра чуқурлаштирилган, касбий табақалаштирилган таълимга йўналтирилган қўшимча ўқув дастурлари асосида ўқитиладиган таълим муассасаси. Ўзбекистон ва айрим хорижий мамлакатларда умумий ўрта таълим беришга ихтисослашган ўқув юрta.

Гимнасия - қадимги Грециядаги ўқув тарбия муассасаси.

Гимнастика - жисмоний тарбиянинг муҳим тури бўлиб, жисмоний машқдар тазимини ўз ичига олади.

Гипермедия китоблар - мультимедия китобларнинг тақомиллашган шакли бўлиб, бунда фойдаланувчи асосий Магадан ташқари турли қўшимча манбаларга ҳам (шарҳларга, атамаларнинг изоҳдарига, тузатишларига) мурожаат қилиш мумкин бўлган дарслик.

Гистограмма - текширилувчи белгиларни частотали тақсимланиши "устунли" диаграмма.

Глобал таълим (франц. global- умумий, лот. globus- шар) - 1) бутун ер шарини қамраб олувчи таълим; 2) ҳар томонлама, тўлиқ, ялпи, универсал таълим; 3) кенг қамровли универсал таълим.

Гнессеологик педагогик негиз - педагогика назарияси - нинг ижтимоий - сиёсий, табиий, маданий-маънавий борлиққа муносабати ва уни ақс эттириши.

Гнессология - билиш ҳақидаги таълимот.

Ўноши - қўшма сўз таркибий қисми бўлиб, "билим" ин.н«"1 ини аиғлатади.

Гностик қўникма - бўлажак мутахассис шахсини касппм фаочпяши ижодий жихатдан амалга оширишга йўнал-НфИ'ним, унинг тадқиқотчилик характерини ифодаловчи ftVnin м.1

Гримматак мактаб - 1) қадимги Афинада 7-12 ёшдаги V»n I (мшлар учун ташкил этилган бошланғич мактаб. Унда

III, сипи ва ҳисоблаш, ҳарфларни қўшиб сўз ясаш мшпмаиари шакллантирилган; 2) қадимги Рим патриотлар (қадимги Рим дастлабки туб жой аҳолиси) фар- • 4 l l м р и п а чавандозлар учун юқори даражадаги бошлан- мн миктаб. Унда грамматика, Рим адабиёти ва юнон ти- iiii iiii 1.н.ш1м берилган; 3) Буюк Британия худудида олий ти и > | и ига кириш учун тайёрловчи ўрта умумтаълим ... пари. 4) Россияда XVII асрда айрим монастарларда пикш на лотин грамматикаси, қадимги дунё адабиётини 1" и пип учун ташкил этилган мактаб.

|умннизм - 1) инсонпарварлик, кишини қадрлаш, l i м \\аббат, ҳурмат билан қараш. 2) уйғониш даврида l \ \ \ асрларда) Ғарбий Европада илк буржуа мада- " и м и II п а идо бўлган ва буржуазия дунёқарашини ақс ittipiaii оқим, феодализм ва унинг идеологиясига қарши • г и и 1.1 ппсонни феодализм ва католицизм асоратидан ... l г! III и га қаратилган прогрессив ҳаракат.

|уманист - гуманизм тарафдорлари; гуманизм руҳи ... l < лторилган инсонпарвар одам.

II маиистик - гуманизмга оид, гуманизм гоилари би-к'рилган, инсонпарвар, масалан, гуманистик пе- ... шка, |уманистак дунёқараш ва ҳ.к.

I Уманитар - 1) инсон шахси, унинг ҳуқуқи ва манфаат- • мн.л мапсубни аиғлатувчи тушунча ва билимлар; 2) иж- ... ии фанларга оид, шахс ва унинг маданиятини ўрга- ... т. масалан, гуманитар таълим, гуманитар фанлар 1. ... ка ва психология.

"Гулхан" журнали - адабий-бадий, безакли болалар журнали. Муассислари: Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот кўмитаси, Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги, Ўзбекистон Республикаси "Камолот ёшлар" ижтимоий ҳаракати.

д

Давлат ва жамият - Кадрлар тайёрлаш миллий моделининг асосий таркибий қисмларидан бири бўлиб, таълим ва кадрлар тайёрлаш тизими фаолиятини тартибга солиш ва назорат қилишни амалга оширувчи кадрлар тайёрлаш ва уларни қабул қилиб олишнинг қафолатловчи субъектлари.

Давлат ва жамият қурилиши академияси, Ўзбекистон Президентга хузуридаги Давлат ва жамият қурилиши академияси - раҳбар ходимларни тайёрловчи ва қайта тайёрловчи, улар малакасини оширувчи ўқув-усулий ва илмий марказ.

Давлат ва ҳуқуқ асослари ўқув предмети - Ўзбекистон Республикаси Давлат ва ҳуқуқ асосларини таълим олувчиларга ўргатишга йўналтирилган ўқув предмети.

Давлат ва ҳуқуқ асослари ўқитиш методикаси - 1) давлат ва ҳуқуқ асослари таълими назарияси ҳамда методикаси бўйича талабаларда муайян билим, кўникма, малакалар ҳосил қилишга йўналтирилган ўқув фани; 2) давлат ва ҳуқуқ асослари ўқитиш методикаси хусусий педагогиканинг алоҳида тармоғи.

Давлат ва ҳуқуқ асослари Давлат таълим стандарта - давлат ва ҳуқуқ асослари таълим мазмуни ва ушбу ўқув предмети бўйича ўқувчилар эгаллайдиган билим, кўникма, малакаларга қурилган талабаларни давлат томонидан тасдиқланган эталони, модели.

Давлат грантлари - бир қием, яъни юқори билим ва иқтидорга эга бўлган талабаларнинг таълим олишини давлат томонидан молиялаштирилиши.

Давлат илмий кенгаши (ДИК (рус. ГУС) - РСФСР да (1919-1932 йиллар)ги бошқарув методик маркази.

Давлат имтиҳони - Ўзбекистон Республикасида ўрта махсус ва касб-хунар ўқув юртларида битирув имтиҳони.

Давлат таълим стандарта (ДТС) - 1) бу давлатнинг таълим даражасига қўйган меъёри сифатида қабул қилинган асосий параметрлар тизими бўлиб, муайян шахснинг таълим тазимидаги мавжуд имкониятлари ва уларни идеал даражага етказишга эришишни англатади; 2) таълимнинг зарур, етарли даражаси ва ўқув юқламалари ҳажмига қўйилган асосий давлат талаблари мажмуасидир.

Даволаш педагогикаси - касалманд ёки даволаш муассасаларида муолажа олаётган болаларни ўқитиш, уларга шибий-педагогик ёрдам бериш масалалари билан шуғулланиш (шадидан педагогика фанининг алоҳида тармоғи).

"Давом э пиринг" ўйини - муайян ўқувчини фўқрини бошқа ўқувчи давом эттиришига асосланган ўйин.

Давра столи - ўқувчиларни унча катта бўлмаган гуруҳи "бир хил макрм"да иштарок этадиган суҳбат.

Дадиллик - шаклланган мақсад асосида амалий ҳаракатларга ўтишга тайёрлик.

"Далоил ул-хайрот" - далоилхонада ўқитиладиган асосий дарелик.

Далоилхона - Ўрта Осиёнинг йирик шаҳарларидаги пиний мактаб.

Дальтон-план (режа) - Америка Қўшма Штатларининг Массачусетс штатидаги Дальтон шаҳрида яратилган таълим муассасасида таълим-тарбия ишларини тазимлаш тартибидан иборат режа. У яққа тартабдаги таълим тамойилига асосланганлиги учун Фарбдаги таълим муассасалари тазимида кенг қўлланиши билан ажралиб туради.

Даре - 1) узлуксиз таълим муассасаларида амалга оширилган таълимнинг асосий шакли;

2) ўқув ишларининг асосий ташкилий шакли, мантақавий гуғалланган, яхлит ўқув-тарбиявий жараённинг аниқ миқдори билан чекланган қисми.

Длрс-аукцион - машғулотлар аукцион тарзда ўтказилган даре.

Даре жадвали - ўқув режасига кўра ўқув ҳафтасининг ҳар бир кунда синфлар бўйича ўқув маннўлотлари педагогик жихатдан мақсадга мувофиқ кетма-кетлигини белгиловчи ҳужжат.

Даре таҳдили - ўқув машғулоти бйр бутун, яхлит ҳолда ёки муайян бўлақларга бўлиб баҳолаш.

Дарслик - муайян фанга дойр бйлим асосларини маълум тартибда баён этадиган ва юкори маънавий-ғоявий, илмий-услубий савияда ёзилган ўқувчилар ва талабалар учун мўлжалланган ўқув адабиётининг асосий ва ётакчи тури.

Дарслик ёки манба (китоб) билан ишлаш - материални оғзаки баён килиш методларидан бйри. Бу метод Олий таълим муассасалари амалиётида муҳим ўрин тутади.

Дарсни жихозлаш - ўтиладиган даре мавзусига кура ўқув-дидактик материаллар, қўлланма, мультимедиа, ўқув воситалари кабиларни танлаш ва тартибга келтириш.

Дастур - ўқув фаолиятини амалга ошириш режаси ва ушбу фаолиятнинг мазмунини ифодаловчи меъёрий ҳужжат.

Дастурлаш ва алгоритм курси - инженер-математик ва дастурчиликка оид мутахассислик йўналишида математик бйлим, кўникма ва малакаларни шакллантириш ва ривожлантиришга каратилган математиканинг таркибий қисми.

Дастурлаштирилган таълим - материални (қисмларга бўлиб) қадам-бақадам, ҳар бйр қисмнинг ўзлаштирилганлигини назорат килган ҳолда ўрганиш технологияси.

Дастурли маъруза-маслаҳат - талабаларни муаммо муҳокамасида фаол иштирок ётишига ундайдиган маъруза тури.

Дастурли таълим - тадрижий кетма-кетликда жойлашган сертармоқ ўқув материали қисмларидан ташкил топган ўргатувчи дастурлар ёрдамида ўкитиш технологияси.

Дастхат, автограф - 1) шахсининг ўз кули билан ёзган ёзуви, имзоси; 2) муаллифнинг асл (ўз қўли билан ёзган) қўлёзмаси.

Дафтар - тикилган, муковаланган тоза қоғозлар мажмуидан иборат ўқув куроли. -

Даҳо - фавкулудца қобилият, зехн ва заковатга ёга иулган шахс.

Дебатлар - икки қарама-қарши, ўзаро мусобакалаша-Ипан команда (гуруҳ) иштирокчиларининг одцидан тай-• рнанган чиқишларига асосланган расмий муҳокама.

Де брифинг - амалга оширилган фаолиятни ўрганиш ИШ фикрлаш даври.

Девинант хулқ-атвор - жамиятда кабул килинган меъ-• рйларга зид бўлган алоҳида хатти-ҳаракатлар тизими.

"Деворсиз мактаб" - театр, музей, суд зали, кўрғазма, i.моратория ҳамда ишлаб чиқариш устахоналарида ташки и ётиладиган укув жараёни.

Декан - олий ўқув юртида факультет раҳбари.

Детерминант - дастлабки асос, фикр, нуктаи назар; Д) математик тушунча.

Дефектология - жисмоний ва рухий нуқсонли болалар I мни)жланишининг психофизиологах хусусиятларини ўрга-п ш п , уларга маҳсус таълим-тарбия бериш, ундаги нуқ-• онларни бартараф ётиш қонуниятларини ўрганувчи фан.

Дефиниция - муайян педагогик тушунча хакидага қисқача таъриф.

Диагностика - таълим жараёни, ўкитувчи ҳамда ўқув-п1 (I)аолиятининг муайян киррасини ўрганиш мақсадида iMiJira ошириладиган текшириш.

Диайрезис - акдий ташхис.

Диалог - икки киши; масалан, ўкитувчи ва ўқувчилар орасидаги мулоқот.

Дидактик материал - ўқувчиларга таълим-тарбия бе-ришга йўналтирилган маҳсус ўқув материаллари.

Дидактик талаблар уйғунлиги - ўкитувчиларни ўқув-Илар ўқув фаолиятини бошқариш, машғулотларни уюш-Ририш ва ўтказиш жараёнига уйғунлик тарзда ёндашуви.

Дидактик тизим - таълим мазмуни, уни ташкил ётиш-ИИНi шакл, метод, жараёнлари ва ўкитиш мақсадларидан I...paI тизим.

Дидактик эксперимент методи - борликни ўзгартириб, унинг ички қонуниятларини ўрганиб, унга таъсир этишнинг самарадор усулларини аниқлашга қаратилган тадқиқот методи.

Дидактик уинлар - таълим олувчиларнинг билим, кўникма ва малакаларини ривожлантиришга қаратилган махсус таълимий ўинлар.

Дидактик адабиёт - 1) ахлоқий-таълимий, илмий-фалсафий, диний билимлар ва ғоялар бадиий талқин қилинган панд-насихат йўналишидаги китоб; 2) ўқув адабиёти.

Дидактик бирлик - кўшиш, кўпайтириш, конспектлаштириш, сана ва сўзларни эсда сақлаб қолиш, тест ўтказиш, оптималлаштириш усуллари.

Дидактик марказлашган педагогик технология - бола шахсига мутлақ бефарқ муносабатни ифодаловчи технология.

Дидактик материал - кўргазмали ўқув қўлланмаларнинг махсус турлари.

Дидактика - 1) педагогиканинг таълим назарияси билан шугулланадиган тармоғи; 2) таълим назарияси.

Дидактизм - педагогиканинг таълим ва унинг методлари ҳамда ташкилий шакллари ҳақидаги бўлими.

Диктант - ўқувчиларга имло ва тиниш белгиларига дойр қоидаларни ўргатишда ҳамда бу қоидалар юзасидан ҳосил қилинган малакаларини текшириш мақсадида ташкил этиладиган ёзма иш тури.

Диний ўқув юрти - руҳоний тайёрловчи мактаб.

Диплом - 1) шахснинг олий ёки ўрта махсус ўқув юртини тугутганлиги ёхуд илмий даража, илмий унвонга эга эканлигини тасдиқловчи расмий ҳужжат; 2) бирор ҳуқуқ ёки мукофот берилганлигини тасдиқловчи гувоҳнома.

Диплом шли - Ўзбекистон Республикасида олий ҳамда ўрта махсус касб-хунар ўқув юртлари битирувчиларининг ўқув тадқиқот характеридаги яқунловчи иши.

Диспут - 1) ўқувчи ёки талабалар ўртасида ўтказилади-Н илмий мунозара; 2) илмий даража олиш учун ёзилган **пиши** ўз ҳамкасблари, маслаққошлари ўртасида очиқ му-
\<жама қилиш жараёни.

Диссертант - илмий даража олиш учун илмий ишни **очиқ** химоя қилувчи шахс.

Диссертация - илмий даража олиш учун очиқ химоя қилинадиган илмий иш. Диссертацияни муваффақиятли \имоя қилганларга биринчи даража яқунлари бўйича "**фан иомзоди**", иккинчи даража яқунлари бўйича эса "**фан доктри**" илмий даражаси берилади.

Докктилогия - нутқ шакли; ўзига хос тарзда қўл бар-моқлари ёрдамида гаплашиш.

Докторант - фан номзоди илмий даражасига эга бўлган, **олий** таълим ёки илмий тадқиқот муассасаларининг **доктора!** гурасид а маълум мутахассислик бўйича докторлик дис-
\сертацияси устида илмий иш олиб бораётган изланувчи.

Докторантура - 1) олий ўқув юртларидан кейинги таъшмнинг иккинчи даражаси бўлиб, фан номзоди илмий мразаси негизда **3** йил давом этади ҳамда олий малака-
ПИ илмий ва илмий-педагогик кадрларга бўлган эҳтиёж-
лирни қондиришга, шахснинг ижодий таълим, касб-хунар манфаатларини қаноатлантиришга қаратилган; 2) таълим ппимининг олий мал акал и илмий ва илмий-педагогик
рлар тайёрлашга йўналтирадиган аспирантурадан
Кўйинги таркибий қисми.

Домла - 1) олий ва ўрта махсус ўқув юртларида муай-
фаннинг бирор соҳасидан даре берувчи ўқитувчилар;
мактабхона ва мадрасаларда ўғил болаларга таълим-
шрбия берган зиёлилар.

Дорилфунун - Яқин Шарқ мамлакатларида ўқув юрт-
'ырининг номи. Баъзи мамлакатлар (мае, Эронда ўрта ўқув
Юри, бошқа айрим мамлакатлар мае. Туркия)да эса олий
вк, vii юрти (университет) маъносида қўлланилади.

Доцент - олий ўқув юртларининг мустақил курс олиб

борувчи, илмий текшириш килувчи юкори ихтисосли ўқитувчисига бериладиган илмий унвон. Доцент унвони республика олий ўқув юртлари ва илмий тадқиқот муассасалари илмий (илмий-техника) кенгашларининг тавсиясига биноан ЎзР Вазирлар Мақкамаси хузуридаги Олий аттестация комиссияси томонидан берилади.

Дунёқараш - таълим олувчиларнинг дунёга ва инсоннинг ундаги ўрнига, ўз атрофидаги воқеликка ва ўз-ўзига муносабатига бўлган умумий қарашлар тизими, шунингдек, бу қарашларга асосланган эътиқодлари, идеаллари, билиш ва фаолият тамойиллари.

Е

ECTS (European Credit Transfer System) кредит технологияси - олий мактабда ўқув жараёнини ташкил этишнинг демократик тизими, ягона Европа таълим ҳудудини яратишнинг бошланғич даражаси.

Етимхона - ота-онасиз ва қаровсиз болалар учун очилган муассаса.

Етти йиллик мактаб - тўлиқсиз ўрта маълумот берадиган 7 йиллик умумий таълим мактаби. Ўзбекистонда 1926/27 ўқув йилидан очила бошлаган. 1958 йилдан 8 йиллик умумий мажбурий таълим жорий қилиниши муносабати билан 7 йиллик мактаблар 8 йиллик мактабларга айлантирилган.

Етук кадр - билимли, илмли, жисмоний жиҳатдан тўла ривожланган, камолатга эришган шахс, мутахассис.

Етуклик гувоҳномаси - умумий ўрта таълим мактабининг битирганлик ҳақидаги ҳужжат.

Ечим - ечиш, масала ва муаммонинг жавоби.

Ё

Ёзма нутқ - фикрни ёзма, матн воситасида баён қилиш шакли.

Ёндашиш - таълимга ёндашиш тури; педагогик тамойил-қўра, педагогик жараёнда педагогнинг талабалар билан **И ёро** муносабати, уларнинг шахсий хусусиятларини **Ўқу-обға** олган ҳолда қурилади ва бутун гуруҳ ҳамда ҳар бир алоҳида талабанинг ривожини учун психологик-педагогик муҳит яратилади.

Ёрдамчи мактаб - қ.Ақди заиф болалар мактаби.

Ёшиқ ўқув муассасалари - муайян вақт оралиғида ташкил қилинган муҳитдан ажратилиб, болаларга таълим-тарбия берилган таълим муассасаси.

Ёш даври - шахс ва организм шаклланишига хос Махсус қонуниятлар йиғиндиси билан изоҳланувчи инсон ривожланишининг муайян босқичи.

Ёш психологияси - турли ёшдаги одамлар хусусиятларини, бир ёш давридан бошқа ёш даврига ўтишда уларнинг психик ривожланишини ўрганувчи психология фани тоҳаси.

Қш сайёҳлар ва ўлкашунослар маркази - Ўзбекистонда таълими тизимида ўқувчи-ёшларга тўғарак, клуб, уш-хдик гуруҳлари орқали қўшимча таълим-тарбия берилган болалар муассасаси.

Қш физиологияси - онтогенетик ривожланиш жараёнини инсон ҳамда ҳайвон организми, алоҳида тана қисми ривожланиш қонуниятларини ўрганишга қаратилган фан оология фанининг алоҳида тармоғи.

Ж

Жавонмардлик - ўз дастур ва қоидаларига эга бўлган, порини ўзгалар билан баҳам қўриш, муҳтожларга ёрдам қилиш, пиру устоз, дўст-биродарлар номуси, шарафини ва оёя этиш қабил арға қаратилган маънавий-тарбиявий қўлиқ.

Жадвал - маълум изчилликда устунлар, қатқар, қатқарлар гарзида қўрсатилган маълумотлар йиғиндиси.

Жадидчилик - XIX аср охири - XX аср бошида Туркистон, Кавказ, Крим, Татаристон ҳаётида муҳим аҳамият касб этган ижтимоий-сиёсий, маърифий ҳаракат.

Жазо - ўқувчи шахсига таъсир кўрсатиш усули.

Жамоа - 1) ягона жамият ва кишилар учун фойдали мақсад, фаолиятга қура бирлашган, жамият ва кишилар манфаатини кўзлайдиган кишиларнинг ташкилий гуруҳи; 2) кишиларнинг қадимий уюшув шакли.

Жамоа монография - ягона муаммони ёритишга бағишлаб бир неча шахс томонидан ёзилган илмий асар.

Жамоавийлик - жамоа билан бирдамлик, ўзини жамоанинг бир бўлаги деб ҳис қилиш туйғуси.

Жараён - муайян натижага эришиш учун амалга оширилладиган ўқув - ҳаракатлар мажмуи.

Жаҳон тарихи Давлат таълим стандарти - жаҳон тарихи таълим мазмуни ва ушбу ўқув предмета бўйича ўқувчилар эгаллайдиган билим, кўникма, малакаларга қўйилган талабларни давлат томонидан тасдиқданган эталони, модели.

Жинсий тарбия - жисмоний, эстетик ва ахлокий нуқтаи назардан ёшларни тўғри жинсий ривожланишга йўллаш жараёни.

Жисмоний маданият - 1) умуминсоний маданиятнинг бир қисми, инсон саломатлигини мустаҳкамлаш, жисмоний қобилиятини ривожлантиришга қаратилган ижтимоий фаолият соҳаси; 2) олий ўқув юртрларидаги ўқув фанининг номи.

Жисмоний машқлар - жисмоний тарбия вазифаларини ҳал этиш воситаси.

Жисмоний тарбия - инсонни жисмоний қамолотга эришишига йўналтирилган педагогик жараён.

Жисмоний тарбия Давлат таълим стандарта - жисмоний тарбия таълим мазмуни ва ушбу ўқув предмета бўйича ўқувчилар эгаллайдиган билим, кўникма, малакаларга қўйилган талабларни давлат томонидан тасдиқданган эталони, модели.

Жисмоний тарбия ўқитиш методикаси - 1) жисмоний тарбия таълими назарияси ҳамда методикаси бўйича талабаларга муайян билим, кўникма, малакалар ҳосил қилишга шпалтирилган ўқув фани; 2) жисмоний тарбия ўқитиш Методикаси хусусий педагогиканинг асосий соҳаси.

Жисмоний тарбия ўқув предмета - ўқувчи саломатлигини мустаҳкамлаш, жисмоний қобилиятини ривожлантиришга қаратилган ўқув предмета.

Жорий назорат - ўрганилаётган мавзуларни ўқувчи - ишбилармон томонидан қандай ўзлаштираётганини мунтазам равишда дарё жарёнида назорат қилишдан иборат усули.

Жонли бурчак - мактабда ташкил этилган тирик машғулотлар бурчаги.

Жумбоқ кўчаси - гуруҳдар эътиборита ҳуқуқий мазмунидаги ребус ёки кроссворд (бошқотирмалар)ларни ечиш мазмуни ёки жадвал мазмунини ёритиш топширилади-и (и дидактик ўйин тури).

3

Заковат - ўткир ақд-идрок, зеҳн, донишмандлик.

"Заковат" ўйини - ўқувчиларнинг ақд-заковатини шиклаш мўлжалланган дидактик ўйин тури.

"Заковатли зукко" методи - таҳсил олувчиларда тезкор фикрлаш кўникмаларини шиклантириш, шунингдек, шикнинг тафаккур даражаларини аниқлашга ёрдам берадиган метод.

(амонавий мактаб - педагогик ҳолатлар ва ҳодисаларнинг илмий изчил ўзгаришига мослашган ўқув муассасаси.

Амонавий педагог - таълим олувчининг қандай ўқиётгани ва ривожланаётганлигини тўлиқ тушуниб, ҳис қилаётган пиан, яъни унинг ҳаётини ўз шахсий ҳаёти сингари ҳис қилиш, ўқувчининг ички, ахлокий-маънавий, умуммаданий ривожланишига, болалар ҳамда қатгалар ҳамжамиятининг мустаҳкамланишига қўмақлаша оладиган ўқитувчи.

Зебуннисо бегам номидаги мактаб - 1920 йилда Тошкентда етим ва боқувчисиз қолган қизлар учун очилган интернат мактаб.

Зехн - ўқувчи ёки талабанинг муайян бир фаолият ёки ҳаридсаларга нисбатан қизиқувчанлиги, мойиллиги, интилиши, ид роки, тушуниши.

"Зиг-заг" стратегияси (методи) - таҳсил олувчилар билан гуруҳ асосида ишлаш, мавзунини тезкор ва пухта ўзлаштиришга хизмат қиладиган метод.

Зиёли - касби бўйича акдий, асосан мураккаб ижодий меҳнат билан шуғулланувчи кишиларнинг ижтимоий қатлами.

Зодагонлар **мактаби** - 1) зодагонлар моддий маблаға ҳисобидан очилиб, уларнинг манфаатини қондиришга қаратилган мактаблар; 2) зодагонларнинг фарзандларига таълим-тарбия берадиган ўқув муассасаси.

Зоология (зоо - ҳайвон ва логия - фан) - ҳайвонлар тўғрисидаги фан, биологиянинг бир соҳаси.

Зоология ўқув предмети - ҳайвонот оламининг хилма-хиллиги ва тарихий таракқиётини, ҳайвонларнинг тузилиши, ҳаёт кечириши, ривожланиши, шунингдек уларнинг яшаш муҳити билан муносабатларини ўргатадиган ўқув предмети.

Зулфия номидаги давлат мукофоти - Ўзбекистон Республикасининг Давлат мукофотларидан бири. Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Зулфия номидаги Давлат мукофотини таъсис этиш бўйича таклифларни қўллаб-қувватлаш тўғрисида" 1999 йил 10 июндаги фармонида биноан таъсис қилинган. Мактаб, лицей, коллеж ва олий ўқув юрталарида аъло хулқи, зукколиги, донолиги, ташаббускорлиги, ўқишдаги муваффақиятлари билан алоҳида исътедодини намойиш қилиб таълим олаётган, истакдор гоёларини амалга ошириш йўлида астойдил меҳнат қиладиган 25 ёшгача бўлган иқтидорли қизларга адабиёт, маданият, санъат, фан, таълим соҳаларидаги алоҳида ютуқлари учун берилди.

Зуфунун - ўзининг ўта қобилияти, ақд-идроқи, ўткир зехнлиги билан барча фанларни эгаллаган шахс, илм соҳиб.

И

Идеал (юнон. тимсол, гоёл, тушунча) - бирор нарса, воқеа ва ҳодисанинг олий намунаси, қамолота, жамият аъзолари интилувчи олий мақсад.

Идентификация - идентификация субъектнинг ўзини ўзга объект, гуруҳ, гуруҳ вақилига ўхшатиш ёки тенгпаштиришда эмоцинал-когнитав англаш жараёнидир.

Идентификацияланган ўқув мақсади - талабалар хатти-ҳаракатлари орқали ифодаланган режалаштирилган ўқув натижаиарини тўла ташхислаш ва ўқитишда қайта такрорланиш имюшиятини яратиш учун аниқ белгиланган ўқув мақсади.

Идрок - ўқувчи ва талабанинг билиш, тушуниш қобиШяти, зехни, фаҳм-фаросата.

Иерархия - бир бутун нарса ёки ҳодисалар айрим қисмцари ёки элементлари.

Ижод - ўқувчи ва талабанинг яратувчилиги, қашфиёти.

Ижодий изланиш - педагог бошчилигида қўйилган му«ммолар, масалаларни ечиш йулларини фаол излашни ташI ни этишга хизмат қиладиган усули.

Ижодий изланиш методи - педагог бошчилигида қўйил1.И1 муаммо ва масалаларни ечиш йулларини фаол излашни ташкил этишга хизмат қиладиган методлар.

Ижодий ўзлаштириш даражаси - ўқувчиларнинг бишм ва қўникмаларини турли ҳолатларда тадбиқ эта олиш, ПСага ечишнинг турли йулларини излаш имконини беI . . . ган ўқув материалларини ўзлаштириш даражаси.

Ижодкор - мустақил яратувчилик хусусиятига эга I \ пан ўқувчи ёки талаба.

Ижодкорлик - янги моддий ва маънавий қадриятларм чратиш билан натижаланадиган фаолият тури.

Ижоднинг ривожлантирувчи функцияси - таълим-тарбия жараёнини ўзаро узвий боғлаб олиб бориш учун хизмат килиб, шахснинг интеллектуал, сезгирлик ва ўз хоши билан интилиш каби жиҳатларига эришганлик даражаларини ўз ичига оладиган ҳодиса.

Ижтимоий марказлашган педагогик технология - бола ҳаётий фаолиятининг ижтимоий-педагогик шарт-шароитлари, параметрларини ривожлантириш ва ўзгартиришга қаратилади.

Ижтимоий педагогика - 1) жамоатчилик тарбия институтлари ҳақидаги фан; шахсни шакллантиришга йўналтирилган таълим-тарбия тизими; 2) шахсни ижтимоийлаштириш, жамият ҳаётига тайёрлаш муаммолари билан шугулланадиган педагогика фанининг алоҳида тармоғи.

Ижтимоий педагогик адаптация - замонавий педагогик ва инновацион технологияга ўқитувчи ва ўқувчиларни мослаштириш жараёни.

Ижтимоий педагогик фаолият - болаларни ижтимоийлаштириш, уларга халқнинг ижтимоий-маданий тажрибаларини сингдириш орқали, жамият ҳаётига тайёрлашга йўналтирилган фаолиятдир.

Ижтимоий-перцепция - ижтимоий нарса ва ҳодисаларни таълим олувчилар томонидан идрок қилиниши ёки тушунилиши.

Ижтимоий-психология - одамларни жамиятдаги биргаликдаги иш фаолиятлари натижасида, уларда ҳосил бўладиган тасаввурлар, фикрлар, эътиқодлар, ҳиссий кечинмалар ва ҳулқ-атворларини ўрганувчи психология фанининг алоҳида тармоғи.

Ижтимоий тарбия - таълим олувчилардан ижтимоий аҳамиятга молик фазилатлар ва тажрибаларни шакллантириш жараёни.

Ижтимоий таълим - шахснинг ижтимоийлашувига ёрдам берувчи билим, қўникма ва малакаларни шакллантириш жараёни.

Ижтимоий функция - бўлажак касб таълими ўқитувчиларига ҳос бўлган жамиятдаги зарур вазифаларни бажариш, уларни сифат даражасини таъминлай олиш, ижтимоий меъёрларга амал қилиш, ижтимоий фойдали меҳнатни ташкил эта олиш, жамиятдаги муайян мақсадлари касбий таълим мақсадлари билан уйғунлаштира олиш ва ўз фаолиятини муайян мақсадга йўналтира олиш, жамиятнинг фаол аъзоси сифатида фикр-мулоҳаза қила олиш.

Ижтимоийлаштириш - 1) инсон томонидан жамиятда муайян вақт оралиғида кадриятлар, ахлокий меъёр, намуна ва кўрсатмаларнинг ўзлаштирилиши; 2) шахснинг турли ижтимоий умумийлик (гуруҳ, ижтимоий институт, ижтимоий ташкил от), ижтимоий муносабатлар тизимига инюграциялашуви. Шахснинг ижтимоий ўз-ўзини аниқлашдан келиб чиқиб, ижтимоий муносабатларнинг умимий тизимида ўз ўрни ва нуктаи назари.

Изланишли ёндашув - ўқувчиларда муаммони ҳал қилиш, янги, охиригача тугалланмаган тажрибани мустақил ўзлаштириш, хатти-ҳаракатни амалга оширишнинг натижаларини излаб топиш имконияти.

Изланишли метод (эвристика) - ўқувчиларни аста-секин муаммоларни ҳал этишга яқинлаштириш учун тадқиқотнинг айрим босқичларини бажаришга ўргатиш, тадқиқотчи қисм ҳосил қилиш методи.

Изоҳли - тасвирли ёндашув - педагогикада замонавий йўналиш бўлиб, у ўқитувчининг маълум ахборотини қўллаб-қувватлаш ва талабанинг ўз қобилиятига яраша эҳтиёт қилиш жараёни.

Изоҳли ўқиш - бошланғич синф ўқувчиларида онглиқ қўғри фойдали ўқиш малакаларини шакллантириш мақсади билан қаратилган ўқитиш усули.

Изуварлар қўчаси - гуруҳларга 8 ёки 10 та юридик таълим бериш мақсади билан ташкил этилган таълим шакли.

Илм - шахснинг ўқиш, ўрганиш ва амалий тажриба натижасида орттирган бил ими.

Илмий даража - муайян фан соҳасидаги мутахассиснинг илмий малакаси даражаси. Ўзбекистонда фан номзоди ва фан доктори илмий даражаси таъсис этилган. Илмий даража юкори малакали илмий ходимларга фанни бойитувчи тадқиқот ишлари, илмий муаммоларни амалий ёки назарий жиҳатдан ҳал қила оладиган мустақил илмий тадқиқоти ёхуд янги муаммоларни илмий асосланганлигига бағишланган диссертацияларнинг махсус илмий кенгашларда очиқ химоя натижаси асосида илмий кенгаш ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси (ОАК) эксперт кенгаши тавсиясига биноан олий маълумотга эга бўлган шахсларга ОАК томонидан берилади. Ўзбекистон Республикасида бошқа давлатларнинг муайян муассасалари томонидан берилган илмий даража мувофиқлаштирилгандан сўнг ҳақиқий ҳисобланади. Шунингдек, Ўзбекистонда чет давлатлардаги илмий муассасалар томонидан берилган фахрий илмий даражаларга эга мутахассислар ҳам бор. Бундай илмий даражалар Ўзбекистонда фан, техника ва маданият соҳасидаги ютуқлари учун чет эллик олимларга ҳам берилади. Чет эл олий ўқув юртилари ва илмий тадқиқот муассасаларида лиценциат, бакалавр, магистр, фан доктори илмий даражалари мавжуд.

Илмий-ёрдамчи библиография - библиография тури; илмий ва ихтисосли ишлаб чиқариш фаолиятига ёрдам беришга хизмат қил ад и.

Илмий - ижодий фаолият қуникмаси - шахснинг мустақил ишига, мустақил ривожланишига, унинг фаол ва ижодий ибтидосига йўналтирилган фаолият.

Илмий ишланмалар бозори - илмий-техникавий ишланмалар ва турли лойиҳалар олди-сотди қилинадиган бозор, бозорнинг йирик сегмента.

Илмий кенгаш - олий ўқув юрти ва илмий тадқиқот

муассасасининг илмий ва ташкилий фаолиятига раҳбарлик қилувчи ҳамда ундаги асосий масалаларни қуриб чиқувчи бошқарув тузилмаси.

Илмий мавзу - тадқиқот учун танланган мавзу.

Илмий-оммобоп адабиёт - халқ оммаси фан ва техника масалалари, ютуқлари ҳамда фан арбоблари таржимаи ҳоллари билан таништариш учун мўлжалланган нашрлар (китоб, рисола, журнал ва бошқалар).

Илмий тадқиқот - янги билимлар ва назарияларни аниқлаш ПИИТ жараёни.

Илмий галди кот институтлари - фан, техника, ишлаб чиқариш соҳаларида илмий тадқиқот олиб борадиган муассаса.

Илмий тадқиқотчилик фаолияти - таълим олувчининг мустақил изланиш, муайян илмий муаммони ҳал қилишга қаратилган фаолияти.

Илмий тахмин - муаммони ечишнинг тахминий йўли илмий тасдиқлаш усули.

Илмий унвон - олий ўқув юртлари ўқитувчилари ва илмий тадқиқот институтлари илмий ходимларига берилган унвон.

Илмий ходим - муайян илмий тадқиқот муассасаси ёки илмий мавзуси доирасида лабораторияда илмий фаолият билан шуғулланадиган ходим.

Илмий ғоя - илмий тадқиқот ишининг ва умуман илмий фаолиятнинг билиш жараёнининг дастлабки ҳаракатлантирувчи омил бўлиб, у тадқиқот мақсади, унинг йўналиши ва мوحчи ятини ифодаладиган илмий билиш шакли.

Илғор педагогик тажриба - ўқитувчининг таълим-тарбия соҳасидаги билим, қўникма ва малакаларни ижодий ўрганиб бориши, ўз устида ишлаши ва таълим-тарбиянинг замонавийлаштириш имкониятларини ифодаловчи фаолият тури.

Имитация (лот. Imitation - тақдид) - бирор нарсага таққид қилиш, ўхшатма.

Имитацион ўйинлар - имитацион ўйинлар сценарияси, ходиса сюжетидан ташкари, имитация қилинадиган жараён ва объектлар таркиби ва ахамията ҳақидаги тавсилотларни ўз ичига олган бўлим, цех, корхоналарнинг фаолиятини имитация қилишга асосланган дидактик ўйин тури.

Имконият - ўқувчи ёки талабадаги воқеликнинг дастлабки кўриниши, намоён бўлмаган жиҳатлари.

Имло (араб. - тўғри ёзиш), орфография - сўз ва гапларнинг, сўз қисмларининг графика воситалари ёрдамида тўғри ёзилиши; муайян тилдаги тўғри ёзиш қоидалари мажмуи.

Импровизация - тезкор фавкулотда ижодкорлик.

Имтиҳон (лот. examen-синов) - ўқувчи ва талабалар билим, кўникма ва малакаларини синаш жараёни. Имтиҳонлар давлат имтиҳони, кириш, синфдан (курсдан курс га) кўчириш, танлов имтиҳони ва бошқа турларга бўлинади.

Имтиҳон сессияси - олий, ўрта махсус ва касб-хунар ўқув юртларида муайян мутахассислик бўйича ўқув режаси асосида белгиланган имтиҳонларни топшириш даври.

Инвигилатор - таълим натижаларини назорат қилиш усуллари бўйича мутахассис.

Инглиз тили ўқитиш методикаси - 1) инглиз тили таълими назарияси ҳамда методикаси бўйича талабаларга муайян бил им, кўникма, малакалар ҳосил қилишга йуналтирилган ўқув фани; 2) инглиз тили ўқитиш методикаси хусусий педагогиканинг алоҳида тармоғи.

Инглиз тили Давлат таълим стандарта - инглиз тили таълим мазмуни ва ушбу ўқув предмета бўйича ўқувчилар эгаллайдиган билим, кўникма, малакаларга қўйилган талабларни давлат томонидан тасдиқланган эталони, модели.

Индивид - 1) алоҳида, мустақил ҳолда мавжуд бўлган организм; 2) алоҳида инсон, шахе.

Индивидуал ёндашув - педагогик жараённи ўқувчининг индивидуал ўзига хос жиҳатлари (мижози, характери, қобилията, мойиллиги ва бошқалар)ни эътиборга олган ҳолда амалга ошириш усули.

Индивидуал ривожланиш - индивиднинг туғилганидан бошлаб то ҳаётининг сўнгигача давом этадиган ўзига хос шаклланиш жараёни.

Индивидуал таълим - ўқитувчининг ўқувчига яқка тартибда педагогик таъсирини амалга оширувчи ўқув машкулотлари шаклларида бири, ўқитувчининг ўқувчи билан синф жамоасидан ташкарида олиб бориладиган алоҳида фаолияти.

Индивидуал ўқитиш - ўқувчи шахеига алоҳида ёндашган ҳолда таълим-тарбия бериш. қ. Индивидуал таълим.

Ишлаб чиқариш амалиёти - касбий тайёргарликнинг яққуний босқичини тасвирловчи, ўқитишнинг сўнгги ойларида ташкил этиладиган педагогик жараён.

Индивидуаллаштирилган ўқитиш - бундай ўқув жараёнини ташкил этишда индивидуал ёндашиш асосида ўқитиш йўллари, усуллари, суръати танланади ва турли ўқув-услубий психологик-педагогик ҳамда ташкилий-бошқарув тадбирлари орқали таъминланади.

Индивидуаллаштирилган ўқитиш технологияси - ўқув кўраёнини ташкил этишда индивидуал ёндашиш ва ўқитишнинг индивидуал шакли устунор бўлган таълим жараёни.

Индивидуаллик - 1) муайян ходиса ва нарса, шахе ва иживорнинг ўзигагина хос, бетакрор, хусусий белгилари; 2) инсон руҳиятининг ўзига хослиги, бетакрорлиги.

Индикатор - ўқув жараёни ёки таълим объектининг таълим олувчи идрок этадиган қулай шаклда акс этувчи асбоб.

Индукция (лот. inductio тўғрилаш, тартибга келтириш) — Оқидан мураккабга қараб фикрлаш.

Инкорпорация - тизимли ёндашув асосида турли фанлар оид билимларни уйғунлаштартиш.

Инклюзив таълим - болаларнинг имкониятлари, индивидуал-психологик, жисмоний нуқсон ва ўзлаштириш қи усиятларини ҳисобга олган ҳолда ташкил этиладиган таълим жараёни.

Инноватлар - ихтиро қилинган янгиликларнинг муаллифи.

Инновацион вазият - педагогик янгиликларни яратиш, ўзлаштириш ва татбиқ этишга қаратилган вазият.

Инновацион менежмент - менежмент курсларидан бири, "менежмент" ихтисослиги бўйича юксак малакали мутахассисни тайёрлаш дастурининг таркибий қисми. Таълимнинг янгича бошқарув тизими.

Инновацион мухит - педагогик янгиликларнинг вужудга келиши, уларнинг жадал ўзлаштирилиши ва амалиётга татбиқ қилиниши.

Инновацион педагогик лойиҳа - қабул қилинган ва қисмларга ажратилган инновацион педагогик гоё, фикр.

Инновацион педагогик режа - тасдиқданган инновацион ўқув лойиҳаси.

Инновацион педагогик гоё - тизимлаштирилган педагогик ғоялар, ўқув жараёни прогностикаси, маълумотлар.

Инновацион таълим - 1) таълим соҳасига киртилган ва киритилаётган янгиликлар; 2) янгиланган, янги технологиялар асосида ташкил этилган таълим жараёни.

Инновацион таълим муассасаси - янги типдаги таълим муассасалари.

Инновацион технология - педагогик тараккиётни таъминлашга қаратилган ташкилий фаоллик жараёни.

Инновацион ўқитиш - 1) янгича ўқитиш тизими; 2) ўқувчи ва талабаларни янги киритилган технологиялар асосида ўқитиш жараёни.

Инновация - янгидан киритилган тушунчалар, тартиб-қоидалар, технологиялар ва янгиликлар.

Инсайт (тўсатдан эшлаш, топиш) - қутилмаганда узок ва дикхат билан ўйлаган муаммони ҳал этишнинг йўлини топиш.

"Инсерт" стратегияси - ўзлаштирилиши кўзда тутилган янги мавзу бўйича таҳсил олувчиларнинг муайян тушунчаларга эғалиklarини аниқдаш ва уларда матнга нис-

батан тахдилий ёндашиш кўникмаларини шакллантириш учули.

Инсерт усули - ўқув матни устида ишлаш жараёнида Уқувчининг фаоллик кўрсатиши, ўз билимларини баҳолаш учун қўлланадиган усул.

Инсон - 1) барча жонзотларнинг энг юқори поғона-
• и ia турадиган мавжудот, ижтимоий жараёнлар субъекти;
) ижтимоий меҳнат асосида шаклланган тафаккур ва нутқ-
\ii >га бўлиши, меҳнат куруллари яшаш ва атроф-мухитга
фнол таъсир кўрсата оладиган олий даражадаги тирик мав-
Мудот.

И пеон ва жамият таълим соҳаси бўйича Давлат таълим стандарти - инсоннинг маънавий-ахлоқий киррала-
|M1. унинг табиат ва жамиятга бўлган муносабатини шакл-
ьширишга йўналтирилган ўқув материали мазмуни ва
Уқунчиларнинг бу соҳада ўзлаштирган билим, кўникма,
чичакаларга қўйилган талабларни давлат томонидан тас-
цикданган модели намунаси.

Инсонпарварлик - инсоннинг кадри, эркинлиги, бахт-
... цити, тенг ҳуқуқлилиги тўғрисида, инсонийликнинг
Лирчн гамойил.тарини юзага чиқариш учун шарт-шароит-
• • • I > мратиб бериш ҳақида ғамхўрлик қилишни ифодаловчи
гушунча.

Инсонпарварлик педагогикаси - XX асрнинг 50-60-
Иилларида АҚШ да пайдо бўлган, психологиянинг ин-
• инипрварлик ғоялари асосида қурилган тарбия назарияси
Ц| I иёсатнинг НН I и йўналиши бўлиб, эркин, баркамол
• • • ниш шахсини шакллантиришга қаратилган педагогик
• i | i иллар мажмуи.

Ипсоф - бу адолат ва виждон амри билан иш тутиш
м I I I ми на қобилияти, ишца кишиларга муносабатда ҳалол-
ИНК, iVipiuniK, тенглик, софдиллик ва ҳақиқатгўйликдир.

Институт - 1) турли соҳаларга ихтисослашган олий таъ-
U I M мўлссасаси; 2) фаннинг муайян йўналишида илмий
I I I I ишлари амалга ошириладиган илмий муассаса.

Интеграция - 1) ўқув фанларининг ўзаро алоқадорлиги; 2) латинча "integratio" сўзидан олинган бўлиб, қайта қуриш, тиклаш, тўлдириш; "integr" -тўлиқ, бутун, яхлит деган маънони англатади. Интеграция - бир-бири билан органик бирлашиб кетиш, бир-бирига ўзаро сингдириш, бир-бири билан бирлашиб янги, ягона барқарор умумлашган-яхлит гоёни ҳосил қилиш.

Интеллект - 1) инсоннинг акдий қобилияти; ҳаётни атроф-муҳитни онгда айнан акс эттириш ва ўзгартириш, фикрлаш, ўқиш-ўрганиш, дунёни билиш ва ижтимоий тажрибани қабул қилиш қобилияти; 2) турли масалаларни ҳал қилиш, бир қарорга келиш, оқилна иш тутиш. воқеа-ҳодисаларни олдиндан кўра билиш лаёқати; 3) шахснинг акд-идроқи, заковати, ташқи дунёни идрок этиш ва ижтимоий тажрибани ўзлаштириш даражаси.

Интеллектуал - акд-заковот эгасига ҳос бўлган акдий, маънавий, қобилият, салоҳият.

Интеллектуал мулк - ижодий, акдий фаолият маҳсули.

Интеллектуаллик коэффициенти - шахснинг турли тест услублари асосида аниқданадиган акдий ривожланиш кўрсаткичи, билим савияси.

Интеллигент - ўқитмишли, заковатли, маданий киши, закий, зиёли.

Интенсив - энг кўп маҳсул берадиган, серунум, сермаҳсул, мае, **интенсив** метод.

Интенсив таълим - жадал, тезкор амалга ошириладиган ўқув жараёни.

Интерактив усул - таълим берувчи ва таълим олувчи ўртасидаги фаол ҳамкорлик, мулоқот.

Интервью - респондентлар билан бевосита оғзаки мулоқат натижасида ижтимоий ва руҳиятшуносликка оид маълумотлар олиш усули.

Интервью методи - ўқувчи билан ўқитувчининг ёки тадқиқотчининг ўқитувчи ҳамда ўқувчи билан ўтказган суҳбати.

Интернат (лот. Intemus-ички) - Ўзбекистонда мактаблар ва айрим ўқув юртлари қошида ўқувчилар учун, шунингдек, ота-онасиз қолган болалар (қ.Интернат мактаб, Мехрибонлик уйи), 1-ва 2-гуруҳ уруш ҳамда меҳнат ногиронлари, фахрийлар уйи. Ўзбекистонда И.лар, асосан, 1919 йилдан бошлаб ташкил этилган.

Интернат-мактаб - 1) муайян жисмоний нуқсонга эга бўлган болаларнинг яшаб таълим олишига ихтисослашган умумий ўрта таълим мактаби; 2) аниқ бир йўналишда билим беришга ихтисослашган таълим муассасаси.

Интерфаол усул - таълим берувчи ва таълим олувчи ўртасидаги фаол ҳамкорлик мулоқоти.

Интерференция - меъёردа кечаётган жараённинг бош-и,исини аралашуви сабабли бузилиши.

Интизом - ўқувчиларнинг жамиятда таркиб топган ўқук, ахлоқ меъёрларига, шунингдек, бирон-бир таълим муассасалари талабларига жавоб берадиган муайян ҳулқ - нор ва ўзини тутишга оид тартиб-қоидалар.

Интроверсия - шахснинг тафаккур ва диккат-эътиборини ўз-ўзига қаратиш.

Интуиция - шахснинг ҳақиқатни дал ил билан исбот-масдан, бевосита фаҳм-фаросат билан англаб олиш қобилияти.

Информатика - ЭҲМ, коммуникатив тармоқ, турли юрт технологияларига оид билимларни ўргатишга ихтисослашган ўқув фани.

Информатика ва ҳисоблаш техникаси асослари Давлат I п. ним стандарт и - информатика ва ҳисоблаш техникаси и I» пари таълим мазмуни ва ушбу ўқув предмета бўйича ,|,\,ичилар эгаллайдиган билим, кўникма, малакаларга • мшиан талабларни давлат томонидан тасдиқданган этациони, модели.

Информатика ва ҳисоблаш техникаси асослари ўқитиш и • «>дикаси - 1) информатика ва ҳисоблаш техникаси асос-

лари таълими назарияси ҳамда методикаси бўйича талабаларга муайян билим, кўникма, малакалар ҳосил қилишга йўналтирилган ўқув фани; 2) информатика ва ҳисоблаш техникаси асослари ўқитиш методикаси хусусий педагогиканинг алоҳида тармога.

Информацион - педагогик модул - илмий тадқиқот натижалари ёки педагогик тажрибалар ҳақида ихчам, қисқа маълумот берувчи, шахсий компьютерда ягона кадрга жойлаштирилган ёхуд белгиланган форматынинг моддий узатувчиси, ихчамлаштирилган маълумотлар картасининг тасвири.

Информацион педагогика - педагогик кибернетикага асосланган таълим назария ва технологияларини уйғунлаштирган педагогика.

Иншо (педагогикада) - мавзуни ўқувчи мустақил ёридадиган ёзма иш турларидан бири.

Ирсият - 1) организмнинг ўз белгилари ва хусусиятларини келгуси авлодга ўтказиш, яъни организмнинг ўзига ўхшаш наслларини бунёд этиш хоссаси; 2) анатомик, физиологик, психологик жиҳатлар, унинг қобилият ва иқтидорини ривожлантиришга йўналтирилган, ота-онасидан ўтган белгилари.

Исбот метода - мулоҳаза, ҳукм, назариянинг чинлигини педагогик жиҳатдан аниқлаш усули.

Исбот метода компонентлари - тезисни аниқлаш; исботлаш усули, етарли далилларни саралаш; хулосаларни тавсифлаш, фикр, алгоритм, моделлар, зарур схема.

Исломиий тарбия - Ўрта Осиёга Ислом дини билан кириб келган диний тарбия бўлиб, Куръони Карим асосида ишлаб чиқилган диний, ҳуқуқий, фуқаролик ва ахлоқодоб қоидалари мажмуи.

Испан тили Давлат таълим стандарти - испан тили таълим мазмуни ва ушбу ўқув предмета бўйича ўқувчилар эгаллайдиган билим, кўникма, малакаларга қуирилган талабларни давлат томонидан тасдиқланган эталони, модели.

Испан тили хонаси - испан тили фанини ўқитишда даре ва даредан ташқари машғулотларни самарали ташкил этишга қаратиб махсус жиҳозланган ўқув хонаси.

Испан тили ўқитиш методикаси - 1) испан тили таълими назарияси ҳамда методикаси бўйича талабаларга муайян билим, кўникма, малакалар ҳосил қилишга йўналтирилган ўқув фани; 2) испан тили ўқитиш методикаси хусусий педагогиканинг алоҳида тармога.

Истеъдод - 1) ниҳоятда зўр қобилият, бирор соҳада ижсақ даражадаги лаёқат, талант; 2) муайян мураккаб фашиятни мустақил, оригинал ҳал эта олиш имконини берувчи лаёқатлар уйғунлиги.

Ички толерантлик - шахнинг маънавий-рухий ҳолида ўз билим ва тажрибаларига таянган ҳолда ҳар қандай муаммо юзасидан тўғри ва бировлар кадр-кимматини ерга қўрмаган ҳолдаги қарорларни ўзи учун қабул қила олиш имконияти.

Ихтисос - инсон томонидан ҳаётнинг муайян соҳаси бўйича махсус тайёргарлик йўли билан хооил қилинган Назарий билим, амалий кўникма ва малакалар мажмуи.

Ишбилармонлик театри - муайян ўқув вазияти ва ушбу п.мият иштирокчиларининг хатти-ҳаракати ифодаланган, малакани шакллантиришга қўйилган ўқув жараёни.

Ишбилармонлик ўйини - муайян ўқув фани доирасида ишлаб чиқилиб, педагогик ўйинларнинг барча таркибий қисмларини ўз ичига қамраб олган дидактик ўйин тури.

Ишлаб чиқариш - Кадрлар тайёрлаш миллий моделининг асосий таркибий қисмларидан бири бўлиб, кадрлар тайёрлашнинг мақсади, шунингдек, уларнинг тайёргарлик ва ифата ва савиясига нисбатан қўйиладиган талабларни белгиловчи асосий буюртмачи, кадрлар тайёрлаш тизимини шакллантиришнинг мақсади ва таркибининг катталик ҳисобидан ташкил этилиши.

Ишлаб чиқариш педагогикаси - ўқув жараёнида ўқувчиларга ишлаб чиқариш технологияларини ўргатишнинг

назарий асослари, қонуниятларини ўрганишга ихтисослашган педагогака фанининг алохида тармога.

Ишлаб чиқариш таълими - ўрта махсус касб-хунар таълимнинг таркибий қисми бўлиб, ўқувчиларга муайян йўналишда ишлаб чиқариш технологияларини ургатадиган ва уларни аниқ касбга йўналтирадиган таълим жараёни.

Ишланма - муайян мақсадга йўналтирилган ўқув жараёни ёки ўқув материалнинг лойихаси.

Ишора - 1) кўз, қош, қўл ва бош ҳаракати билан ифодаланган белгилар; 2) инсоннинг қўл ҳаракати, ишора ёрдамида ўз ички ҳолати ёхуд ташқи оламдаги объектнинг ҳолатини ифодалаш учун қўлланиладиган ҳаракат.

Ишонтириш метода - тарбиячининг ўқувчилар онги, руҳияти, иродасига таъсир этиш йўли билан уларнинг характеридаги ахлокий, интеллектуал ва бошқа ижобий хислатларини шакллантирувчи метод.

Ишчан уинлар - ўқувчини ўзин асосида фаоллаштириш ва билимларни чуқур ўзлаштиришга йўналтирилган таълим методи.

Ишчилар факультети (рабфак) - Ўзбекистонда ўрта маълумоти бўлмаган ишчи ва деҳқонларни олий ўқув юрталарига киришга тайёрлаш мақсадида очилган умумий таълим ўқув юрти.

Иктидор - ўқувчи ёки талабанинг қуч-қудрати ёки бирор муаммони ҳал қилишга қодирлигининг ифодаси.

Иктидорлилик - инсонга янада юксалиш, фаолиятнинг бир ёки бир неча соҳалари бўйича бошқаларга Караганда юксак натижаларга эришиш имконини берувчи тизимли, ривожланувчан руҳий хусусият.

Иктисодий билимлар асосида уқитиш методикаси - 1) иктисодий билимлар асосида таълимни назарияси ҳамда методикаси бўйича талабаларга муайян билим, қўникма, малакалар ҳосил қилишга йўналтирилган ўқув фани; 2) иктисодий билимлар асосида ўқитиш методикаси хусусий педагогиканинг алохида тармога.

Иктисодий билим асослари Давлат таълим стандарти - иктисодий билим асослари таълим мазмуни ва ушбу ўқув предмети бўйича ўқувчилар эгаллайдиган билим, қўникма, малакаларга қўйилган талабларни давлат томонидан тасдиқланган эталони, модели.

Иктисодий география - мамлакат хўжалик тизими, ишлаб чиқариш ва хўжалик ишлари худудий жойлашуви қонуниятларини ўргатувчи ўқув предмети.

Иктисодий маданият ўқув предмети - иктисодий билим асослари фанининг бошланғач курси, иктисодий билимларни ўргатишга мўлжалланган мустақил ўқув предмети.

Иктисодий мувофиклик - таълим тизими учун ажратилган маблағларни самарали, мақсадли сарфлаш тизими.

Иктисодий тарбия - ўқувчиларни асосий иктисодий (ушунчалар билан таништириш, уларда иктисодий тафаккурни ривожлантириш ва иктисодий муносабатларга киришиш қўникмаларини шакллантирадиган тарбия тури.

Иктисодий таълим - узлуксиз таълим жараёнида ёш-Мрга иктисодий билим беришга йўналтирилган ўқув фани, '•и. лим соҳаси.

Йўналтирувчи саволлар - ўқувчилар изоҳлашга қийин бўлган нарса ёки ҳодисани тўлиқ ва тўғри ёритишга йўлловчи саволлар.

К

Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш - узлуксиз таълимнинг бир тури бўлиб, мутахассиснинг касб билимлари ва қўникмаларини янгилаш ҳамда чуқурлаштиришга, уларни замон талабларига жавоб берадиган даражага етказишга қаратилган таълим жараёни.

"Кадрлар тайёрлаш миллим дастури" - таълим соҳасини тубдан ислоҳ қилиш, уни утмишдан қолган мафкуравий қолиплардан тўла халос этиш, юқори мал акали кадрлар тайёрлашнинг ривожланган демократик давлатлар даражасидаги юксак маънавий-ахлокий талабларга жавоб берадиган миллий тизимини яратишдан иборат бўлган вазифаларни ўз ичига олган, 1997 йил 29 августда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг 9-сессиясида Президент И.А.Каримов ташаббуси билан қабул қилинган давлат дастури.

"Камалак" - "Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати таркибида фаолият кўрсатадиган мактаб ўқувчиларининг ижтимоий уюшмаси.

"Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати - 1) Ўзбекистан ёшларининг ихтиёрийлик асосида вужудга келган, ўз-ўзини бошқарадиган нодавлат, нотижорат ташкилоти; 2) ўз ҳаракат дастури ва Низомига эга бўлиб, ёшларни она-Ватанга меҳр-муҳаббатли, мустакил фикрловчи, ташаббускор, миллий истикдол рояларига содиқ шахс қилиб тарбиялашга йўналтирилган ташкил от.

"Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати етакчиси - "Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракатини бошқарувчи шахс.

Камтарлик - кишилар билан мулоқотда соддалик, ўз-ўзига танкидий муносабатда бўлиш, бошқаларга ҳурмат билан қараш, ўз хизматлари ва ютуқларини таъкидлашдан йироқ туриш қабилар билан ифодаланувчи шахсий сифат.

Карлар мактаби - туғма қар ёки ёшлигида эшитиш қобилиятини йўқотган болалар (қ.Карлик) учун очилган интернат мактаб типидagi махсус таълим-тарбия муассасаси.

Карлик, гаранглик - мутлақо эшитмаслик ёки қулоқнинг сўзни англай олмайдиган даражада "оғир"лиги.

Кар-соқов болалар мактаби - қар-соқов болаларга таълим-тарбия беришга ихтисослашган махсус ўқув-тарбия муассасаси.

Каррикуляр валидик - тестнинг ўқув фани режаси ва дастурига мўе қелиш тавсифи, тест топшириқларининг

дарслик, ўқув қўлланмалар ва назарда тутилаётган ўқув фани бўйича ишчи дастурга қай даражада мўе қелишини ифодаловчи ходиса.

Картаграфик тадқиқот усули - воқеа-ходисаларни билиш, илмий таҳдил қилиш ва олдиндан айтиб бериш учун тайёр географик хариталардан фойдаланиш усули.

Касбга йўналтириш тизими - турли давлат ва ижтимоий гашкилотлар, муассаса, мактаблар, шунингдек, оиланинг гашкилий ва бошқарилувчан фаолияти бўлиб, у жамият манфаатлари ва таълим олувчиларнинг шахсий кизикишларига қура касбий ва ижтимоий ўз-ўзини аниқдаш жараёнидир.

Касбий йўналиш - мотивация соҳасидаги хошиш-майил-иарга қура аниқданадиган касбий фаолият мотивацияси-нинг интеграл тавсифномаси бўлиб, шахс кизикишлари муносабатлари ва мақсадга қаратилган интилишларидан иборат йўналишидир.

Касбий маҳорат - таълим жараёнида педагогик стратегия, стратегик мақсад ва вазифаларни тўғри белгилаш, мурорлар қабул қилиш, таълим жараёнини лойиҳалаштириш, инновацион-педагогик фаолиятни ташкил этиш, пълимни бошқариш жараёнига тизимли ёндашувларни шниҳалаш технологияларини жорий этиш ҳамда бошқарув усуллари, методлари ва тамойилларидан самарали фойданишдан иборат касбий техника даражаси.

Касбий мотивация - касбга тегишли вазифаларни бажариш ва касб танлашни белгиловчи, атроф, борлиқомил-лаш, касбга йўналтиришга оид фаолият таъсирида шаклланишувчи майл.

Касбий тажриба - авлодларнинг ижтимоий тажрибасини ўзлаштириш ва уларни бошқарув амалиётида қўллашни амалиёт берувчи тушунчалар тизими бўлиб, раҳбарнинг фаолияти давомида фан-техника янгалигига, илғор тажрибаларга таяниш ҳамда мазкур тажрибалар асосида ўзини-ўзи кўникма ва малакаларини шакллантириб бориши билан бир қаторда жамоа фаолиятини бошқариш тажрибаси.

Касбий тайёргарлик - таълим олувчиларнинг муайян иш ёки ишлар мажмуини бажариш учун зарур малакаларни жадал эгаллаш мақсадини назарда тутадиган педагогик жараён.

Касбий тарбия - инсон касбий маданиятига оид стратегия, усул, малака, касбий-шахсий сифатларни шакллантириш жараёни.

Касбий таълим - муайян соҳага оид иш фаолиятини шакллантириш ва ривожлантиришга йўналтирилган таълим.

Касбий ўз-ўзини аниқлаш - шахе фикрининг танланган, ўзлаштирилган ёки бажарилган меҳнат фаолиятида ифодаланиши.

Касб-хунар коллежи (КХК) - 1) муайян касб-хунарни эгаллашга ихтасослаштирилган ўрта махсус таълим муассасаси; 2) ўқувчиларнинг касб-хунар мойиллигини, лаёқатларини, билим ва кўникмаларини ривожлантириш, уларнинг танлаган йўналишлари бўйича бир ёки бир неча замонавий касб танлаш имконини берадиган таълим муассасаси.

Касб-хунар таълими педагогикаси - касб-хунар коллежлари ўқув-тарбия жараёнига ихтисослашган педагогика фанининг алоҳида тармога.

Касб-хунарга йўналтириш - ўқувчиларга муайян касб-хунар ҳақида маълумот бериш орқали уларни шу касбга кизиқтириш, йўллаш жараёни.

Катехизис (грек, оғзаки ўргатаман, таълим бераман) - Европада бир неча **аерлар** давомида мактабларда қўланиладиган бошланғач диний билимларни савол-жавоб тарзида ўргатувчи курс.

Катга ёшдагилар педагогикаси - педагогика фанининг олий ўқув юрти шарт-шароитларида ёшларни тарбиялашнинг назарий масалалари ва методикасини ишлаб чикувчи алоҳида тармога.

Катга илмий ходим - Ўзбекистонда илмий текшириш муассасалари ва олий ўқув юртларида илмий унвон ва лавозим.

Катгалик - бир объектни ҳаракатлантирувчи ва унинг муайян бир нусхаси учун берилган сонли ёки матнли кий-матни белгиловчи кўрсаткич.

Кафедра (грек, ўгириш) - 1) олий, ўрта махсус ҳамда қайта тайёрлаш ва малака ошириш ўқув муассасаларида бир ёки бир-бирига яқин бир неча фанлардан ўқув методика ва илмий тадқиқот ишлари олиб борувчи, шунингдек илмий-педагогик кадрлар тайёрловчи, мутахассислар малакасини оширувчи асосий бўлим; 2) даъват этиладиган, нутқ ўқиладиган юкоридаги ўрин; 3) олий ўқув юртларидаги ягона йўналишга тааллуқди мутахассислар уюшмаси. Кафедрани мудир бошқаради.

Кашфиёт - изланиш, текшириш, илмий тадқиқот натижасида, баъзан эса тасодифан топилган, яратилган илмий янгилик.

Кейс (ингл. Case - ходиса, шарт-шароит) - амалий муаммолар ифодаланган ўқув материаллари йигандиси.

Кейс усули - ўқувчиларда ижодкорлик кўникмаларини ривожлантиришга қаратилган усул.

Кейс технологияси - ўқувчиларнинг мустақил қарорлар қабул қилишлари, муаммоли саволларга тўғри ва ҳаққоний жавоблар топишларига қаратилган, ўқитувчи қушувчи (эшитувчи) вазифасини бажарадиган таълим технологияси.

Кембриж университети - 1209 йил (XVII аср)да Декартнинг рационализм ва Беконнинг индуктив методи асосида ривожланган илғор илм-фан маркази бўлиб, янги тип-III и университетлардан ўрта аср анъанавий таълим тузилмаси сакданиб қолган, коллежлардан ташкил топган, ўқувчилари асосан коллежларда амалга оширилган, талабалар м.юторлар раҳбарлигида мустақил равишда ўз мутахассисшқларига оид манбаларни ўрганадиган Англиянинг қадимий университетларидан бири.

Кечки мактаб - катга ёшдаги ўқувчиларнинг иш вақтлари тугагач, таълим-тарбия жараёни бошланадиган мактаб.

Киме Давлат таълим стандарта - кимё таълим мазмуни ва ушбу ўқув предмета бўйича ўқувчилар эгаллайдиган билим, кўникма, малакаларга қурилган талабларни давлат томонидан тасдиқданган эталони, модели.

Кимё ўқитиш методикаси - 1) кимё таълими назарияси ҳамда методикаси бўйича талабаларга муайян билим, кўникма, малакалар ҳосил қилишга йўналтирилган ўқув фани; 2) кимё ўқитиш методикаси хусусий педагогиканинг алоҳида тармоғи.

Кимё ўқув предмета - нарсаларнинг тузилиши, асосий хусусиятлари, ривожланиши ва ўзгаришини ўргатишга қаратилган ўқув предмета.

Киношрифт - кар-соқов болаларни ўқитадиган мактабларда оғзаки нутқ материални шрифтлар орқали кўрсатиш учун қўлланиладиган кўргазмалар восита.

Кирилл ёзуви - қадимий славянларнинг икки алифбосидан бири. У христианликнинг славянлар орасидаги тарғиботчиси Кирилл номи билан боғлиқ атама.

Китобларга қўйилладиган гигиеник талаблар - китобни жиҳозлаш, нашр этиш ва у билан муносабатга киришишга оид талаблар.

Кичик гуруҳ - микдорига кўра оз сонли ўқувчилардан иборат жамоа, у ўқув фаолияти орқали бирлашган таълим олувчилар гуруҳи.

Кичик мактаб ёши - бошлангич 1-4 - синфларда ўқувчиларнинг ёш даври.

Кичик мутахассис - умумтаълим ва касб-ҳунар таълими дастурини муваффақиятли ўзлаштирган ЎМҚХТ ўқув муассасалари битирувчиларига берилладиган малака даражаси.

Кичик технологиялар - ўқув-тарбия жараёнининг алоҳида қисмларини ўз ичига оладиган технологиялар.

Классик педагогика - 1) антик давр - Юнонистон, эллинизм ва қадимий Рим таълим-тарбияси; 2) педагогик меросдаги оламшумул қимматга эга бўлган, таълим-тарбияга оид мукамал асарлар.

Классификация - таснифлаш.

Классификатор - 1) олий таълим муассасалари ва касб-хунар коллежларида мутахассислар тайёрлашга қаратилган мутахассислик ва таълим йўналишлари; 2) таълим ва билим соҳалари, таълим даражаларини назарда тутувчи касб, мутахассислик ва таълим йўналишларининг тазимлаштирилган рўйхата.

"Кластер" (тармоқлар) методи - 1) ўқувчиларни манتيкий фикрлаш, умумий фикр доирасини кенгайтириш, атамалар, тушунчалар ва воқеаларнинг бир-бири билан боғлиқлигини англаб олишга ўргатувчи метод; 2) кластер (гунча, боғлам) методи педагогик, дидактик стратегия-Пинг муайян шакли бўлиб, таҳсил олувчиларга ихтаёрий муаммо (мавзу)лар хусусида эркин, очиқ ўйлаш ва шахсий фикрларни бемалол баён этиш учун шароит яраташга ўрдам берадиган усулдир.

Когнитив - шахснинг мустикал фикрлаш жараёни.

Когнитив таълим - алоҳида иктидорли болаларга таълим-тарбия.

Когнитив услуб - 1) шахснинг билиш жараёни стратегиясида қўллайдиган ўзига хос билиш хусусиятлари; 2) махсус танланган тестлар тўпламига кўра на-Юрат қилиш усули ёки хусусий билиш кўрсаткичлари мажмуи.

Коллеж (фран. college-биродар, ўқув жойи) - 1) турли мамлакатларда ўрта таълим ўқув юрta ўқувчиларига Давлат таълим стандартлари асосида ўрта махсус, касб-хунар 1-11 .ними берадиган ўқув муассасаси;

2) ўқувчиларнинг касб-хунарга мойиллиги, билим, интеллектуалларини чуқур ривожлантириш, танлаб олинган интеллектуал хунар бўйича бир ёки бир неча ихтасосликни эгаллашга йўналтирилган ўқув муассасаси; 3) Буюк Британия, АҚШ ва айрим бошқа мамлакатларда олий, ўрта, "кори ўрта ўқув юрти; 4) Франция, Швейцария, Бельгия, шунингдек, Африка ва Осиёнинг бир қанча мамла-

катларидаги ўрта ва тўлиқсиз ўрта ўқув юрти; 5) Ўзбекистонда ўрта махсус, касб-хунар ўқув юрти.

Коллоквиум (лот. суҳбат, сўзлашиш) - 1) таълим тизимида талабаларнинг билим даражасини аниқдаш ва ошириш мақсадида ўтказиладиган ўқув машғулоти шаклларида бири; 2) маърузалар тингланиб, муҳокама қилинадиган илмий йиғилиш; 3) ўқувчилар билим даражасини аниқдаш мақсадида ўқитувчининг улар билан амалга оширадиган мулоқоти.

Комил инсон - бекаму кўст, тўлиқ камолотга эришган етук шахс.

Комил инсон гоёси - бекаму-кўст, тўлиқ камолотга эришган етук шахсни шакллантириш ҳақидаги концепция.

Коммуникабельлик - алоқа ва муносабатлар ўрнатиш, мулоқотга мойиллик лаёқати. Коммуникабельлик хусусиятига эга бўлган шахс мулоқотда ёқимли ва атрофдагилар билан осон муносабат ўрната олади.

Коммуникатив - мунозара фаолият технологияси - ўқитувчининг ўқув жараёнига инновацион ёндашувини талаб қиладиган технология.

Коммуникативлик - шахслар орасидаги ўзаро ахборот алмашинув, алоқа, муносабат.

Коммуникатив маданият - юксак даражадаги мулоқот кўникмаларига эгаллик.

Коммуникатив технология - шахсларнинг ўзаро мулоқотга киришишини таъминловчи технология.

Компетенция - у ёки бу соҳа бўйича билимдонлик.

Компьютер - муайян дастур бўйича ишлайдиган автоматик қурилма.

Компьютерли моделлаштириш - компьютер воситасида муайян ўқув моделларини яратиш жараёни.

Компьютерлаштирилган ўқитиш технологияси - компьютер воситасида амалга ошириладиган таълим тизими.

Кондүктив педагогикаси - педагогика тарихида алоҳида урин эгаллаган таълим олувчиларнинг синфий фарқларга эътибор қаратилмайдиган, миллий бирликка ундайдиган йўналиш.

Кондуктив педагогика - педагогиканинг майиб ёки имконияти чекланган болаларни ўқитиш билан боғлиқ масалалар билан шуғулланувчи тармога.

Концепция - 1) муайян соҳага оид қарашлар, тамоийлар тизими, дал ил ва ходисаларни тушуниш, англаш ва изохдашнинг муайян усули, асосий нуқтаи назар; 2) педагогика соҳасидаги етакчи гоё, назарий фикр, ходиса ва жараёнларни турлича тушуниш, қарашлар тизими; 3) таълимнинг муайян соҳаси ёки педагогика фанини ривожлантиришга йуналтирилган давлат ҳужжати; 4) адабиётда бирор асарнинг асосий гоёси.

Конституция кучаси - дидактик ўин тури.

Конструкциялаш фаолияти - ўқувчи ёки талабанинг ихтиро ва талкинларни амалга ошириш жараёни.

Конференция (лот. konferentia - бир жойга тўпламан) - давлат ёки партия, жамоат ва олимлар вакилларининг муайян масалани муҳокама этиш учун йиғалиши.

Конфессионал мактаблар - муайян диний таълим-тарбияни амалга оширишга қаратилган ўқув муассасалари.

Концерт дарслари - ўқувчилардаги мавжуд мусикий билимларни амалда қуллаш, ўзлари ва бошқаларнинг билимларига баҳр бериш, сахнада ўзини тутиш, жамоа бўлиб на яққанавозликда қўйлаш малакаларини шакллантириш, болаларнинг мусикий қолғуларига жўр бўлиш, рақс элементларини бажариш ва ҳ.к. ларни намоён қилишларига мўлжалланган дарс.

Корейс тили Давлат таълим стандарти - корейс тили таълим мазмуни ва ушбу ўқув предмети бўйича ўқувчиларга галлайдитан билим, кўникма, малакаларга қўйилган талабларни давлат томонидан тасдиқланган эталони, модели.

Корейс тили хонаси - корейс тили фанини ўқитишда даре ва даредан ташқари машғулотларни самарали ташқил этишга қаратиб махсус жиқозланган ўқув хонаси.

Корейс тили ўқитиш методикаси - 1) корейс тили таълими назарияси ҳамда методикаси бўйича талабаларга му-

айян билим, кўникма, малакалар ҳосил қилишга йўналтирилган ўқув фани; 2) корейс тили ўқитиш методикаси хусусий педагогиканинг алоҳида тармоғи.

Коррекция - рухий, жисмоний камчиликларни барта- раф этиш ва тузатишга йўналтирилган педагогик даъво- ловчи тадбирлар тизими.

Коррекцион-тарбиявий ишлар - аномал болаларни соғлом- лаштиришга қаратилган таълим-тарбиявий тадбирлар.

Креатив тестлар - (лотин. creatio - ижод қилиш, яра- тиш) - шахснинг ижобий лаёқатини ўрганиш ва баҳолаш методикалари мажмуаси.

Креативлик (ижодийлик) - қандайдир янги, бетакроп нарса ярата олиш лаёқати, бадиий шакл яратиш, фикр- лаш, гоё ва ечимга олиб келувчи акдий жараён.

Кредит - (European Credit Transfer System-ECTS) си- новдан ўтди (заҳёт), ўқув муассасасида маълум бир куре- ни ўтганлик ҳақида гувоҳнома.

Кузатиш методи - 1) объектив борлиқдаги нарса-ходи- саларни тизимли, узлуксиз, батартиб, мукамал идрок қилиш жараёни; 2) психологик-педагогик тадқиқотлар- даги асосий эмпирик методлардан бири. Психологик-пе- дагогик ҳодисани мақсадга қаратилган тизимли ўрганиш- да муайян шароитларда улардаги хусусий ўзгаришлар ва уларнинг сабабларини аниқдаш мақсадида қўлланилади; 3) воқелиқни таълим жараёнида идрок қилиш имқония- тини берадиган педагогик тадқиқот методи.

Кузатиш технологияси - илмий тадқиқот ишларини ба- жариш давомида тадқиқотнинг амалий жиҳатларини му- айян алгоритмик тизимда амалга ошириш технологияси.

Куллиёт (араб.-тўла, бутун) - муайян адибнинг тўла ёки асосий асарлари тўплами.

Культуризм (франц. culturisme, инг. Phusikal culture - тана тарбияси) - қ. Бодибилдинг.

Кун тартиби - ўқув кунининг қатъий тарзда тақсим- ланган режаси.

Куратор (лот. Curator - васий, нозир, мутавалли)

1) ўқув округи нозир; 2) Финляндияда ўқув тўғараги раҳбари, ўқитувчи, аспирантлар ишига раҳбарлик қилув- чи профессор-ўқитувчи.

Курс (лот. Kursus - югуриш, ҳаракат) - 1) олий ва ўрта махсус ўқув юртлирида ўқув даври, босқичи (масалан: биринчи курс, иккинчи курс ва х.к.); 2) бирор фан ва илм соҳасининг муайян доирадаги тугалланган баёни (ма- салан: таълимнинг курс тизими).

Кутубхона **каталоги** - бир ёки бир неча кутубхона фонди- да мавжуд китоблар, ҳужжатларнинг таркиби ва маз- мунини очиб берувчи библиографик ёзувлар рўйхати. Ку- тубхона каталоги карточкали ёки компьютер ёзувлари шак- пида бўлиши ва электрон дисклар ёки китоб ҳолида кўпай- 1 ирилиб сақданиши мумкин.

Кутубхонашунослик - босма нашр (китоб, газета, жур- нал ва б.)лардан жамоатчиликнинг фойдаланиш мақсад- нари, тамойиллари, мазмуни, тизими ва шаклларини ўрга- падиган фан тармоғи. К. вазифаси кутубхоначилик шли иатариясини ривожлантириш, уни ижтимоий ходиса си- Фатида ривожлантириш қонунларини таҳлил қилиш, ку- |убхоналарни ижтимоий, иктисодий ва маданий таракки- |шдаги ўрнини ўрганишдан иборат.

Кўзи ожизлар мактаби - кўзи ожиз ўқувчиларга таъ- шим-тарбия беришга ихтисослашган ўқув муассасаси.

Кўникма - ўқувчи ёки талабанинг ўзлаштирган би- • им пари асосида муайян амалий ҳаракатни бажара олиш фаолияти.

Кўрғазмали ўқув қўлланмалар - таълимнинг кўрғазма- III иоситалари; табиат, жамият, нарса, ходисаларнинг та- 'l 1111 и ёки бадиий ифодаси.

Қурлар мактаби - қур ва заиф кўрувчи болалар учун Интернет мактаби типидеги махсус таълим-тарбия му- •OтсacH.

Лаёкат - қ.Қобилят.

Лафз - берилган ваъда, аҳц, сўз.

Либкнехт номидаги намуна иш мактаби - Ўзбекистондаги дастлабки тажриба-намуна мактаби. Тошкентлик педагог В.Ф.Лубенцов бошчилигидаги муаллимлар ташаббуси билан 1918 йилда Тошкент вилоятининг Яланғоч қишлоғида собиқ рус билим юрти биносида очилган.

Лицей - 1) Ғарбий Европа, Лотин Америкаси, Африканинг бир қанча мамлакатларидаги умумий ўрта таълим ўқув юртлари; 2) Россия Федерациясидаги айрим умумий ўрта таълим ва хунар ўқув юртларининг номи; 3) Ўзбекистонда ўрта махсус ўқув юрти. Ўзбекистон Республикасининг 1997 йилда қабул қилинган "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури" ва "Таълим тўғрисида" ги Қонунига мувофиқ, академик лицей сифатида ташкил этилган; 4) муайян фан соҳаси бўйича чуқур билим беришга ихтисослашган ўрта махсус таълим муассасаси.

Лойихалаш методи - педагогиканинг прагматик йўналишига асосланган ҳолда, таълим жараёнида ўқувчиларга бериладиган амалий топшириқларни лойихалаш ва уларни ўқувчиларнинг бажаришлари жараёнида билим ва кўникмаларини намоён қилишларини таъминловчи таълим шакли.

Локал тармоқ - 1) муайян ҳудудга хос бўлган нарса, воқеа-ҳодисалар; 2) муайян ҳудуд оралиғида жойлашган компьютерларда ўзаро ахборот алмашиш имконини берувчи тармоқ.

Луғат - 1) муайян тидца, унинг ҳудудий ёки ижтимоий лаҳжасида мавжуд бўлган, у ёки бу ёзувчи асарларида учрайдиган сўзлар йиғиндиси, лексика; 2) сўз ёки сўзлар (ёки морфемалар, сўз бирикмалари, иборалар ва бошқалар) муайян тартибда (алифболи, уяли, мавзули) жойлаштирилган, тавсифланувчи бирликлар, уларнинг келиб чиқиши, маънолари, ёзилиши, талаффузи, услубий мансублиги, бошқа тилларга таржимаси хақида маълумотлар жамланган китоб.

Мавлоно (арабча-бизнинг жаноб) - Ўрта Осиё, Афғонистон ва Покистонда энг юқори лавозимдаги амалдорлар, ёзувчи, олим ва фозил кишилар, устозларни улғунаб, уларнинг номларига қўшиб ишлатиладиган сўз.

Мавзу - муҳокама, маъруза, дарсликдаги ўқув материаллари, илмий асар ва бошқаларнинг асосий мазмуни.

Магистр - 1) айрим мамлакатларда бакалавр ва фан доктори ўртасидаги илмий даража; 2) бакалавр даражасидан фарқи равишда маълум ихтисослик бўйича юқори малака-Ии мутахассис хисобланиб, у илм-фан соҳасида, ишлаб • шқаришнинг масъулиятли лавозимларида фаолият курсата опадиган мутахассис; 3) таянч олий таълим курсидан сўнг қушимча дастур асосида ўқиб, махсус имтиҳонларни топширган ва муайян илмий ишни ҳимоя қилган шахс; 4) Ўзбекистонда "Таълим тўғрисида"ги Қонун ва "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури"га мувофиқ университет-Шр, академиялар, институтлар ва олий мактабнинг бошқа тилим муассасаларида олий таълимнинг 2-босқичи - магистр; пурани тутатганларга бериладиган даража.

Магистрант - магистр даражасини олиш учун диссертация тайёрлаган киши.

Магистратура - 1) кўпгина ривожланган давлатларда олий таълимнинг юқори босқичи; 2) аниқ мутахассислик бўйича фундаментал ва амалий билим берадиган, бакалаврлик ва магистрлик даражасида таълим муддати камида икки йил давом эттириладиган олий таълим.

"Магнит мактаб" - таълим, саноат корхоналари ва олий техника таълим муассасалари ҳамкорлигида белгиланган муассисликлар бўйича ташкил этиладиган ўқув муассасаси.

Маданий-маърифат инш - кенг оммани маданий ва маърифий тарбиялаш, уларнинг умумий маданий савиясини ошириш, ижодий қобилятларини ривожлантириш, кўникмаларини кўнгилли ўтказишга қўмак берувчи таълим тартиби.

Маданий мерос - авлодлар томонидан яратилган амалий тажриба, ахлокий, илмий, маънавий, фалсафий, диний ва рухий қарашлар. Халқ маданияти ва ижоди каби моддий-маънавий бойликлар мажмуи.

Маданий функция - бўлажак мутахассисларнинг миллий истикдол ғояларини ўзлаштирганлигини ифодаловчи маънавий етуклик.

Маданият - жамият, инсон ижодий куч ва қобилиятлари тарихий тараккиётининг муайян даражаси.

Мадраса (араб. Дараса-ўрганмоқ) - мусулмонлар оламида ўрта ва олий ўқув юрғи, бизда ислом дини ва маданияти асосларини ўргатувчи таълим муассасаси.

Мадҳия - Ўзбекистонда таълим соҳасидаги давлат сиёсатининг асосий тамойилларидан бири.

Мажбурий таълим - Ўзбекистонда таълим соҳасидаги давлат сиёсатининг асосий тамойилларидан бири.

Мактаб - ўқувчиларга ўқитувчи раҳбарлигида умумий ўрта таълим берадиган ўқув муассасаси.

Мактаб амалий санъати - бадиий-эстетик тарбияни таъминлашга қаратилган ўқув машғулоти тури.

Мактаб биноси - мактаблар учун мўлжалланиб қурилган махсус бино.

Мактаб врач - мактабларда ўқувчиларга медицина ёрдамчини кўрсатувчи врач.

Мактаб гигиенаси - ўқувчилар саломатлигини муҳрфаза қилиш ва мустаҳкамлашнинг омиллари ва воситаларини ўрганувчи ҳамда ушбу мақсадда амалий чора-тадбирлар мажмуини ишлаб чиқувчи фан. қ. Болалар ва ўсмирлар гигиенаси.

Мактаб директори - умумий ўрта таълим мактабларида ўқув-тарбия ва хўжалик ишларини идора этувчи раҳбар.

Мактаб ёши - мактабда ўқиш вақтини қамраб олувчи ёш даври.

Мактаб инспектори - мактаб ўқув-тарбия ишлари юзасидан давлат назоратини амалга оширувчи туман, вилоят халқ таълими бўлими, халқ таълими вазирлиги ходими.

Мактаб-интернат - болаларни тарбиялаш, ўқитиш уларнинг яшашлари учун зарур нарсаларни етказиб беришга қаратилган тўлиқ равишда давлат томонидан амалга ошириладиган ўқув-тарбия муассасаси.

Мактаб ислоҳоти - мактаб тизимини қонунчилик тартиби асосида қайта қуриш.

Мактаб ичида мактаб - асосий ўқув юктамасининг маълум қисми ҳисобидан ташкил этиладиган кичик ёки ёндош мактаблар.

Мактаб "Камалак" ташкилоти - "Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаркати таркибида фаолият кўрсатадиган мактаб ўқувчиларининг ижтимоий уюшмаси.

Мактаб клублари - ўқувчиларни фан, техника ва санъат соҳасидаги қизиқишларини қондиришга мўлжалланган юқори синф ўқувчиларининг мустақил уюшмаси.

Мактаб контенгенти - умумий ўрта таълим мактабларида таҳсил олаётган ўқувчилар сони.

Мактаб кутубхонаси - ўқувчиларни зарур ўқув адабиётлари билан таъминлаш мақсадида, мактаб ҳузурида ташкил этилган кутубхона.

Мактаб маданий-маърифий ишлари - мактабда ўқувчиларни ахлокий-маънавий тарбиялаш мақсадида ўтказиладиган тадбирлар.

Мактаб музейи - мактаб ўқув-педагогик жамоаси фаолияти ва ҳаёти ҳақидаги муҳим ва қимматли материаллар қурғазмаси ташкил этилган хона ёки хоналар.

Мактаб назорат ишлари - ўқувчилар билим, кўникма ва матакаларини текшириш мақсадида улар томонидан бағирладиган ёзма, график ёки амалий ишларни назорат қилиш жараёни.

Мактаб Низоми - ўқув-тарбия ва ташкилий-хўжалик имшарида мактаб фаолиятини тартибга солувчи қоидалар мажмуи.

Мактаб партаси - гигиеник ва педагогик талабларга мослашган, ўқувчиларнинг дарё машғулотларида

ўтиришига мўлжалланган мактаб мебелининг асосий турларидан бири.

Мактаб педагогикаси - педагогика фанининг умумий ўрта таълим мактабларида ўқувчиларга таълим-тарбия беришнинг назарий асослари ва қонуниятларини тадқиқ этадиган бўлими.

Мактаб устахонаси - умумий ўрта таълим мактабларида меҳнатдан амалий машғулотлар ўтказиладиган ўқув-моддий техника базаси.

Мактаб фестивали - ўқувчиларнинг техника, адабиёт ва санъат, математика ва б.соҳаларда эришган ютуқларини рағбатлантириш мақсадида ўтказиладиган даврий шодиёна, байрам тадбири.

Мактаб ўлкашунослик ишлари - ўқувчи яшаётган худуднинг табиий шарт-шароити, саноати, ижтимоий-иқтисодий ривожланиши билан таништиришга қаратилган таълимий-тарбиявий ишлар.

"Мактаб ўртоқлик суди" ўйини - дидактик ўйин тури.

Мактаб ўқув жиҳозлари - мактаб мебели, ўқув қўлланималар, тасвирий кўрсатма материаллар, мактаб жонли бурчаги кабилар мажмуи.

Мактаб ўқув режаси - ярим ёки бир ўқув йилига мўлжаллаб тузилган мактаб ўқув-тарбия, бошқарув-хўжалик ишлари ва бошқа таъбирлар тизими қайд этилган ҳужжат.

Мактаб ўқув-тажриба участкаси - мактаб ёш табиатшуносларининг тўғарак машғулотлари ва ўқувчиларнинг ўқув фаолияти ташқил этилган мактаб қошидаги ер участкаси.

Мактабгача таълим - узлуксиз таълимнинг болаларни ақлий, маънавий, жисмоний ривожлантириш ва мактабга тайёрлашга йуналтирилган дастлабки бўғини.

Мактабгача таълим гигиенаси - мактабгача таълим ёшидаги болаларнинг ривожланиши ва соғлиғига ҳаётий шарт-шароитлар ҳамда педагогик жараённинг таъсири-

ни ўрганишга қаратилган мактаб гигиенасининг маҳсулоти тармоғи.

Мактабгача таълим ёшидаги болалар жамоаси - муайян ўзаро муносабатлар тизими (ўйин, ҳаётий масалалар) ёки умумий машғулоти тури асосида бирлашган кичик ёшдаги болалар гуруҳи.

Мактабгача таълим ёшидаги болалар китоблари - кичик ёшдаги болалар эҳтиёжига мос киска ва содда ёзилган адабий асар.

"Мактабгача таълим" журнали - илмий-методик ойлик журнал, "Соғлом авлод учун" журнали иловаси.

Мактабгача таълим педагогикаси - педагогиканинг мактабгача ёшдаги болаларга тарбия бериш ҳамда уларнинг шахсиятини шакллантириш қонуниятлари, тамойиллари, воситалари, шакл, усул ва методларини ўрганиш соҳаси.

Мактабдан ташқари ишлар - ёшларнинг бўш вақтларини мазмунли ташқил этиш, уларнинг қобилият ва лаёқатларини ўстириш, эҳтиёж ва кизиқишларини қондириш мақсадида мактабдан ташқари муассасаларда таълим-тарбия ишлари ва оммавий маданий-оқартув таъбирларини ўтказиш.

Мактабдан ташқари муассаса - болалар ва ўсмирлар билан мактабдан ташқари иш олиб боровчи ижтимоий-ташқил ва инструктор-методик муассасалар.

Мактабдан ташқари таълим - таълимнинг бўғинлари/iaii бири бўлиб, ўқувчиларнинг бўш вақтини мазмунли қилиш этиш, уларни ақлий, маънавий, жисмоний ривожлантиришга йуналтирилган таълим-тарбия бериш жараёни.

Мактабдан ташқари таълим муассасалари - ёшларнинг мустақил билим олиши ва ривожланишини таъминлаш мақсадида ташқил этилган таълим муассасалари.

Мактабшунослик - педагогика фанининг мактаб ишлашига бошқариш асослари, йўл, шакл, восита, усул ва методларини тадқиқ этиш билан шугулланувчи маҳсулоти соҳаси.

Макротехнологиялар - муайян таълим тармоқдари, соҳаси, таълим ёки тарбия йўналиши, ўқув фанлари (умум-педагогик ва умумметодик даража)га хос бўлган педагогик технологиялар.

Малака - ўқувчи ёки талабада муайян ўқув материали ва касбни чуқур ўзлаштириш натижасида ҳосил бўлган автоматлашган маҳорат.

Малака ошириш, Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш (Ўзбекистон Республикасида) - узлуксиз таълим тизими турларидан бири, халқ хўжалигининг барча соҳасида ишловчи мутахассислар ва раҳбар ходимларнинг касбий билим ва кўникмаларини янгилаш ҳамда чуқурлаштириш.

Малака ошириш институтлари - Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш институтлари - Халқ хўжалигининг турли соҳаларида ишловчи мутахассислар ва раҳбар ходимларнинг малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш тизимидаги ташкилий-методик ва ўқув маркази.

Мангейм мактаби - XVIII асрда Мангейм шаҳрида (Германия)да қарор топган, сентиментализмга яқин бўлган ижодий йўналиш. Симфония ҳамда камер чолғу мусикаси (трио, квартет ва бошқалар) жанрларининг шаклланишида муҳим роль ўйнаган.

Мантикий изчиллик - педагогик билим ва тушунчаларнинг узвий боғланган тадрижий тизими.

Мантикий фикрлаш - муайян фикрга асосланган ҳолда мантикий умумлашмалар ҳосил қилиш.

Маориф - 1) билим тарқатиш, таълим бериш; 2) мамлакатдаги таълим-тарбия ва маданий-маърифий муассасалар тизими.

Мардик - бир сўзли кишиларга хос хусусият, хатти-харакат.

Маркетинг - таълим воситаларини яратиш ва сотиш билан шуғулланадиган соҳа.

Масофавий ўқитиш -ўқув машғулотларининг барчаси ёки кўп қисми телекоммуникацией ва замонавий ахборотлаштириш технологиялари асосида олиб бориладиган масофадан туриб ўқитиш.

Масофавий ўқитиш технологияси - 1) бу и неон ва техник ресурсларни, уларнинг ўзаро алоқасини, ҳисобга олган ҳолда, таълим хизматининг яхлит тизимли жараёнини яратиш, қўллаш ва оммалаштиришдан иборат технология; 2) инсон бош миёси тўқималарининг модулли ташкил этилганлигига асосланган ўқитишнинг истикболли тизими; 3) инсон ва техник ресурсларнинг ўзаро алоқаси ердамида амалга ошириладиган таълим жараёни.

Математик модель - математик тимсоллар, белгилар ва ходисалар синфининг тахминий намунаси, баёни.

Математика Давлат таълим стандарти - математика таълим мазмуни ва ушбу ўқув предмети бўйича ўқувчилар эгалдай пайдиган билим, кўникма, малакаларга қўйилган талабпарни давлат томонидан тасдиқданган эталони, модели.

Математика хонаси - математика фанини ўқитишда ларе ва даредан ташқари машғулотларни самарали ташкил этиш мақсадида махсус жиҳозланган ўқув хонаси.

Математика фани (юнон.гштетаШсе, mathema-билим, фан) - аниқ мантикий мушоҳда, ҳисоблаш амаллари билан шуғулланадиган фан.

Математика ўқитиш методикаси - 1) математика таълим назарияси ҳамда методикаси бўйича ўқитувчи ва таълимчиларнинг; шарга муайян билим, кўникма, малакалар ҳосил қилишга йўналтирилган ўқув фани; 2) математика ўқитиш методикаси хусусий педагогиканинг алоҳида тармоғи.

Математиканинг танланган масалалари курси - математиканинг назарий муаммоларини ўргатишга қаратилган таълим курси.

Материалистик нуқтаи назардан маънавият - шахс манллари тизимида билишга оид гоъвий-ижтимоий эҳтимолий-қадриятларнинг намоён бўлиши.

Матн - ёзилган асар, иншо, нутк, дарсликдаги ўқув материаллари.

Мафкура (арабча - фикрлар мажмуи) - муайян ижтимоий гуруҳ, қатлам, миллат, жамият, давлатнинг манфаатлари, орзулари, мақсадлари ифодаланган қарашлар ва уларни амалга ошириш тизими.

Мафкуравий иммунитет - шахс, ижтимоий гуруҳ, миллат, жамиятни турли зарарли гоъвий таъсирлардан химоялашга хизмат қилувчи тизим.

Мафкуравий профилактика - ижтимоий институтлар томонидан амалга ошириладиган турли шакллардаги гоъвий-тарбиявий, маънавий-мафкуравий ишлар мажмуи бўлиб, у бутун гоъвий тарбия тизимини қамраб олади.

Мафкуравий таълим-тарбия - инсон, ижтимоий гуруҳ, миллат, жамият дурёқарашини шакллантиришга, уларни муайян мақсадларни ифода этадиган гоъвий билимлар билан қуроллантиришга йуналтирилган жараён.

Махсус мактаб - 1) жисмоний қамчиликка эга болаларни ўқитиш учун ташкил этилган ўқув муассасаси; 2) муайян мақсадларда ташкил этилган айрим мактаблар.

Махсус-сегрегацион таълим - муайян нуқсонга эга бўлган болаларни алоҳида ўқитиш жараёни.

Махсус қобилият - нафакат билимларни эгаллашца, балки, ижодий фаолиятида юксак натижаларга эришишни таъминлашга қаратилган шахс хусусиятлари тизими.

Машқ - бирор фаолиятни пухта ўзлаштириш ёки сифатини яхшилаш мақсадида уни қўлдан олиш ва қўлдан олиш.

Маълумот - шахснинг ўқиш, ўрганиш натижасида ўзлаштирилган билим, қўникмалари ҳажми, йуналиши ва даражаси.

Маълумотлар банки - маълумотларни мужассамлаштирилган портал.

Маълумотлар модели - ахборотларни мужассамлаштирувчи лойиҳалар.

Маълумотларнинг иерархик модели - маълумотларнинг изчил тизимини ифодаловчи лойиҳалар.

Маълумотларнинг реляцион модели - маълумотларнинг жадал қўринишида ифодаланиши ва уларни истеъмол учун тайёрлаб қўйилган ҳолати.

Маълумотларнинг тармоқди модели - маълумотнинг бошқа поғонадаги маълумот билан икки ёки ундан ортиқ марта боғланидиган тури.

Маълумотлилик - шахсий сифат қўрсаткичи, яъни шахснинг ривожланиш даражаси, унинг тажрибаси, қўникма ва малакаларни қай даражада ўзлаштирилганлиги, улардан фойдаланиш ҳамда улар ёрдамида янги билим, қўникмаларни эгаллаб, тўлдириб бориш қобилияти.

Маъмур академияси - 1) IX аср биринчи ярмида халифа Маъмур ар-Рашид (813-833 йиллар) томонидан Бағдодда ташкил этилган илмий марказ; 2) қ. Хоразм Маъмур академияси.

Маънавият - инсон руҳий ва ақлий олами ифодаловчи тушунча.

Маънавият асослари ва миллим истиклол гоъси Давлат таълим стандарта - ўқув фани мазмуни ва ушбу ўқув предмета бўйича ўқувчилар эгаллайдиган билим, қўникма, малакаларга қўйилган талабларни давлат томонидан қасдиқланган эталони, модели.

"Маънавият ва маърифат" маркази - республика маданият-маърифат ишини олиб борувчи жамоатчилик ташкилоти.

Маънавият хонаси - маънавият фанини ўқитишда қаратилган ташкари машғулотларни самарали ташкил этиш қаратаб махсус жиҳозланган ўқув хонаси.

"Маърифат" газетаси - Тошкентда ҳафтасига икки марта чиқадиган маърифий ва ижтимоий-сиёсий йуналишда халқ зиёлилари газетаси. Муассислари: Ўзбекистан Республикаси Халқ таълими ва Олий ва ўрта махсус таълим имчириклари, Ўзбекистан таълим ва фан ходимлари қўмитаси.

Маърифатчилик - маданият ва маънавият соҳасидаги ОКИМ.

Маърифат - таълим-тарбия, иктисодий, сиёсий, фалсафий гоёлар мажмуи асосица кишиларнинг онги, билими, маданиятини ўстиришга каратилган фаолият.

Маъруза - 1) ўқув материалга оид бирор масала, илмий, сиёсий мавзуларнинг изчил, тартибли, оғзаки баёни. Ўқув муассасасида ўқув жараёнининг асосий шакли, таълил муассасаларида даре бериш усулларида бири; 2) бир соаглик машғулот давомида ўрганилаётган мавзунинг ҳақиқий мохиятини очиб бериш, унда ил гари сурилган гоёлар асосида илмий хулосалар чиқариш ва уларни умумлашган ҳолда билимларни муайян изчилликда баён этиш шакли; 3) маъруза, лекция- ўқув материали, бирор масала, илмий мавзуларнинг изчил, тартибли баёни.

Маъруза икковлон - икки ёки ундан ортиқ ўқитувчилар томонидан олдиндан тайёрланган сценарий асосида ўтказиладиган маъруза.

Маъруза методи - ўқувчининг оғзаки, изчил баёни.

Маъруза-маслаҳат - мунозара устуворлик киладиган, амалий йўналишга эга бўлган мавзуларни ўрганишга мўлжалланган маъруза тури.

Маъруза-матбуот конференция - талабалар билимидаги нуқсонларни йўғотиш ва улар тайёргарлиги даражасини ташхислашга мўлжалланган маърузалар йиғиндиси.

Маъруза-сухбат - ўқув жараёнига талабаларни фаол жалб этишга каратилган, уларни ўқитувчи билан самарали сухбатга киришишини таъминловчи маъруза шакли.

Маъруза-тадқиқот - умумий муаммо мавзунинг асосий йўналишлари бўйича хусусий билув топшириқдари ёрдамида аниқданишига мўлжалланган маъруза шакли.

Маъруза-тесқари алока техникасини қўллаш - махсус жиҳозланган компьютер хоналарида ўтказиладиган, компьютер дастурлари асосида уқитиш технологиясига асосланган маъруза.

Маърузалар курси - фаннинг ўқув дастури бўйича, ундаги барча маърузаларнинг асосий мазмунини қиска ёрит-

ган, бирламчи янги билимларни олишга каратилган, фойдаланиладиган асосий ва қуши мча адабиётлар кўрсатилган, ўз-ўзини назорат қилишга оид саволлар туркуми; мавзуга тегашли таянч агама ва иборалар келтирилган нашр.

Мақсад функцияси - белгиланган мақсадца манбада жараёни маълум қонуният асосида кечишини ифодаловчи математик аппарат.

Мактов ёрлиғи - ўқувчи ва ўқувчилар гуруҳининг индивидуал ёки жамоавий тарзда таълимда эришган мувафқ (1)ақиятларини рағбатлантириш учун бериладиган ёрлик.

"Махбуб ул-Кулуб" ("Қалблар севгилиси") - Алишер Навоийнинг ахлокий-таълимий асари. 1501 йидда ёзилган. Асар ўзаро боғлиқ 3 қисмдан иборат. 1-қисми 40 фасл (боб)ни ўз ичига олади. Бунда муаллиф ўз даврининг типик вақиллари ҳаётини тасвирлаган. 10 бобдан ташқил топган 2-қисмда яхши ва ёмон, мактовга сазовор ва нафратга лойиқ хислатлар тафеилоти берилган. 3-қисмга ҳикматлар киритилган.

Маҳорат кўчаси - ролларга бўлиниб ўйналадиган дидактик ўйин тури.

Маҳоратли педагог - ўқув-тарбия фаолияти технологияларини эркин бошқара оладиган, қатор йиллар давомида юқори натижаларга эришган педагогик меҳнат намояндаси.

Махсулдор фаолият - инсон ўз фаолиятида доимо дуч Ввладиган янгилик ёки янги ахборотлар натижасида вуқудга келадиган самарали натижа.

Медитация - рухий узокдашиш.

Мезонли тестлар - синалувчининг муайян ўқув ёки касбий топшириқдари бақариш учун етарли ва зарур ақлий ҳаракатга оид билим ва малақаларга эғалигини аниқ- I миға каратилган психологик ташхис методикаси.

Мезотехнологиялар ёки модулли-лоқал технологиялар ўқув-тарбия жараёнининг айрим қисмларини амалга "ширишга ёки алоҳида лоқал (қичик) дидактик, методик, тарбиявий вазифаларни ҳал этишга йўналтирилган Гсхнологиялар.

Менежер - таълим жараёни ёки ўқув муассасасининг бошқарувчиси.

Менталитет (лот. mentalis-аклий) - 1) муайян миллат вакиллариغا хос бўлган акдий қобилият даражаси маънавий-маданий, интеллектуал салоҳият; 2) жамият, миллат, жамоа ёки алоҳида шахснинг тарихий таркиб топган тафаккур даражаси, маънавий салоҳияти, ҳаёт ва қонунларни таҳдил этиш кучи, муайян ижтимоий шароитларда шаклланган акдий қобилияти, руҳий қуввати.

Мерос - авлоддан-авлодга ўтиб келаётган маънавий-маърифий, таълим-тарбия, акдий, интеллектуал бойлик.

Метатехнологиялар - таълим соҳасидаги ижтимоий сиёсат татбиқи даражасидаги таълимий жараённи ифодаловчи технология.

Метод (юнонча metodos - билиш ёки тадқиқот йўли, назария, таълимот) - таълим жараёнида тақдим этилган амалий ва назарий билимларни эгаллаш, ўзлаштириш, ўргатиш, ўрганиш, билиш учун хизмат қиладиган йўл-йўриқлар, усуллар мажмуи.

Методик иш - ўқитувчиларга методик ёрдам кўрсатиш ва уларнинг методик малакаларини ошириш.

Методик қўлланма - ўқитувчиларга мўлжалланган махсус китоб.

Методист - муайян ўқув предметный ўқитиш методикаси бўйича мутахассис.

Методологик ёндашув - методологик ёндашув педагогик жараён ва унда катнашувчилар фаолиятини ташкил этишнинг етакчи тамойиллардан бири.

Методология - тадқиқотчининг назарий-амалий педагогик фаолиятини ташкил этиш тамойиллари, у амал қиладиган меъёрий-ҳуқуқий, назарий-фалсафий ёндашувлар, қонуниятлар, қарашлар йиғиндиси.

Мехнат мактаби - ўқувчиларни мехнат фаолиятига йўналтириш ва таълимни ишлаб чиқариш мехнати билан бирлаштиришга оид педагогик гоя.

Мехнат тарбияси - ўқувчи ва талабаларда умуммехнат ва касб кўникмаларини ҳосил қилиш, муайян касбга йўллашнинг мазмуни, шакллари, усул ва воситаларини ўзида мужассамлаштирган педагогика фанининг алоҳида тармога.

Мехнат таълими - политехник ва мехнат таълим-тарбиясининг ёш авлодда мехнатга, ижтимоий ҳаётнинг маълум бир соҳасига дойр билим, кўникма, малака ҳамда одатларни таркиб топтириш ва ривожлантиришга йўналтирилган тури.

Мехнат таълими инструктажи (йўриқномаси; кўрсатма, йўл-йўриқ, йўриқнома) - ўқувчининг амалий машгулот ўташ даврида риоя қилиши зарур бўлган кўрсатмаирига ўқитувчи томонидан бериладиган изох.

Мехнат ўқитиш методикаси - 1) мехнат таълими на- (арияси ҳамда методикаси бўйича талабаларда муайян билим, кўникма, малакалар ҳосил қилишга йўналтирилган ўқув фани; 2) мехнат ўқитиш методикаси хусусий педагогиканинг алоҳида тармога.

Мехнат Давлат таълим стандарта - мехнат таълими мазмуни ва ушбу ўқув предмети бўйича ўқувчилар эгалладиган билим, кўникма, малакаларга қуирилган талаб-Иврни давлат томонидан тасдиқланган эталони, модели.

Мехрибонлик уйлари - етим ва ота-оналарининг ёки бошқ; қонуний вакиллариининг васийлигисиз қалган болалар учун ишларни томонидан очилган таълим-тарбия муассасаси.

Микротаълим - ўқув материали бўлимларининг кичик қисмларини маълум кетма-кетликда ишлаб чиқаришга татбиқ этиш тизими.

Микротехнология - ўзаро ва индивидуал таъсирга ҳамда нўзатдаги тезкор топшириқларни ҳал этишга қаратилган технология.

Милет мактаби - юнон илмий-фалсафий мактаби.

Миллий қадриятлар - миллат учун муҳим, жиддий йўналтириш ва таълимни ишлаб чиқариш мехнати билан бирлаштиришга оид педагогик гоя.

Миллий модель - "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури" - нинг узагини ташкил этувчи яхлит тизим.

Миллий гурур - шахс, ижтимоий гуруҳнинг миллий ўз-ўзини англаши асосида шаклландиган, аجدодлари қилдирган моддий, маънавий меросдан, ўз халқининг жаҳон цивилизациясига қўшган ҳиссаси, ўзга миллатлар олдидаги кадр-киммати, обрў-эътиборидан фахрланиш ҳиссини ифодаловчи тушунча.

Миллий гоя - миллатнинг ўтмиши, бугуни ва истикболини ўзида мужассамлаштирган, унинг туб манфаатлари ва мақсадларини ифодалаб, тараккиётга хизмат қиладиган ижтимоий гоя шакли.

Мнемоника - махсус чизма ва шартли белгилар ёрдамида муайян тушунча ва маълумотларни эслаб қолиш.

Моддий-техника таъминоти - ўқув-тарбия муассасаларини зарур ускуналар, инвентарлар, ашёлар, таълимнинг техникавий, дастурий ва дидактик воситалари билан жиҳозлаш, таълим жараёнини компьютерлаштириш, таълим муассасаларини капитал таъминлаш.

Моделлаштириш - ўқув материаллари ёки таълим мазмунини яхлит тизимга келтириш.

Модернизация - педагогик таълим жараёни ва педагогика фанини давр талаблари асосида янгилаш.

Модификация - кўриниш, тур ёки янгиликлар асосида такомиллаштириш.

Модул - 1) ўқув материали ёки таълим мазмунини ўзаро уйғунлаштирилган намунаси; 2) ўқув ахборотининг мантикий бўлакка бўлинган қисми, ушбу қием мантиқан яхлит ва тугалланган бўлиб, унинг ўзлаштирилишини назорат қилиш мумкин бўлади; 3) фаннинг фундаментал тушунчасини такдим этувчи муайян жараён ёки қонун бўлими, муайян мавзу доирасида ўзаро боғлиқ тушунчалар гуруҳи.

Модул даража - педагогик технологияни тасвирлаш қўламига мувофиқ равишда танланган бирламчи модул-

ларнинг ўз таркиби қанча модуллардан иборатлигини ифодаловчи қўсаткич.

Модулли таълим - модуллаштирилган ўқув дастури асосида ташкиллаштириладиган ўқитиш жараёни.

Модулли технология - таълим жараёнини модуллар (ўқув предмети ва унинг бўлимлари мазмунини тартабга солиш, таълимнинг муайян босқичидан бошлаб бўлинмайдиган касбий фаолиятни мантиқан тугалланган қисмларга ажратиш) асосида лойиҳалаштирилган тизим.

Модул тўплами - педагогик технологияни унинг бирор даражасидан бошлаб тасвирлаш мақсадида битта модул сифатида шаклланган бир нечта модуллар йиғиндиси.

Модулли ўқитиш - ўқиташнинг изчил тизим асосида амалга ошириладиган тури.

Модулли ўқув ахбороти - 1) ўзаро уйғунлашган ўқув ахборотлари; 2) алоҳида ахборот блокдан иборат бўлган кичик мақсадларга мўъвофиқ "лаҳзалардан" тузилган ўқув жараёни.

Мойиллик - янги билимларни ўзлаштириш натижасида таълим олувчи ўзининг фикрлаш усулини қайта қуришни бошлаши учун бошқаларнинг фикр ва тушунчаларини англаш.

Монитор - Белль-Ланкастер ўқитиш тизимида ўқитувчига қўмақ бериб турадиган қатта ёшли ўқувчи.

Мониторинг - муайян воқеликни текширувчи, назорат этувчи ва унинг натижаларини умумлаштирувчи жараён.

Монография - биргина шахс томонидан ягона муаммони ёритишга бағишлаб ёзилган илмий асар.

Монологик нутқ - ўқувчи ёки талабанинг ўзгаларга қаратилган нутқи.

Мотив - 1) инсонни ўқишга ёки муайян ҳаракатларни бажаришга ундовчи турли сабаблар йиғиндиси; 2) ўқувчи ва унинг маълум эктиёжларни қондириш билан боғлиқ фаол иятга мойиллиги.

Мотивация - инсон фаолиятини бошқаришда унинг ахлокий майлларидан фойдаланиш.

Мотивацион кўникма - шахс мотивларининг йиғиндиси ва шахснинг ижодий илмий меҳнатга лаёқатлилигининг энг мухим белгиси.

Муаллим - туркий халқлар мактабларида дарё берувчи педагог.

Муаллифлик мактаби - муайян муаллиф ва муаллифлар гуруҳи томонидан ишлаб чиқилган илғор психологик-педагогик концепцияга асосланган экспериментал ўқув-тарбия муассасаси.

Муаммо - ўқув жараёнида хал қилиниши лозим бўлган масала, вазифа.

Муаммоли баён - 1) таълим усулларидан бири; 2) маъруза машғулотларида монолог тарзда, семинар машғулотларида эса диалог тарзда амалга ошириладиган таълим усули.

Муаммоли вазият - индивид ёки гуруҳ фаолиятига кучли таъсир кўрсатувчи ҳолат.

Муаммоли таълим методлари - ўзлаштирилиши зарур бўлган билимлар ҳажмини аниқдаш.

Муаммоли ўқитиш - ўқитишнинг табиий-самарали усули, муаммоли вазиятлар яратиш орқали илмий билимлар мантикини намойиш этадиган ўқитиш жараёни.

Муаммолар таҳдили - фанлараро алоқаларни ўрганиш - муаммоларни мустақил хал этиш учун тайёрлашга йўналтирилган метод.

Мударрис - мусулмонларнинг олий диний ўқув юрларида муаллимлик қилувчи киши.

Мулла - мадрасани тугатган, ислом илмидан мукамал билимга эга бўлган мусулмон зиёлиси.

Мулоқот маданияти - қ. Коммуникатив маданият.

Мультимедиа - компьютернинг ўқув материалларни рангли графика, матн ва графикда эффектлар, овозларнинг чиқиши ва синтезлашган музикалар, анимация.

шунингдек тўлақонли видеоклиплар, хатто видеофильмлар каби турли хил куринишларда берилиши.

Мультимедияли китоблар - битта ахборот ташувчи во-сигага жамланган (масалан, CD-ROM дискига) матнли, овозли, статик-динамик ва ввдеотасвирли маълумотлардан ташкил топган ўқув китоби.

Мумтоз таълим - уйғониш даврида антик маданиятга кизикишнинг кучайиши натижасида таркиб топган, Европада қадимий грек ҳамда логин тили ва маданиятини ўрганишга қаратилган умумий ўрта таълимнинг асосий йўналишларидан бири.

Мунозара - ўқувчилар, талабалар ва ўқитувчилар орасидаги ўзаро фикрлар тортишуви.

Мунозара дарси - ўзаро фикрлар тортишувига асосланган ўқув жараёни.

Мураббий - ўқувчи ёшлар ва талабалар га ахлоқ-одоб, касб-хунар, илм-фан соҳаларини ўргатувчи санъат. Спорт машғулотларига раҳбарлик қилувчи шахс.

Музика Давлат таълим стандарти - музика таълими мазмуни ва ушбу укув предмети бўйича ўқувчилар эгаллайдиган билим, кўникма, малакаларга куйилган талабларни давлат томонидан тасдиқданган эталони, модели.

Музика мактаби - музикаий иктидорга эга бўлан ўқувчиларда теран музикаий билим, кўникма ва малакалар ҳосил қяладиган ХТВ тизимига қарашли ўқув муассасаси.

Музикаий саводхонлик - музикага оид билим, кўникма ва малакага эга бўлиш.

Музикаий тарбия - ўқувчиларда музикаий лаёқат ва кўникмалар, музикага меҳр-мухаббат, рақс ва кўшиқдарни | қ)одали ижро этиш маҳоратини таркиб топтиришга йўнал- | прилган педагогик жараён.

Музика хонаси - музика фанини ўқитишда дарс ва дарсдан ташқари машғулотларни самарали ташкил этиш- i, i қаратиб маҳсус жиҳозланган ўқув хонаси.

Муסיқа ўқитиш методикаси - 1) муסיқа таълими назарияси ҳамда методикаси бўйича талабаларга муайян билим, кўникма, малакалар хосил қилишга йўналтирилган ўқув фани; 2) муסיқа ўқитиш методикаси хусусий педагогиканинг алоҳида тармоғи.

Муסיқа ўқув предмет - ўқувчиларга бадиий-муסיкий таълим-тарбия беришга қаратилган ўқув предмети.

Муस्ताқил билим оlish - таълим муассасаларидан ташқарида муस्ताқил равишда олинган билим.

Муस्ताқил маълумот - бу авлодлар тарбиясини, фан ва техника ютуқларини ўз ички туйғулари асосида муस्ताқил ўрганишга қаратилган ҳаракатлар мажмуасининг натижаси бўлиб, инсоннинг шахсий қобилиятларини ривожлантириш жараёни.

Муस्ताқиллик дарслари - Ўзбекистондаги таълим муассасаларида 1991 йилдан жорий қилинган ўқув машғулотлари.

Муस्ताқиллик мафқураси - жамият аъзоларининг ижтимоий гуруҳлар, сиёсий партиялар, жамоат ташкилотлари, миллат ва элатлар, оммавий ҳаракатлар, диний уюшмалар, ёшлар, хотин-қизлар, фахрийлар, тadbиркорлар ва бошқа ижтимоий субъектларнинг умумий манфаат ва муддаоларини ўзида акс эттирувчи ва мужассамлаштирувчи, хатти-ҳаракатлари, фаолиятлари, фикр-зикрини ягона бир мақсадга - муस्ताқилликка эришиш ҳамда уни мустақкамлашга йўналтирувчи ғоялар ва билимлар мажмуи.

Муस्ताқил тадқиқотчилик фаолияти - ўқув фаолиятининг тадқиқотчиликка йўналтирилган тури.

Муस्ताқил таълим - инсоннинг ўзи танлаган воситалар ва адабиётлар ёрдамида авлодлар тажрибасини, фан ва техника ютуқларини ўрганишга йўналтирилган шахсий ҳаракатлари жараёни.

Мутахассислик - махсус тайёргарлик ва иш тажрибасини эгаллаш йўли билан амалга ошириладиган муайян би-

лим, кўникма ва малакалар талаб этиладиган у ёки бу касбий йўналишдаги фаолият тури.

Мухитга йўналтирилган педагогик технологиялар - таълим муҳитини ўзгартиришга йўналтирилиб, ўқувчининг ижобий шарт-шароитлар воситасида атроф - борлиқ орқали боланинг ривожланишига кўмаклашадиган технология.

Муқобил мактаблар - эркин мактаблар бўлиб, бошқа мактаб билан ёндош ҳолда фаолият кўрсатиб, болаларнинг таълим олишини таъминловчи муассаса.

Н

Навоий педагогика институти - педагог кадрлар тайёрлайдиган давлат олий ўқув юрти.

Назарий таққослаш - солиштириш методи - таълим тизимидаги ўзига хос хусусиятлар, уларни тасдиқловчи омиллар, турли тарихий давр ва тарбия муҳитига хос томонларини ўзаро қиёслаш асосида аниқлашдан иборат бўлган метод.

Назария ва амалиёт бирлиги - таълим олувчиларда назарий ва амалий билим, кўникма, малакаларни таъминлашга қаратилган дидактик тамойил.

Назорат - ўқитишнинг барча босқичларида натижалар сифатини назорат қилиш, таълим олувчиларнинг билим, кўникма, малакалари ҳамда уларнинг шахсиятини аниқлаш жараёни.

Назорат қилиш дастур воситалари - маълумотлар оморидаги ўқитувчи томонидан тузилган топшириқдар, саноқлар, тест ва шу қабилардан фойдаланиш дастурларини жорий этиш воситалари.

Наманган муҳандислик-педагогика институти - муҳандис-педагоглар, муҳандислар, иқтисодчи-педагог ва иқтигодчилар тайёрлайдиган олий ўқув юрти.

Намойиш этиш методи - 1) ўқитувчи томонидан баён қилинаётган илмий-назарий билимларнинг таҳсил олув-

чилар томонидан пухта ўзлаштирилиши учун уларнинг сезги органлари - эшитиш, к/риш, ҳид ва таъм билиш, тери сезгиларининг бир объектга алоҳида-алоҳида ёки бир неча сезги аъзоларини бир йўла сафарбар қилишга имкон берадиган кўргазмали метод; 2) таҳсил олувчиларнинг ўқув материалларини аниқ образлар воситасида бевосита идрок қилишларини таъминлашда муҳим ақамиятга эга бўлган таълим меюди.

Намунали мактаб - илгор педагогик тажрибаларга эга бўлиб, уларни амалиётда кенг қўллаган умумий ўрта таълим мактаби.

Насаб - инсоннинг асли, яъни зоти; ген.

Насихат - мазмун жихатдан буйрук, тақиқ, маслаҳат маъноларини ифодалайдиган педагогик таъсир шакли.

Наел - муайян авлод-аждодга мансуб кишилар уруғи, уларнинг келиб чш^иши, зоти, насаби, таги-тахти.

Натижаларни қшта ишлаш - эмпирик маълумотларни йиғиш ва умумлаштиришга асосланган тадқиқот усули.

Новаторлик - таълим жараёнига киритилган янги тартиб-қоидалар, усул ва методларни қўллаш билан боғлиқ фаолият.

Номзодлик минимуми - олий ўқув юртлари ва илмий тадқиқот институтларида номзодлик диссертациясини химоя қилишдан олдин аспиранг ва тадқиқотчилар томонидан топшириладиган имтихонлар

Нукус педагогика институтга, Ажинйёз Кўсибой ўғли номидаги Нукус давлат педагогика институтга - педагог кадрлар тайёрлайдиган олий ўқув юрти.

Нутқ - тилнинг фикр ифодалаш ва фикр алмашиш ўқув ва ижтимоий фаолият кўрсатиш шакли.

Нуктаи назар (позиция) - тегишли инсоний кечинма ва хатги-харакатлар тарзида намоён бўлувчи атроф-муҳит билан боғлиқ ходисалар ва уларнинг муайян жихатларига нисбатан муносабатлар тизими.

О

Образли (тимсолли) хотира - қўриш, эшитиш ва тасаввур этишнинг бошқа омиллари асосида инсонга эслаш ва онгда қайта тиклаш имконини берувчи хотира тури.

Объект - шахснинг амалий ва билиш фаолияти қаратилган объектив реаллик. Биздан ташқарида ва бизнинг онгимизга боғлиқ бўлмаган ҳолда мавжуд бўлган борлик, нокелик моддий дунё, мавжудот. Киши фаолияти, диққат-эътибори қаратилган ходиса, предмет, шахс.

Объектив муносабатлар - математик, физик, физиологик, ижтимоий педагогик алоқаларнинг микдорий ва сифат жихатидан намоён бўлиши.

Объективлик - 1) педагогик тушунча ва ходисаларнинг ҳаққоний ифодаси; 2) нарса ва ходисаларнинг ҳаққоний мавжудлиги, уларнинг тўғри фан тушунчалари асосида изохлалиши, фикрнинг мисоллар, далилий материаллар, теорема ва формулалар билан исбот қилиниши.

Овропа тарбияси назарияси - Ғарбий Овропанинг педагогик хамдўстлик назарияси.

Одамийлик - чин инсоний хислатларга эгаллик.

Одат - ўқувчи ёки талаба учун ўрганиш бўлиб қолган на муайян вазиятда бажариш учун эҳтиёжга айланган хат-ш \аракат.

Одоб (араб. Адаб сўзининг кўплиги) - жамиятда қабул кил и нган ахлокий-хукукий меъёрлар.

Одобли - жамиятда қабул қилинган ахлокий-хукукий меъёрларга амал қилувчи шахс.

Оила бюджетга - оила моддий маблағи. О ил ада болаларнинг оила моддий маблағига муносабати тарбиявий ахамият

- веб этади.

"Оила ва жамият" - ижтимоий газета. 1991 йил 1 сентябрдан Тошкент шаҳрида ҳафтада 1 марта чиқади. Муассислари: Ўзбекистон хотин-қизлар кўмитаси, "Соғлом ав-

лод учун" ҳукуматга қарашли бўлмаган халқаро хайрия жамғармаси ҳамда Ўзбекистон Болалар жамғармаси.

Илм-фан, маданият, санъат, ишлаб чиқариш, тадбир-корлик, қишлоқ хўжалиги соҳаларида ўртак кўрсатиб келаётган хотин-қизларнинг тажрибалари, оилаларда тиббий маданиятни шакллантириш, соғлом тумуш тарзи тарғиботи, хотан-қизларнинг ҳуқуқий саводхонлигини ошириш газетада чоп этилаётган мақолаларнинг асосий мавзулари ҳисобланади.

Оила педагогикаси - оилада бериладиган таълим-тарбиянинг назарий-амалий асослари билан шуғулланувчи педагогика фанининг алоҳида тармоғи.

Оила тарбияси - оилада ота-она, васий ёки катта қишлар томонидан болаларни тарбиялаш жараёни.

Олий аттестация комиссияси (ОАК), Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси - Ўзбекистонда илмий ва илмий-педагог ходимларга фан, техника, халқ таълими ва маданиятнинг барча йўналиши бўйича илмий даража ва унвон берувчи давлат органи.

Олий ва ўрта махсус мактаб муаммолари институтга - ЎзР да олий ва ўрта махсус таълимни такомиллаштириш ва ривожлантиришнинг долзарб муаммоларини ҳал қилувчи илмий-методик марказ.

Олий ва Ўрта махсус таълим вазирлиги - Олий ва ўрта махсус таълим муассасаларига маъмурий раҳбарлик қилувчи давлат ташкилоти.

Олий мактаб - халқ хўжалигининг турли соҳалари, маданият ва давлат бошқарув ташкилотларида фаолият юритадиган олий малакали мутахассислар тайёрловчи ўқув муассасаси.

Олий мактаб педагогикаси - педагогиканинг олий ўқув юрти шарт-шароитларида талабаларга таълим-тарбия беришнинг назарий асослари ва методикасини ишлаб чиқиш билан шуғулланадиган тармоғи.

Олий таълим - 1) турли олий мактабларда юқори, олий малакали мутахассислар тайёрлаш; 2) олий таълим олий ўқув юртлари томонидан халқ хўжалиги, фан ва маданиятнинг турли соҳалари бўйича олий малакали мутахассис бўлишни истаган ва тегишли талабларни бажарган ўрта махсус ёки касб-хунар таълимини олган кишиларга илмий-назарий билим бериш ҳамда муайян кўникмаларни шакллантириш йўли билан амалга оширилади.

Олий таълим Давлат таълим стандарта - олий таълимнинг давлат томонидан тасдиқданган модели, эталони, намунаси ҳамда таълим мазмунининг максимум даражаси ва унга қўйилган минимум талаблар.

Олий таълимдан кейинги таълим - жамиятнинг юксак тоифага эга бўлган илмий, илмий педагогик кадрларни таъминлашга йўналтирилган таълим жараёни.

Олий ўқув юртдан кейинги таълим - жамиятнинг олий малакали илмий ва илмий-педагог кадрларга бўлган эҳтиёжларини қондиришга, шахснинг ижодий таълим-касб-хунар манфаатларини каноатлантиришга қаратилган таълим тури.

Олигофренопедагогика - педагогика фанининг акди I а и ф болаларни ўқитиш назарияси ва методикасини яра I ши билан шуғулланадиган соҳаси.

Олмон тили ва адабиёти хонаси - олмон тили фанини ўқитишда даре ва даредан ташқари машғулотларни самарали ташкил этишга қаратиб махсус жиҳозланган ўқув хонаси.

Олмон тили Давлат таълим стандарта - олмон тили таълим мазмуни ва ушбу ўқув предмета бўйича ўқувчилар наллайдиган билим, кўникма, малакаларга қўйилган талабларни давлат томонидан тасдиқданган эталони, модели.

Олмон тили ўқитиш методикаси - 1) олмон тили таълим назарияси ҳамда методикаси бўйича талабаларда муайян билим, кўникма, мал акал ар ҳосил қилишга йўналтирилган ўқув фани; 2) олмон тили ўқитиш методикаси чусусий педагогиканинг алоҳида тармоғи.

Омилкорлик - муайян касб доирасида қўлланиладиган белгиланган стандартга амал қилиш лаёқата.

Она тили ва адабиёт хонаси - она тили ва адабиёт фанини ўқитишда даре ва даредан ташқари машғулотларни самарали ташкил этишга каратаб махсус жиҳозланган ўқув хонаси.

Она тили Давлат таълим стандарта - она тили таълим мазмуни ва ушбу ўқув предмети бўйича ўқувчилар эгаллайдиган билим, кўникма, малакаларга қўйилган талабларни давлат томонидан тасдиқданган эталони, модели.

Она тили ўқитиш методикаси - 1) Она тили таълими назарияси ҳамда методикаси бўйича талабаларга муайян билим, кўникма, малакалар ҳосил қилишга йўналтирилган ўқув фани; 2) Она тили ўқитиш методикаси хусусий педагогиканинг алоҳида тармоғи.

Она тили ўқув фани - тил қонун-қоидаларини ўргатиш ва ўқувчилар нутқини ривожлантиришга қаратилган ўқув предмети.

Оналар мактаби - Францияда 2 ёшдан 6 ёшгача бўлган болалар муассасалари.

Онг - рухий фаолиятнинг олий кўриниши.

On-line воситаси - таълим жараёнида компьютер Интернет тармоғига уланган вақт давомида қўлланиладиган ўқитиш воситаси.

Онтогенез - (грек, мавжудлик, ривожланиш, вужудга келиш) - педагогика фанида боланинг жисмоний ва психик ривожланиши.

Операцион ўйинлар - тегишли иш жараёни, уларни бажариш шарт-шароитани моделлаштириш, муайян операцияларни бажариш, усулларни ўзлаштиришга асосланган таълимий ўйинлар.

Оптималлаштириш (қулайлаштириш) - мувофиқлаштирилган энг яхши, қулай, қутилган самарани берадиган таълим-тарбия жараёнини вужудга келтариш.

Ор - хижолат торгаш, уялиш, номус қилиш.

Оралик назорат - ўқитувчиларнинг ўқув фани маълум бир бўлимини ўзлаштирганликларини текширувчи назорат тури.

Орфография - сўз шакллари ва уларни тўғри ёзишга оид имло қоидалари мажмуи.

Ота-оналар жавобгарлиги - ота-оналарнинг давлат ва жамият олдида ўз фарзандлари тарбиясига жавобгарлигини ифодаловчи ҳуқуқий-ахлоқий меъёрлар.

Ота-оналар университети - ота-оналар орасида педагогик билимларни тарғиб этишга қаратилиб, мактаб, клуб, маҳаллалар қошида ташкил этилган машғулотлар.

Ота-оналар қумитаси - тарбиявий, хўжалик вазифаларини ҳал этишда мактабга ёрдам кўрсатувчи ота-оналарнинг жамоатчилиқ уюшмаси.

Off-line воситаси - таълим жараёнида компьютерни Интернет тармоғига уланмаган ҳолатда ҳам қўллаш мумкин бўлган ўқитиш воситаси.

Очиқ даре - 1) ўз маҳоратини оммалаштириш мақсадида тажрибали ўқитувчи томонидан ўзга ўқитувчилар иштирокида ўтказиладиган очик дарс; 2) ўқитувчи, талабалар ва мактаб инспектори иштирокида методист томонидан янги таълим метод ва усулларини кўрсаташ ва ўргатиш мақсадида ўтказиладиган кўрғазмали дарс.

Очиқ мактаб - таълим методикасига шаклеиз ёндашув, ўқув материалларининг хилма-хиллиги, таълим олувчиларнинг қизиқишига қараб дареларни танлаш.

Очиқ университет - Англияда 1969 йилда қатта ёшдагилар учун бакалавр даражасини бериш мақсадида ташкил этилган ўқув юрта.

Оғзаки баён қилиш методи - мактаб таълим тизимида энг кўп қўлланиладиган ўқитувчининг оғзаки баёнига асосланган метод.

Оғзаки нутқ - фикрни оғзаки баён қилиш, ўзаро муноқотга киришиш шакли.

Палестра - Кддимий Афинадаги ўқув-тарбия муассасаси.

Пансофия - Ян Амос Коменский томондан педагогик муомалага киритилган ва билимлар энциклопедиясини ифодалашга қаратилган атама.

Пантомимика - ўқитувчининг мимика, имо-ишора, интонациялар билан бирга, рухий ҳолати, ҳис-туйғуларини ифодаловчи ҳаракатлари. Пантомимика ўқувчи ва ўқитувчиларнинг ўзаро фикр алмашинуви ва бир-бирига таъсир қилиши учун қўшимча восита бўлиб хизмат қиладиган хатти-ҳаракатлари.

"Пантомимо" машқлари - дарсда нофаол бўлган ўқувчининг ички қизиқиши ва фазилатини юзага чиқаришга кўмаклашадиган таълим усули.

Парадигма (юнон. paradigm - намуна, ўртак) - турли назарий йўналишлар.

Параллел синфлар - тенг ёшдаги ўқувчиларнинг ягона дастур асосида бир нечта бир хил синфларда ўқитилиши.

Паралогизм - ўқувчи ёки талабанинг тўғри фикрлаш қоидаларини бузиш, мантикий хатога йўл қўйиш натижасида нотўғри хулоса чиқариши.

Пассивлик - билиш ва тадқиқ қилишни хоҳдамаслик.

Патронат - шўролар иттифоқида қаровсиз болаларни вақтинча бошқа оилаларга бериб тарбиялашга қаратилган педагогик тадбир.

Педагог - муаллим, ўқитувчи. Ёш авлодга таълим-тарбия бериш билан шуғулланувчи шахс. Таълим-тарбия жараёнини ўрганувчи ва бу жараённи бошқариш муаммолари билан шуғулланувчи мутахассис.

Педагог кадрлар фаолиятини баҳолаш методикаси - педагогларнинг касбий фаолияти натижасини баҳоловчи методика.

Педагог-новатор - касбий педагогик маҳорат босқичларидан бири бўлиб, маҳоратли педагог фаолияти янги шакл.

усул, метод ёки воситалар ҳисобига ўсиб, педагогик жараённинг самарадорлиги ортишини таъминловчи шахс.

Педагогик академия - умумий ўрта таълим мактаби ўқитувчиси ва бўлғуси халқ таълими раҳбариларини тайёрловчи педагогик курелар.

Педагогик аксеология - педагогик янгиликлар, инновацияларнинг педагогик жамоатчилик томонидан ўзлаштирилиш даражасини баҳолаш, идрок этиш ҳақидаги назарий билимлар.

Педагогик амалиёт - педагогика олий ўқув юртли ва педагогика коллежларидаги ўқув жараёнида эгалланган билимларни қўллашга қаратилган таълим жараёнининг таркибий қисми.

Педагогик анжуман - кенг доирада ўтказиладиган таълим-тарбия соҳаси бўйича мажлис, йиғилиш, кенгаш.

Педагогик антология (юн.-anthos - гул ва lego - тераман) - бир гуруҳ муаллиф педагог ва ўқитувчиларнинг танлаб олинган асарлари.

Педагогик антропология - ўқувчининг биологик табиатини ўрганадиган педагогиканинг алоҳида тармоғи.

Педагогик атамашунослик - 1) таълим-тарбия амалиёти ва назариясида қўлланиладиган махсус номлар, атама-лар, воситалар мажмуи; 2) педагогикани фан сифатида ифодалайдиган асосий тушунча ва атамалар мажмуи.

Педагогик башорат - педагогика фанининг айни найтда номаълум, лекин келажакда юзага келиши ёки ўрганилиши мумкин бўлган ҳолатлари, жараёнларини илмий қонуниятлар асосида олдиндан айтиб бериш, кура олиш.

Педагогик библиография - педагогик асарлар тавсифи, таснифи, уларни излаб топиш методикаси, уларга аниқлик бериш ва изоҳдашни ўрганадиган библиографиянинг алоҳида тармоғи.

Педагогик восита - борликнинг педагогик фаолият ин-струментлари сифатида қўлланиладиган моддий ва маънавий қисмлари.

Педагогик газета - халқ таълими назарияси ва амалиёти акс эттирувчи киска даврий нашр.

Педагогик генеология - конкрет шахе тарбиясига унинг эмпирик асоси (насл-насаби) ни билган ҳолда қарашни талаб этувчи ёндашув.

Педагогик гуруҳ (жамоа) - муайян белги педагогик ихтисослик бирлигига асосланган фаолият кўрсатувчи педагоглар жамоаси.

Педагогик диффузия - ил гари ўзлаштирилган ва қўлланилган педагогик инновацияларнинг янги шарт-шароитларга мослашган ҳолда кенг ёйилиши.

Педагогик ёндашув - бу таълим муассасаси раҳбари ёки ўқитувчининг педагогик фаолиятини ўзаро муайян, уйғун ғоялар, тушунча ва усуллардан фойдаланишига йўлловчи методологик йўналиш.

Педагогик жамият - педагогикага оид муаммоларни кўтариб чиқиш, педагогик билимларни амалиётга жорий этиш, таълим-тарбия бирлигини таъминлашга қаратилган халқ таълими ва педагогика намоёндалари уюшмаси.

Педагогик жамоа - 1) мутахассислик ва мақсадлар бирлиги асосида мужассамланган педагоглар гуруҳи; 2) ижтимоий аҳамиятга эга бўлган, педагогик фаолияти жараёнида юксак даражага эришган, умумий мақсад ва вазифаларига кура бирлашган педагоглар гуруҳи.

Педагогик жараён - аниқ мақсадга йўналтирилган, мазмунан бой, таркиби жиҳатидан қатъий шаклланган ўқун вазиятида ўқитувчи ва ўқувчилар орасидаги ўзаро ҳамкорлик.

Педагогик жараённинг яхлитлиги - ўқувчилар ривожланишининг юқори даражасини таъминловчи педагогик жараёнга оид синтетик сифат.

Педагогик жараённинг қонуниятлилиги - педагогик мақсадга эришишнинг муваффақияти ва жараённинг йўналишини белгилаб берадиган мавжуд ички ва ташқи алоқалар тизими.

Педагогик журнал - (франц. journal-кундалик дафтар) - ёш авлод таълим-тарбияси масалалари ёритилган босма даврий нашр. Педагогик ахборотни танлаш, таҳдил этиш ва баҳолашнинг асосий воситаларидан бири.

Педагогик ижодкорлик - 1) таълим берувчи томонидан ўқув-тарбия вазифаларини юксак сифат даражасида ўзгача ҳал этилиши; 2) таълим-тарбия амалиёти ва назариясининг бойитилиши.

Педагогик инноватика - педагогик фаолият, унинг принциплари, қонуниятлари, метод ва воситаларини ўргатувчи педагогика фани тармоғи.

Педагогик инноваторлик - муайян жараёнга янгилик қиритиш, уни ўзлаштириш ва татбиқ этишга оид инновацион фаолият.

Педагогик инновация - 1) педагогик фаолиятга унинг самарадорлигини ошириш мақсадида янгиликларнинг қиритилиши, таълим-тарбиянинг мазмун ва технологияларидаги ўзгаришлар; 2) таълим фаолиятида бола шахеини ривожлантириш жараёнига оид маданий анъаналарга асосланиб таълим жараёнига янгича қараш ва ёндашувлар.

Педагогик интеграция - аниқ қўйилган мақсадга эришиш учун ўрнатилган уйғунлашув назарияси.

Педагогик ихтисослик - педагогиканинг муайян соҳаси бўйича махсус тайёргарлик йўли билан ҳосил қилинган назарий билим, амалий кўникма ва малакалар мажмуи.

Педагогик квалиметрия - 1) таълим соҳасида ўқувчи ҳамда талабанинг эгаллаган билимлари ва таълим сифатининг натижаси; 2) таҳсил олувчининг эгаллаган билим, кўникма, малакаларини ЭХМ воситасида ўлчаш, аниқдаш методикаси; 3) ўқувчилар томонидан эгалланган билим, кўникма, малака ва шахсий сифатларни ўлчаш тизими.

Педагогик кенгаш - 4 тадан кам бўлмаган ўқитувчи таркибига эга бўлиб, мактаб директори қошида доимий фаолият юритувчи маслаҳат органи.

Педагогик кибернетика - ўқув-тарбия жараёнида педагогик тизим ва кибернетик ёндошув асосидаги таълим технологиялари ҳамда ҳисоблаш техникаларидан фойдаланишни самарали бошқариш ҳақидаги фан.

Педагогик конференция - таълим-тарбия соҳаси вакилларининг муайян педагогик масалани муҳокама қилиш учун йиғилиш. қ. Конференция.

Педагогик кутубхона - босма ва айрим қўлёзма асарлардан оммавий фойдаланишни таъминловчи маданий-маърифий ва педагогик илмий- педагогик муассаса; мунтазам равишда босма асарлар тўплаш, сақлаш, тартиб қилиш ва китобхонларга етказиш, шунингдек, ахборот-библиография ишлари билан шуғулланади, омманинг маданий савиясини оширишда фаоллик кўрсатади.

Педагогик курғазмалар - педагогик меъёрий ҳужжатлар, дастурий-методик адабиётлар, фотография, ўқув-лаборатория жиҳозлари, болалар бадиий ва техник ижоди намуналарини оммавий тарғиб-ташвиқ этишга қаратилган кўрғазма.

Педагогик лойиҳалаш - педагогик жараённинг яхлит мазмуни ва унинг таркибий қисмларини босқичма-босқич муайян узвийликда режалаштириш.

Педагогик луғат - 1) педагогикага оид сўзлар (ёки морфемалар, сўз бирикмалари, иборалар ва бошқалар) муайян тартибда (алифболи, уяли, мавзули) жойлаштирилган, тавсифланувчи бирликлар, уларнинг келиб чикиши, маънолари, ёзилиши, талаффузи, услубий мансублиги, бошқа тилларга таржимаси ҳақида маълумотлар жамланган китоб; 2) педагогик луғатлар маънавий маданият соҳасида муҳим ўрин эгаллайди, уларда жамиятнинг маълум даврда эришган таълим-тарбияга оид билимлари акс этади.

Педагогик маълумотлар банки - барча ўқув ахборотлари йиғиндиси.

Педагогик маҳорат - 1) касбий кўникмаларнинг юксак даражада ривожланиши; 2) шахснинг касбий сифат-

лари, лаёқат қобилиятлари мажмуи; 3) санъат даражасидаги маҳорат; 4) педагогик моҳирлик, санъат ва билимдонлик.

Педагогик мақсад - педагогик фаолиятнинг прогноз қилинган натижалари.

Педагогик менежмент (инглизча-бошқариш, ташкил этиш) - педагогиканинг таълим жараёни ёки ўқув муассасасини бошқариш назариясини ифодаловчи бўлими.

Педагогик метод - воқеликни амалий ва назарий эгаллаш, ўзлаштириш, ўрганиш, билиш учун йўл-йўриқлар, усуллар мажмуаси, ўқитувчининг педагогик билимларни яратиш ва асослаш усули.

Педагогик модель (лот modulus - ўлчов, меъёр) - 1) ўқув жараёни мазмуни ёки педагогик воситанинг намунаси, меъёри, ўлчови, кенг маънода уларнинг фикрий тавсифи; 2) ўқув материали ёки таълим мазмунининг яхлит шрздаги кўриниши.

Педагогик муаммо (грек, problema - тоғтширик, вазифа) - таълим олувчи томонидан билим ва тажрибалари асосида тегишли вазиятда юзага келган қийинчилик ва зиддиятларни ҳал этиш зарурлигини англаш ҳодисаси.

Педагогик мулоқот - билиш ёки баҳолаш характеридаги ахборот алмашув жараёнида икки ёки ундан ортиқ шахс (ўқитувчи, ўқувчи)нинг ўзаро таъсирга эга фаолияти.

Педагогик муносабат - таълим жараёни элементларининг ўзаро алоқадорлиги.

Педагогик мутахассис - муайян педагогик фаолият билан мунтазам шуғулланадиган шахс.

Педагогик муҳит - ўқувчилар, талабалар учун узлуксиз таълим жараёни, оилада яратилган таълим-тарбиявий жараён.

Педагогик назария - илмий билишнинг нисбатан юқори ташкилий шакли, педагогиканинг қонуниятлари ҳамда ўқув-тарбия жараёни орасидаги алоқадорликни ифодаловчи яхлит ёндашувлар тизими; 2) таълим-тарбияга оид қараш-

лар, ёндашувлар, қонуниятлар ва тамоиллар тизими;
3) олий ўқув юртлири учун ўқув курси.

Педагогик негиз - педагогиканинг доираси, мақсад ва вазифалари нуктаи назаридан белгиланиши ва ўрганилиши.

Педагогик неология - 1) педагогика назарияси ва амалиётидаги янги ёндашувлар, назариялар; 2) педагогика фани ва таълим тизимида янгилик яратиш ҳақидаги таълимот.

Педагогик парадигма - педагогикадаги илмий муаммоларни ҳал этиш намунаси сифатида қабл қилинган назария.

Педагогик позиция - 1) дунёни билишнинг ақдий, қатъий иродавий педагогик тизими ҳамда педагогик фаолият муносабатлари; 2) педагогнинг таълим-тарбия жараёнига бўлган ёндашуви, қарашлари.

Педагогик праксиология - педагогик янгиликларни жорий этиш ва улардан фойдаланишга оид фаолият ҳақидаги назариялар.

Педагогик принцип - ўқув-тарбия жараёнини ташкил этиш, унинг мазмунини танлаш ҳамда ўқувчи ва талабаларнинг ақдий, бадий, ижодий, меҳнат ва жисмоний фаолиятларини ташкил этишда таяниладиган қонуниятлар.

Педагогик прогностика - педагогика фанининг таълим-тарбия истикболини башорат қилиш билан шуғулланадиган тармоқ.

Педагогик психология - ёшларга узлуксиз таълим-тарбия беришнинг психологик муаммоларини ўрганувчи алоҳида соҳа.

Педагогик статистика - мактаб ва халқ таълими ташкилотлари фаолиятининг миқдорий жиҳатларини ўрғанишга қаратилган ижтимоий статистика тармоғи.

Педагогик стратегия - таълим-тарбия ва педагогика фанида аниқ белгиланган мақсадларга эришишга йўналтирилган асосий ҳаракатларнинг узоқ муддатли дастури.

Педагогик тавсифнома - ўқувчининг ахлохи ва алоҳида машғулоти турлари бўйича ўзлаштириши, синфдан ташқари ҳамда жамоат ишларидаги фаолияти, ақдий, жисмоний ривожланиши, интизоми ҳамда ахлокий хусусиятлари баён этилган ҳужжат.

Педагогик тадбир - ўқувчи, талаба ва ўқитувчиларнинг бир вақтда маълум мақсадларда уюштирилган бир-галликдаги фаолияти.

Педагогик тадқиқот - педагогика соҳасида амалга ошириладиган илмий изланиш.

Педагогик тажриба - ўқитувчининг таълим-тарбияни ташкил этиш ва амалга ошириш маҳорати.

Педагогик такт - ҳар қандай педагогик таъсирга нисбатан қўлланиладиган чора-тадбирларни (рағбатлантириш, жазолаш, панд-насихат) ҳис эта билиш.

Педагогик таксономия (грек, "taxis" - тартиб билан жойлаштириш ва "nomos" - қонун) - ўқув мақсадларининг таснифланиши, ўқув фани бўйича хусусий мақсадларнинг аниқ белгиланиши.

Педагогик тактика - таълимнинг бош мақсади йўлида хусусий, оралиқ масалаларни ҳал қилишга йўналтирилган ҳаракатларни ташкил қилиш усули. Тактика жараёнининг охирида стратегик мақсадларга қўпроқ самара билан эришишни таъминлаш учун шароитнинг ўзгаришларини мого равшда ҳисобга олиш.

Педагогик тасниф - педагогик ҳодисаларни муайян муҳим белгиларига қўра гуруҳларга ажратиб таснифлаш.

Педагогик ташвиқот - аҳоли кенг қатлами орасида таълим-тарбияга оид муҳим маълумотларни ёйиш.

Педагогик ташҳис - педагогик жараён, унинг умумий ҳолати, таркибий қисмларини ҳар томонлама, текшириш ва баҳолаш.

Педагогик таълим - 1) ўқув - тарбия муассасалари ҳодимларини касбий тайёрлаш; 2) ўқитувчи ва тарбиячиларни тайёрловчи, малақасини оширувчи ва қайта тайёр-

ловчи олий ва ўрта махсус ўқув юртлари ҳамда малака ошириш институтларида олиб бориладиган таълим-тарбия ишлари.

Педагогик (таълим) технологияси - илмийликка асосланган ҳолда, вақт ва маконга нисбатан дастурлаштирилган, муайян белгиланган натижага олиб келувчи, педагогик жараёнларга оид компонентларнинг барчасини бирдек ишга сола олувчи тизим.

Педагогик тест - таълим жараёни субъектларининг акдий-интеллектуал даражаси, билим, кўникма ҳамда шахсий сифатларини текширувчи қисқа масалалар.

Педагогик техника - узлуксиз ривожлантириш педагогларнинг ички фаолиятдан келиб чиқадиган ўз махратини ифодалай олиш қобилияти.

Педагогик технология - а) ўқув фаолиятини оқилона ташкил этиш ва жиҳозлаш; б) имкон қадар озроқ вақт сарфлаб, таълим натижасини кафолатлайдиган изчил педагогик тизим; в) педагогик муаммоларни методологик даражада ҳал этишга имкон берувчи педагогик ходиса; г) ўқув жараёнини тўлиқ бошқариш имконини берадиган тизимли тафаккур усулини педагогик амалиётга татбиқ этиш шакли; д) педагогик мақсадга эришишни кафолатлайдиган ҳаракатларнинг изчил тизими.

Педагогик технология картаси (харитаси) - педагогиката оид технологик жараёнлар, ҳаракатлар (бунда асосан уларнинг график шакли назарда тутилади) нинг босқичма-босқич, изчил тавсифланиши.

Педагогик технология схемаси - педагогик жараён алгоритмининг шартли, функционал ёки тузилмавий элемент ва (график ёки рамзий) белгилар ёрдамида ифодаланиши.

Педагогик технология тузилмаси - педагогик технология таркибий қисмларининг яхлит ифодаланиши.

Педагогик технологиянинг горизонтал тузилмаси - 1) илмийлик;

2) формал-тавсифийлик; 3) ҳаракатли - жараёнли технологиялар ифодасидан иборат бўлган педагогик технологиялар.

Педагогик тренинг - тез ўқиш ва ёзиш машки, фикрлаш техникаси, графология, мимика, такдид ва пантомимика услубларини эгаллаш машқлари.

Педагогик тизим - 1) маълум педагогик концепция, назария ва ёндашувларнинг муаллифлар томонидан педагогик амалиётга жорий этишдаги изчиллик; 2) ўқувчи шахсининг шаклланишига таъсир кўрсатадиган педагогик принцип, восита, усул ва методлар йиғиндиси;

Педагогик тушкунлик - ижтимоий муҳит ва таълим-тарбиядаги етишмовчиликлар натижасида ўқувчиларнинг онги ва хатти-ҳаракатида содир бўладиган четланиш (салбий ҳолат).

Педагогик туплам - таълим-тарбия масалаларига бағишланган илмий асарлардан ташкил топган китоб.

Педагогик усул - ўрганилаётган ҳодисаларга ёндашиш, илмий билиш ва ҳақиқатни аниқдашнинг режали йўли; ҳаракат усули ёки тартиби.

Педагогик укув - педагогик фаолиятни ташкиллаштиришга ёрдам берувчи муайян шахе, яъни ўқитувчи, ўқувчи ёки талабаларга хос физиологик хислатлар.

Педагогик-эмпирик ахборот - ҳиссий идрок натижаси сифатида, амалий тажрибалар билан чегараланган далил ва ҳодисаларни назарий-мантикий умумлаштиришдан холи ўқув маълумотлари.

Педагогик эргономика - замонавий дареликларнинг ҳар томонлама дидактик томондан ўрганувчи педагогика соҳаси.

Педагогик эҳтиёж - ўқувчи ёки талаба фаоллигини вужудга келтирувчи ички қуч; организмнинг ривожланиши ҳаётий фаолияти, ижтимоий гуруҳ, жамият ўсишини кўллаб-қувватлаш учун объектив зарурият, интилиш.

Педагогик ўзаро таъсир - ўқитувчи ва ўқувчи орасидаги ҳаракат ва ривожланишнинг объектив ва умумий шакли сифатида ҳар қандай моддий тизимнинг ташкилий тузилмаси ва мавжудлигини белгилайди.

Педагогик ўйин - бу фаолият тури ўқув вазиятида, ўқитишни аниқ мақсад қилиб қўйган жамоатчилик тажрибасини қайта тиклаш ва ўзлаштиришга қаратилган бўлиб, ўз-ўзини бошқаришни такомиллаштиради ва педагогик натижаларни рўёбга чиқаради.

Педагогик ўқишлар - ўқитувчилар ва халқ таълими ходимларининг муайян мавзу асосида илгор педагогик тажрибаларни алмашиш ва оммалаштиришга қаратилган даврий анжумани.

Педагогик кадрият - таълим-тарбия ва педагогика учун кадр ли бўлган тушунча ва ходисалар.

Педагогик қарама-қаршиликлар - шахе шаклланишига хизмат қилган вақгини ўғаб бўлган, эски педагогик концепция, тизим, назариялар ҳамда янги педагогик жараён, ҳаётнинг янги талаблари ўртасидаги номутаносиблик.

Педагогик қаровсизлик - тарбияда йўл қўйилган камчилик ва хатолар, атроф-муҳитнинг салбий таъсири натижасида болалар ва ўсмирлар ахлокий тафаккури ва ҳулқ-атворида меъёрдан чекинишнинг юзага келиши.

Педагогик қобилият - педагогаинг педагогик фаолиятга ярокдилигини ва шу фаолият билан муваффақиятли шуғуллана олишини, шунингдек, педагогик жараёнларни ташкил этиш ва бошқара олишини ифодаловчи қобилият.

Педагогик қуллаб-қувватлаш - педагогик фаолиятнинг бир тури бўлиб, ўқувчиларга ўз-ўзини ривожлантириш, ҳаётий ва таълимий муаммоларни ечиш, ички ва ташқи қарама-қаршиликларни енгишига қўмақлашшдан иборат фаолиятдир.

Педагогик ҳамжамият - таълим-тарбия жараёнида касбий нуктаи назардан ўзаро алоқада бўлган, умумий ташкилий, амалий ўқув-тарбиявий ҳамкорликка эга бўлган педагогик ижод субъектлари.

Педагогика - 1) таълим-тарбиянинг назарий асосларини тадқиқ этувчи фан; 2) ёшларга таълим-тарбия ҳамда маълумот бериш, уларни ривожлантиришнинг назарий ва амалий жиҳатларини ўрганувчи ўқув фани; 3) педагогика олий ўқув юртларида ўқитиладиган тур кум фанларнинг умумий номи.

Педагогика институти - ўқитувчиларни тайёрловчи олий ўқув юрти.

Педагогика кафедраси - педагогика назарияси ва тарихи соҳасида фаолият юритадиган олий ўқув юрти профессор-ўқитувчилари, доцент ва ассистентлари уюшмаси.

Педагогика коллежи - мактабгача ҳамда бошланғич таълим ўқитувчилари ва тарбиячилари тайёрлайдиган таълим муассасаси.

Педагогика курси - ўқитувчилар тайёрлаш ва малакасини ошириш шаклларида бири.

Педагогика тарихи - 1) педагогика фанининг педагогик таълимот, шахени ўқитиш ва тарбиялашнинг тарихий тараккиёт босқичларини ўрганувчи бўлими; 2) олий таълим тизим ида педагогик тур кум фанларга қирувчи ўқув курси; 3) жамият тараккиётининг турли даврларида таълим-тарбиянинг назарий-амалий ҳолати ҳамда ривожланишини ўрганувчи педагогика фани тармоғи; 4) педагогик таълимот тарихи ва тарбиянинг ривожланиши масалаларини ижтимоий ҳодиса сифатида тадқиқ этувчи педагогик билимлар тармоғи.

Педагогика фани - ёш авлодга таълим-тарбия беришнинг назарий асослари, амалий йўналишлари ҳамда педагогика ва таълим тарихи муаммоларини тадқиқ этиш билан шуғулланадиган фан.

Педагогика фанлари илмий тадқиқот институти - Т.Н.Қори-Нийезий номидаги Ўзбекистон Педагогика фанлари илмий тадқиқот институти; пед. назарияси ва тарихи, таълим назарияси ва методикаси, хусусий методика соҳасида илмий педагогик тадқиқотлар олиб борадиган муассаса.

Педагогикага хослик - педагогикага хос бўлган қарашлар, атамалар нуктаи назарлар мажмуи шахе, яъни ўқитувчи, ўқувчи ёки талабаларга хос физиологик хислатлар.

Педагогиканинг предмети - шахе ва таълим-тарбия бериш жараёни, мазмуни, шакллари, воситалари, технологияларини камраб олувчи тушунча.

Педагогик - 1) педагогаинг вазифаси, иши, фаолияти, ўқитувчилик, мураббийлик; 2) педагогика талабларига жавоб берадиган, мохир педагогларга хос иш, харакат, хулқ-атвор ва касбий маҳорати.

Педагогия - ёш авлодни тарбиялаш ҳақидаги сохта фан бўлиб, у бола тараккиётининг психологик, анатомик, физиологик, биологик ҳамда социологик концепцияларининг механик йиғиндисидан иборат.

Педоном - кадимги Спартада кулдорларнинг болалари таълим-тарбиясини бошқарувчи шахе.

Педотриб - Палестрада (кадимги Афинада эрамиздан аввалдаги VI-IV аерлардаги иккинчи мактаб босқичи) ўқувчилар жисмоний тарбиясини бошқарувчи шахе.

Педоцентризм (юн. Pais-гўдак ва лот.сепШип-марказ)- 1) таълим-тарбия жараёнида боланинг шахсий кизиқиш ва эҳтиёжларига таяниш зарурлигини эътироф этадиган, педагогик-психологик ғояларга асосланувчи фикрий оқим;

2) таълимнинг мазмуни, уни ташкил этиш, таълим методларини жамиятнинг ижтимоий-иктисодий шароити ва эҳтиёжига қараб эмас, балки фақат боланинг бевосита талаби ва туғма кизиқиши билан белгиловчи педагогик оқим.

Перцептив қобилиятлар - жамоа аъзолари, педагогик ходимлар, шунингдек ўқувчиларнинг ички дунёсига қара билиш, психологик кузатувчанлик, бўйсунувчиларнинг вақтинчалик психик ҳолатлари билан боғлиқ нозик томонларини идрок этишдан иборат қобилият.

Пинборд методи (ингл. Pin - мустаҳкамлаш, board-

доска) - ўқувчиларни тизимли ва мантикий фикр билдиришга ўргатадиган метод.

Позиция (нуктаи назар) - педагогаинг таълим-тарбия жараёнига бўлган ёндашуви, қарашлари.

Прагматик педагогика - 1) шахсий кузатув ва ҳаётий тажрибалар асосида билим, кўникма ва малакаларнинг шакллантирилишини ўрганувчи педагогик йўналиш; 2) педагогиканинг алоҳида йўналиши бўлиб, ўқувчи ва талабага таълим-тарбия бериш, унинг эркинлиги, тадбиркорлиги ва хурфикрлилигини ривожлантириш муаммолари билан шуғулланади.

Праксиология - шахенинг турли, жумладан ўқув ҳамда педагогик фаолияти ҳақидаги таълим.

Практикум - бирор ўқув предмети юзасидан ўтказиладиган амалий машғулотлар мажмуи.

Превентив педагогика - алоҳида ўсмир ёшидаги ўқувчилардаги чекланишларнинг олдини олиш билан шуғулланувчи педагогика фани соҳаси.

Предмет - инсон фаолияти ва билиши жараёнида объектив борликдан алоҳида ажратиб олинган яхлит ходиса ёки тушунча.

Предмет ўқув режаси - билимларни тизимга солиш ва "предмет марказита оид" таълим, мураккаб таълим тизимини сакдашга қаратилган ўқув режаси.

Предметли ўқитиш методикаси ва технология - муайян ўқув предметлари мажмуи асосида ўқувчиларга таълим-тарбия бериш методикаси ва технологиялари.

Принцип - муайян назария, таълим, инсон эътиқодига оид таянч ҳолат, қоида, тартиб. Принцип кишиларнинг борлиқ, ахлокий меъёрлар ва фаолият муносабатини белгилаб беради.

Принципиаллик - нуктаи назаридан ўз эътиқодини қатъий ҳимоя қилиш, қатъий нуктаи назарга эгаллик.

Прогноз - бўлажак воқеа ёки ходисаларнинг қандай ксчишини, ривожланиши ва оқибатини мавжуд далиллар

ва маълумотларга асосланиб олдиндан айтиб бериш.

Продуктов (махсулдор) ўзлаштириш даражаси - не-стандарт, махсулдор машқларни тезкор бажариш.

Проректор - (лот.рго-ўрнига ва ректор) - олий ўқув юрти ёки малака ошириш институтида ректор ўринбосари.

Прототеоретик-педагогик негиз - 1) педагогик назариянинг ўзидан оддинги тарбия хақидаги назариялар билан алоқасини урганиш; 2) педагогик назариянинг бошқа фанларга тегишли назария, қосиқиялари билан алоқадорлиги.

Профессиограмма - таълим мазмунига кўра қаебни самарали эгаллаш ва ривожланиш учун зарур булган ижтимоий-психологик, психо-физиологик, медико-биологик хусусият ва сифатлар миқдорини ўлчовчи тизим.

Профессиография - таълим олувчининг шахсий сифат, рухий лаёқат, психологик ва жисмоний имкониятларига нисбатан қуиладиган талабларни қасбий нуқтаи назардан ўрганиш технологияси.

Профессиокарта - профессиограмманинг қисқартирилган шакли.

Профессор (лот. устоз, мураббий, рақбар) - олий ўқув юрти ва илмий текшириш муассасаларининг мустақил курс олиб борувчи, илмий текшириш ишига рақбарлик қилувчи юқори ихтисосли ўқитувчи ёки илмий ходимларига бериладиган илмий унвон.

Профилактика - шахе соғлиғини асрашга қаратилган маърифий, тарбиявий ҳаракат.

Психоанализ - шахе ҳулкидаги ижтимоийлик, онглиликни инкор этувчи ғайри илмий реакцион оқим.

Психодрама - таълимий психологик масалаларни ечишга қаратилган ролли ўин ва ишбилармонлик театри элементларини мужассамлаштирган таълим усули.

Психограмма - муайян қасб ёки ихтисослик бўйича муҳим шахсий сифат ва хусусиятларнинг ёзма ифодаси.

Психология - миянинг объектив воқеликни ақс этгивчи функциясини ифодаловчи рухий хақидаги фан.

"Расмларни тўғри жойлаштири" методи - дидактик таълимий ўин тури.

Рационализм - билимларнинг манбаи ва уларнинг тўғрилигининг мезони ақдир, деб даъво қилувчи оқим.

Рақбатлантириш - ўқувчи ҳулкини ижобий баҳолаш, уни руҳдантиришга асосланган таълим-тарбия методи.

Режалаштириш - педагогик таҳдил натижаларига таъянган ҳолда ўқув-тарбия жараёнини лойихалаштириш ёки муҳим ҳуқм чиқариш.

Реаггиторлик - ўқишдан орқада қолган ўқувчини дарсдан ташқари қўшимча ўқитиш.

Репродуктив - ўзлаштириш даражасида бир турдаги масала ёки машқдар (саволлар)ни намунага (тайёр ечиб кўрсатилган) қараб ечиш усули.

Репродуктив метод - намунага қараб ўқув материални ушлаштириш методи.

Репродуктив таълим - типик вазиятларда бирор иш-харакатни олдиндан билиб олинган қоидалар асосида бажаришга асосланган ўқув жараёни.

Респондент - педагогик тажриба-синов жараёнига жалб яилган таълим субъектлари.

Республика илмий-амалий педагогик конференцияси - Республика таълим-тарбия соҳаси вақилларининг муайян илмий-амалий педагогик масалани муҳоқама қилиш учун икилиш. қ. Конференция, Педагогик конференция.

Республика илмий-педагогик конференцияси - Республика таълим-тарбия соҳаси вақилларининг муайян илмий-педагогик масалани муҳоқама қилиш учун йиғилиш. қ. Конференция, Педагогик конференция.

Республика марказий педагогика кутубхонаси - таълим-тарбияга оид илмий нашрлар фондига эга бўлган маълумотий-оқартирув муассасаси.

Республика ўқувчилар саройи - Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги тасарруфидаги мактабдан ташқари таълим муассасаси. 1935 йил июнда ташкил этилган.

Реферат - (лот. refero - ахборот бериш) - 1) бирор илмий асар, мақола, ўқилган китоб ва ш.к. мазмунининг қисқача ёзма ёки оғзаки баёни; 2) ўқувчи ва талабаларнинг ёзма иш турларидан бири; 3) ўрганилган илмий масаланинг натижаси ҳақида ахборот; тегишли адабиёт ва бошқа манбаларнинг қисқартирилган шарҳи таҳдидини ўз ичига олган маълум мавзудаги маъруза.

Рефлексия - 1) фикрлаш, ўз-ўзини назорат қилиш; 2) ўзининг шахсий ҳаракатлари ва уларнинг қонун-қоидаларини фикрлашга йўналтирилган инсон фаолиятининг назарий шакли; 3) ўз руҳий ҳолати ҳақида ўйлаш, ҳаёл суриш, фикр юритиш, уни таҳлил қилишга мойиллик

Ривожланиш - индивиднинг туғилганидан бошлаб ҳаётининг сўнгигача давом этадиган шаклланиш жараёни.

Ривожлантирувчи таълим - ўқувчи ёки талабанинг таълим воситасида бир сифат босқичдан иккинчисига ўтишини таъминловчи жараён; 2) ҳар бир ўқувчининг имкониятини ҳисобга олган ҳолда ўқитиш жараёни.

Ритмик гимнастика - мусиқа жўрлигида бажариладиган жисмоний машқлар тизими.

Ритор (юн. Ritor - нотик) - 1) қадимги юнон ва римликларда нотикдикдан дарс берадиган ўқитувчи; 2) баландпарвоз, лекин мазмунан саёз иборалардан иборат нутқ сўзловчи "нотик".

Ритор мактаби (нотикдик санъати мактаби) - 1) Юнонистон ва Римда кенг ёйилган олий гуманитар мактаб; 2) 3 босқичли таълим тизимининг юқори чўққиси; 3) сиёсий арбоблар ва нотиклар тайёрловчи ўқув муассасалари.

Риторика - нотикдик назарияси; нотикдик санъати ҳақидаги фан.

Ролли ўйин - таълим соҳасида кенг тарқалган ўқитиш методи.

Ростўйлик - ҳар қандай шароитда ҳам ҳақиқатни айтиш, чин гапириш, ҳаққоният юзасидан иш тутишдан иборат ижобий характер хислати.

Ротацизм - "Р" товушини талаффуз қила олмасликдан иборат нутқ камчилиги.

Рус тили ва адабиёти хонаси - рус тили ва адабиёти фанини ўқитишда дарс ва дарсдан ташқари машғулотларни самарали ташкил этишга қаратиб махсус жиҳозланган ўқув хонаси.

Рус тили Давлат таълим стандарта - рус тили таълим мазмуни ва ушбу ўқув предмети бўйича ўқувчилар эгаллайдиган билим, кўникма, мал ақал ар га қўйилган талабларни давлат томонидан тасдиқланган эталони, модели.

Рус тили ўқитиш методикаси - 1) рус тили таълими назарияси ҳамда методикаси бўйича талабаларга муайян билим, кўникма, малакалар ҳосил қилишга йўналтирилган ўқув фани; 2) рус тили ўқитиш методикаси хусусий педагогиканинг алоҳида тармоғи.

Рус-тузем мактаблари (рус. туземец - маҳаллий аҳоли) - Туркистонда октябр тўнтаришига қадар маҳаллий аҳоли болалари учун очилган бошланғич рус мактаблари.

Рухий ривожланиш - инсон ҳаётининг турли босқичларида оддийдан мураккабга, қуйидан юқорига қараб содир бўладиган руҳий ўзгаришлар жараёни.

Рухият - миянинг объектив оламни алоҳида йўсинда (сезги, идрок, тасаввур, фикр, хиссиёт каби шаклларда) акс эттириш қобилияти.

С

Савод - 1) ўқиш-ёзишдан хабардорлик, хат-савод; 2) муайян соҳадаги энг зарурий билим, маълумот.

Саводхонлик - 1) алоҳида маданий савия кўрсаткичларидан бири; 2) инсоннинг адабий тил меъёрларига мувофиқ келадиган оғзаки ва ёзма нутқ малакаларига эгаллиги;

3) оддий матнларни ўқиш ва ёза олиш кўникмасига эгаллик; 4) муайян соҳа бўйича билимга эгаллик.

Саводга ўргатиш мактаби - XX аср бошларида собик шўролар иттифоқи ҳудудида ишчи ва деҳқонларнинг болаларига савод ўргатиш учун ташкил этилган ва ўқитиш аксарият ўқитувчи эмас, саводи чиккан киши томонидан олиб борилган куйи даражадаги бошланғич мактаб.

Савол - 1) ўқувчи ёки талабадан жавоб талаб қиладиган, жумла, ибора, сўрок; 2) ечилиши лозим бўлган масала.

Салоҳият (араб.) - қ. Қобилият.

Саккиз йиллик мактаб - тўлиқсиз ўрта маълумот берган умумий таълим мактаби. Таянч мактаб деб юритилган бу ўқув муассасалари 1958 йилдан етти йиллик мактаб ўрнида ташкил этилган.

Самимийлик - атрофдаги кишилар билан муносабатда софдиллик, виждонлилик тарзида ифодаланадиган шахсий сифат.

Сангвиник - серхаракат, тез таъсирланувчан, бирор фаолиятга ғайрат билан киришиб, тез совуб кетадиган характер эгаси.

Сезгирлик - нарса ва ҳодисаларнинг ўзаро муносабатларини тез фаҳмлаб, пайкаб олишдан иборат акдий сифат.

Семинар - 1) олий ёки ўрта махсус мактаб талаба (ўқувчи) ларининг муайян назарий курени канчалик ўзлаштирилганликларини аниқдаш усули, мутахассислар тайёрлашга йўналтирилган ўқув амалиётининг муҳим турларидан бири; 2) муайян таълим тадбири бўйича ўтказиладиган маслаҳат йиғилиши; 3) Ўзбекистонда номзодлик ёки докторлик илмий даражасига даъвогарнинг тайёргарлигини синаб кўриш учун илмий тадқиқот муассасаси ва олий ўқув юртларидаги олимларни ўз ичига олувчи илмий тузилма.

Семестр (лот. Semestrius - ярим йиллик) - ўрта махсус касб-хунар ва олий таълимда ярим йиллик ўқув муддати.

Семинария - ўрта махсус ўқув юртларининг бир тури.

XVI аернинг иккинчи ярмидан Ғарбий Европанинг катор мамлакатларида диний ўқув юртларини семинария деб аташган.

Семиотик-педагогик негиз - ўз ифода тили, луғавий тушунчаларига эга бўлган педагогик назария.

"Сендан угина, мендан бугина" ўйини - гуруҳдар томонидан тузилган содда гапларни уйғунлаштириб, қўшма гап ҳосил қилишга асосланган дидактик ўйин тури.

Сенсуализм - сезгилар билишнинг ягона манбаи эканлигини эътироф этувчи оқим.

Сентименталлик - хиссиётга хаддан ташқари берилувчанлик.

Сервер - тармоқ шпини таъминловчи махсус компьютер.

Сигматизм - "с", "з", "п", "ш", "пе", "ч" товушларини нотўғри талаффуз қилишдан иборат нуткий камчилик.

Симпозиум-даре - иштирокчиларнинг ўз нуктаи назарларини баён этувчи маълумотлар билан чиқишига асосланган расмий муҳокама типигаги даре.

Синергетика - 1) грекча "сенергос" сўзидан олинган бўлиб, "ҳамдўстлик", "ҳамкорлик" каби тушунчаларнинг илмий тилдаги ифодаси; 2) мажмуалар назарияси.

Синквейн - француз тилида "беш катор" маъносини билдирувчи педагогик стратегия.

Синквейн тузит - мураккаб ғоя, сезги ва хиссиётларни бир нечагина сўзлар билан ифодалаш малакаси.

Синтез - 1) нарса-ҳодисани унинг қисмлари билан ўзаро алоқадорликца ўрганиш, унинг яхлитлиги, бирлигини ифодаловчи тушунча; 2) синтез олинган натижаларни умумлаштиришдан иборат педагогик илмий тадқиқот методи.

Синов - Ўзбекистонда олий ўқув юрти талабалари ва касб-хунар коллежи, академик лицей ўқувчиларининг лаборатория ишлари, курс лойиҳаларини бажаришларини, шунингдек, амалий ва семинар машғулотларида, ўқув ҳамда и.ч.амалётлари жараёнида олган билим ва малакаларини аниқдаш ҳамда баҳолаш усули.

Синов дарси - педагогик амалиётни ўташ даврида педагогика олий ўқув юрти талабалари томонидан ўтиладиган даре.

Синов дафтарчаси - олий ўқув юрти талабалари, касб-хунар коллежлари ва академик лицей ўқувчиларининг муайян таълим муассасасига тегишли эканлигини тасдиқловчи академик хужжат.

Синф, ўқув синфи - 1) ўқув йили давомида ягона ўқув дастури бўйича шуғулланувчи ўқувчилар жамоаси; 2) бадий ўқув юртларида ўқувчиларнинг бирор ўқув предмети бўйича ихтисослаштирилган гуруҳи (масалан, композиция синфи); 3) мактабда ўқувчилар шуғулланадиган хона; 4) махсус жиҳозланган, муайян санитария-гигиена талабларига (ёритилиши, майдони ва бошқаларга кўра) жавоб берадиган ўқув хонаси.

Синф журнали - ўқувчиларнинг ўқув йили давомидаги ўзлаштириши, дарега қатнашиши ва ўрганган мавзулари ифодаланган асосий хужжат.

Синф раҳбари - муайян синфга бириктирилиб, мазкур синф ўқувчилари жамоаси билан таълим-тарбиявий ишлар олиб борадиган ўқитувчи.

Синф сардори - умумий ўрта таълим мактабларида синф интизоми, мактаб тартиб-қоидаларига риоя этиш, тадбирларда, фанлардан ўзлаштиришни назорат қилишда синф раҳбарига яқиндан кўмаклашувчи ўқувчи.

Синфдан ташқари ишлар - 1) умумий ўрта таълим мактаби ўқув-тарбиявий ишининг таркибий қисми, ўқувчиларнинг буш вақтини ташкил этиш шаклларида бири; 2) даредан ташқари вақтда ташкил этиладиган мақсадга қаратилган машғулотлар.

Синфдан ташқари ўқиш - мактаб адабиёт ўқув дастурида синфда ўрганиш учун тавсия этилмаган адабий асарлар, ёзувчи ва шоирлар ҳаёти ва ижоди ҳақида ташкил этиладиган ўқишлар.

Синфларни комплектлаш - ўқув йили бошида ўткази-

либ, ўқувчиларининг ёши, тайёргарлик даражаси, синфни тўлдириш меъёрларига кўра уларнинг синфларга тақсимланиши.

Сир!дан ўқиш - тегишли ўқув дастури ва режага кўра, асосан мустақил равишда ишлаб чиқаришдан ажралмаган ҳолда ўрта махсус ва олий таълим олиш жараёни.

Сиртки таълим - ишлаб чиқаришдан ажралмаган ҳолда олий ва ўрта махсус маълумот олиш шакли.

Сиртки ўқув юртлари - қ. Сиртки таълим.

Сонли маълумот - сифат маълумотларидан фарқи, истеъмолга тайёрланган сошш маълумотлар. Сифат маълумотлар кодлаштирилса ҳам сонли маълумот ҳосил бўлади. Бундай ҳолларда улар ҳам сонли маълумотлар сирасига киради.

Сопиодрама - ижтимоий масалаларни ечишга қаратилган ролли ўйин ва ишбилармонлик театри элементларини мужассамлаштирган таълим усули.

Социопедагогика - педагогик жараёнларнинг жамият ҳаёти билан алоқадор жиҳатлари ҳамда жамиятнинг таълим олувчилар шахеига кўрсатадиган таъсирини ўрганувчи педагогиканинг алоҳида тармоғи.

"Соғлом авлод учун" журнали - Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1995 йил 13 апрел қарорига асосан ташкил этилган илмий-тарбиявий, оммабоп, безакли ойлик журнал.

"Соғлом авлод учун" ордени - қ. Ўзбекистон Республикаси ордени ва медаллари.

"Соғлом авлод учун" халқаро хайрия жамғармаси - жамоатчилик кучини, давлат тузилмаларини соғлом авлод учун, оналик ва болаликни асраш йўлида сафарбар қилувчи жамғарма тури.

Спартан тарбия - Спартада эраמידан аввалги VII -VI асрларда мавжуд бўлган тарбия тизими.

Спорт мактаблари - юқори малакали спортчиларни тайёрлайдиган ихтисослашган ўқув-тарбия муассасаси.

Спорт психологияси - психология соҳаси; спорт мусобакалари ва машқлар вақтида инсон психикасининг ҳолати, гуруҳий муносабатларнинг психологик қонуниятларини тадқиқ қилади.

Спорт устози, тренер - жисмоний тарбия мураббийси - спортнинг муайян тури бўйича мутахассис.

Спорт ўйинлари - мусобакалар турлари; унинг асосида нииюн (ракиб дарюзаси, майдончаси ва ҳ.к)ни спорт анжуми (одатда, тўп) билан турли техник ва тактик усуллар ва воситалар ёрдамида эгаллаш ётади, белгиланган қоидаларга мувофиқ ўтказилади ва махсус кўникмаларни талаб қилади.

Стандарт - муайян ҳодисанинг эталони, намунаси, модели, меъёрлари, қоидалари, талабларини белгиловчи меъёрий ҳужжат.

Статистик педагогика - таълим-тарбия жараёнидаги ҳодисалар ва қонуниятлар тўғрисида ялғи ахборотларш: йиғиш, қайта ишлаш, таҳлил ва эълон қилиш билан боғлиқ, амалий фаолият соҳаси.

Стипендия - (лотинча. Stipendium-ҳақ, маош) - олий ўқув юр்தларининг қундузги бўлимида ўқийдиган талабалар, ишлаб чиқаришдан ажралган ҳолда илмий тадқиқот иши олиб борувчи аспирант, докторант ва малака ошириш курслари тингловчиларига ҳар ойда мунтазам бериб туриладиган пул нафақаси.

Стохастиклик - педагогик жараёндаги тасодифий ҳолат, олдиндан айтиб бериш мумкин бўлмаган ўзгариш.

Стратегия қарор - педагогик жамоанинг истикболга йўналтирилган мақсад ва вазифалари ифодаси.

Субъект - 1) объектив дунёни билувчи, уни ўзининг эҳтиёж ва қизиқишларига мослаб ўзгартирувчи шахс, 2) тафаккур манбаи ва борлиғни ўзгартирувчи, фаол мавжудлик сифатида намоён бўлувчи шахс ёки гуруҳ; 3) таълим жараёнининг биринчи субъекти ҳамда ушбу жараёнда тақдим этилган билимларни ўзлаштириб, билим, кўникма, малака, шахсий сифатлар кўринишида намоён қилувчи шахс.

Суггестия - таъсир кўрсатиш, ишонтириш, мулоқот шаклида ўқувчи (суггеренд) таъсир кўрсатувчи, ишонтирувчи (ўқитувчи - суггестор) нинг айтганларини пассив, ихтиёрсиз, ўйламадан ўзлаштирадиган ва унинг топшириқларини мутелик билан бажарувчи ўқувчилар.

Суперинтендент - АКШда халқ таълими департаменти-ни бошқарувчи мутахассис.

Сурдопедагогика - қар ҳамда қулоғи оғир болаларга тарбия-таълим бериш муаммолари билан шуғулланувчи фан. Педагогиканинг алоҳида тармоғи.

Сухбат - ўқувчи, талаба ва ўқитувчилар орасида таълим-тарбия жараёнида амалга ошириладиган ўзаро сўзлашув, мулоқот.

Сухбат методи - ўқувчи, талаба ва ўқитувчи орасида таълим-тарбия жараёнида амалга ошириладиган ўзаро сўзлашув, мулоқот усули.

Схолостика - ҳаёт ва амалиётдан ажралиб қолган сохта билимлар.

"Сўздан гапга" ўйини - сўзлардан гап тузишига асосланган дидактик ўйин тури.

Сураш - ўқувчилар билимини назорат қилишнинг савол-жавоб тарзида амалга ошириладиган тури.

Суров - 1) педагогик диагностика методи бўлиб, респондентлар билимини ёзма ёки оғзаки саволлар орқали аниқлашга қаратилган жараён; 2) респондент (сўралувчилар)нинг сўзлари асосида билдирилган объектив ва субъектив далиллар ҳақида ахборот олиш методи.

Сукратона савол-жавоб методи - ўқувчиларни мустақил фикрлашга йўллаш мақсадида амалга ошириладиган диалог, махсус савол-жавоб методи.

Т

Табақалашган ёндашув - 1) ўқитувчи томонидан ўзаро яқин индивидуал хусусиятларига кўра ажратилган, но-

формал ёки тузилмавий тарзда ташкил топган ўқувчилар гуруҳига мақсадга қаратилган педагогик таъсир кўрсатиш; 2) муайян тоифадаги ўқувчиларга тааллуқли тарбия методларини ишлаб чиқиш имконини берадиган назария.

Табақалаштирилган таълим - умумий ўрта таълим мактаблари ўқувчиларининг қобилиятларини ҳисобга олган ҳолда алоҳида ўқув режаси ва дастурлар асосида олиб бориладиган таълим тури.

Табақалаштирилган ўқитиш - қ. Табақалаштирилган таълим.

Табиий география - Ернинг географик қобиғи табиий таркиби ва унинг структуравий қисмлари; барча даражадаги табиий ҳудудий мажмуаларини (шунингдек, сув ҳавзаларини ҳам) ўрганувчи фан; табиатшунослик фанларининг алоҳида тармоқларидан бири.

Табиийликни ҳис этиш - шахснинг генетик ва ижтимоий жиҳатларига асосланган ҳолда ўқувчиларнинг ўзига хослигини ҳисобга олиш.

Тавтологи́я - муайян нарса ёки ҳодисани унинг муҳим белгиларини кўрсатиш орқали эмас, балки жузъий жиҳатдан нотўғри таърифлаш.

Тадриж тамойили - 1) муайян изчилликда осондан қийинга қараб ривожланишни ифодаловчи дидактик тамойил; 2) XX аср бошларида саводга ўргатиш ва алифбас дарсликлари тузишда таянилган тамойил.

Тадқиқотчи - илмнинг у ёки бу соҳасида тадқиқот ишм билан шуғулланувчи мутахассис.

Тадқиқот методи - 1) билимларнинг ижодий қўлла нишини таъминлаш методи; 2) илмий билиш методларини излаш жараёнида уларнинг ўзлаштирилишига қаратилган метод.

Тажриба - педагогик воқеликни амалий жиҳатдан ҳиссий-эмпирик билиш жараёни.

"Тажриба воситасида ўқитиш цикли" методи (Д.Колн ғояси) - рефлексив кузатиш, абстракт хулосалаш (коп

цептуаллаш), тажриба воситасида ўқиш цикли, фаол тажриба олиб боришга тайёрланиш, аниқ тажриба ўтказиш каби методлар туркуми.

Тайёрлов синфлари - 1-синфга болаларни қабул қилишдан аввал уларни махсус ташкил этилган синфларда ўқитиш шакли.

Такрорлаш - ўқувчи ва талабалар томонидан аввал идрок қилинган нарса ва ҳодисалар, уларнинг образлари, боғланиш муносабатларини эсга туширишдан иборат жараён; аввал ўзлаштирилган билимлар билан янгилари орасида ҳосил қилинадиган боғланишлар жараёни.

Такрорланадиган гуруҳдар - маълумотлар оմборида муаммонинг қуилиши ва улар ечимларининг тоғшлишига боғлиқ ҳолда гуруҳданадиган ва муаммо ечими топилгунча бир неча марта фойдаланишга тўғри келадиган маълумотлар.

Такт - 1) педагогик маҳоратнинг таркибий қисми бўлиб, ўқувчи ёки талабалар билан муомала ва муносабатда бўлишда меъёрларга риоя қилиш одоби; 2) шахснинг ахлоқий камолот даражасини кўрсатувчи мезон.

Тактик қарорлар - таълим муассасаси олдида қўйилган тезкор, жорий мақсад ва вазифалар ифодаси.

Талаба - олий ҳамда ўрта махсус ўқув юртида таҳсил <»лувчи шахе.

Талабчанлик - шахснинг ўз-ўзининг ва ўзгаларнинг чулқини муайян объектив тамойилларга бўйсундира олишчи иборат хислати.

Талант - ўқувчи ёки талабадаги катта, ноёб қобилият.

Тамойил - 1) назария, таълимот, фан ва ҳоказоларнинг асосий пойдевори, қонун-қоидаси; 2) муайян шахе қ;птиқ ушлаб олган қоида, маслак, нуктаи назар, қараш; *) майл, мойиллик, тенденция.

Танкид - 1) у ёки бу воқеа-ҳодисаларга баҳо бериш мақсадида уни таҳлил қилиш, муҳокама қилиш; 2) муайян нарса ҳақида салбий фикр билдириш; 3) камчиликларнинг и атрофлича асослаш ва хал этиш мақсадида билдирилган фикр-мулоҳазалар йиғиндиси.

Танкидий фикрлаш - ахборотларни ўзлаштиришдан бошланиб, хулоса чиқариш билан туталанадиган мураккаб фикрлаш жараёни.

Тарбия - 1) шахсда муайян жисмоний, рухий, ахлоқий, маънавий сифатларни шакллантиришга қаратилган амалий педагогик жараён; 2) ёш авлодни мужассам ривожлантиришга йўналтирилган умуминсоний ҳамда миллий ижтимоий тажрибани ўқувчи ва талабаларга узлуксиз тақдим этиш жараёни.

"Тарбия атфол" (болалар тарбияси) - Бухоро жадидлари ташкил этган маърифий жамият (1908-1914).

Тарбия журнали - тарбия муаммоларини бажаришга ихтисослашган нашр.

Тарбия мазмуни - қўйилган мақсад ва вазифаларга кўра ўқувчилар эгаллаши зарур бўлган қатъий хулқ-атвор меъёрлари, билим, эътиқод, қўникма, малака ва шахсга хос ахлоқий-маънавий сифатлар ҳамда хусусиятлар тизими.

Тарбия мақсади - жамиятнинг алоҳида шахсга нисбатан эҳтиёжларининг акс эттирилиши, унинг моҳияти идеал галабларининг назарий умумлашмаси.

Тарбия методи - тарбиявий таъсирни амалга ошириш ва тарбия вазифаларини хал этишнинг умумий мажмуи.

Тарбия методлари - шахсни шакллантириш учун тарбияланувчида эҳтиёж ҳиссини уйғотиш, ўзини тутиш қўникмаларини ҳосил қилиш учун қўлланиладиган усуллар мажмуаси.

Тарбия психологияси - педагогик психологиянинг шахсни акдий, ахлоқий ҳамда эстетик жиҳатдан таркиб топиши ва ривожланиши қонуниятларини ўрганувчи бўлим.

Тарбия уйлари - қаровсиз ва етим болаларга таълим-тарбия берувчи маскан.

Тарбиявий жараён - жамият аъзоларининг ижтимоий тажрибаси, хулқ-атвори, меъёрларини ўқувчиларга сингдириш жараёни.

Тарбиявий муносабатлар - инсонлар ўртасидаги доимий муносабатлар (алоқалар), тажриба алмашишдан иборат бўлиб, шахсни ривожлантириш, мустакил маълумот, таълим олиш ва ўз-ўзини тарбиялашни амалга оширишга хизмат қил адиган жараён.

Тарбиявий муҳит - шахсни шакллантирувчи табиат ходисаларини англаш, ижтимоий муносабатлар тизими, тафаккур ҳамда турмуш тарзи ва шахслараро муносабатларга киришиш жараёни.

Тарбиявий технологиянинг комплекслик хусусияти - ўрганилаётган технологик жараён барча элементларининг ўзаро алоқадорлигини тақозо этадиган ва унинг мазмунини хилма-хиллиги, куп омиллигидан иборат бўлган ижтимоий-тарбиявий технологиялар.

Тарбияланганлик - ўқувчи ёки талабанинг ижтимоий тажрибани ўзлаштирганлик даражаси.

Тарбияланувчи - тарбиявий таъсир объекти ҳисобланган шахс.

Тарбиялаш - шахсни мақсадли шакллантириш жараёни. Мустакил Ўзбекистонда тарбия, асосан, ёшларни Ватанга муҳаббат, миллий истиқлол ғояларига садокат руҳида, шахсни хар томонлама ривожланишига ҳамда фаол ва онгли инсонни тайёрлашга қаратилади.

Тарбияловчи таълим - тарбия элементларини ўзида мужассамлаштирган таълим жараёни.

Тарбияни ташкил этиш шакллари - тарбиявий ишлар мазмунини ифодаловчи тарбиявий восита ва ташкилий усуллар мажмуи, тарбия жараёни иштирокчиларининг ўзаро биргаликдаги фаолияти, аниқ ҳаракат ва вазиятларни ташкил этиш тартиби.

Тарбиячи - кенг маънода тарбияни амалга оширувчи ёки ташкил қилувчи муаллим, мураббий ёки таълим-тарбия жараёнини бошқарувчи шахс. Тор маънода ўқув - тарбия муассасаларида болалар ва ўсмирлар орасида тарбияни олиб борувчи масъул шахс.

Тарбиячининг шахсий намунаси - ота-она, ўқитувчи ва бошқа обрў-эътиборли шахснинг ҳаёти ва фаолияти билан болаларга тарбиявий таъсир кўрсатиш имконияти.

Тарих - ўқувчиларда жамиятнинг тарихий тараккиёти ҳақида билим, тушунча ва тасаввур ҳосил қилувчи ўқув предмети.

Тарих хонаси - тарих фанини ўқитишда даре ва дарсдан ташқари машғулотларни самарали ташкил этишга қаратиб махсус жиҳозланган ўқув хонаси.

Тарихий киёслаш методлари - узоқ аерлик таълим-тарбиявий жараёнлар, педагогик фикрлар, ёндашувлар билан замонавий таълим-тарбия жараёнини ўзаро киёслаб ўрганувчи педагогик метод.

Тарих ўқитиш методикаси - 1) тарих таълими назарияси ҳамда методикаси бўйича талабаларга муайян билим, кўникма, малакалар ҳосил қилишга йўналтирилган ўқув фани; 2) тарих ўқитиш методикаси хусусий педагогиканинг алоҳида тармоғи.

Тармоқдар - қ. "Кластер" методи.

Тасаввур - ўқувчи ёки талабанинг нарса ва ҳодисалар, ҳолатлар, воқелик, образларини эслаш, шунингдек ижодий ҳаёл суриш жараёни.

Тасвирий санъат Давлат таълим стандарта - тасвирий санъат таълим мазмуни ва ушбу ўқув предмети бўйича ўқувчилар эгаллайдиган билим, кўникма, малакаларга қўйилган талабларни давлат томонидан тасдиқданган эталони, модели.

Тасвирий санъат методикаси - 1) тасвирий санъат таълими назарияси ҳамда методикаси бўйича талабаларга муайян билим, кўникма, малакалар ҳосил қилишга йўналтирилган ўқув фани; 2) тасвирий санъат ўқитиш методикаси хусусий педагогиканинг алоҳида тармоғи.

Тасвирий санъат хонаси - тасвирий санъат фанини ўқитишда даре ва даредан ташқари машғулотларни самарали ташкил этишга қаратиб махсус жиҳозланган ўқув хонаси.

Тасвирий санъат ўқув предмети - тасвирий санъатга оид билим кўникма ва малакаларни шакллантиришга қаратилган ўқув предмети.

Тасниф - умумий белгиларига кўра предмет, ҳодиса ёки тушунчаларнинг гуруҳдар, бўлимлар ва тоифалар кесимида тақсимланиши.

Тасодикий педагогик изланиш стратегияси - стратегияни ўзига хос услублар, масалан, кўргазмалар воситалар, ўқитиш дастурининг муайян қисми, методик адабиётлар ёки бошқа ўқитувчилар тажрибасидан фойдаланиш истаги вужудга келганда татбиқ қилинадиган методика.

Татбикий математика курси - математиканинг амалий жиҳатларини ўргатишга қаратилган таркибий қисми.

Тафаккур - инсон акдий фаолиятининг юксак шакли; объектив воқеликнинг онгда акс этиш жараёни.

Ташкил от - шахе, ягона умумий мақсад асосида меҳнатнинг даражаланиши, тоифага ажратилиши, унвонга эгаллик қабиларни ҳисобга олган ҳодда биргаликда фаолият юритиш шакли.

Ташкилотчилик қобилията - 1) таълим муассасаси жамоасини уюштира билиш, ахиллик, бирдамлик ва ҳамкорликни вужудга келтириш, жамоа аъзоларини жипелаштира олиш қобилияти; 2) ўзининг шахсий фаолиятини тўғри ташкиллаштира олиш қобилиятидир.

Ташхис - ўқув жараёни ёки таълим олувчилар фаолиятини текшириш, тавсифлаш учун қўлланиладиган методика.

Ташхисий интервью - шахе хусусиятлари ҳақида объектив ахборот олиш учун касбий маслаҳатнинг дастлабки даврида фойдалан иладиган метод.

Ташхис мақсади - муайян ўқув фани таркибида билимларни текширишнинг кўп босқичли тизими.

Ташки толерантлик - шахснинг ўзида шаклланган толерантлик тамойилларини бировларга нисбатан қўллаш олиш ва бошқалар билан ҳамкорлик қилиш жараёни.

Таълим - ўқувчи ва талабаларга билим бериш, уларни

тарбиялаш, ривожлантириш кўникма ва малакалар ҳосил қилиш ждраёни, ёшларни ҳаётга ва меҳнатга тайёрлашнинг асосий воситаси.

Таълим ахбороти - муайян фаолият тури, ихтисосини амалга оширишда қўллаши учун таълим олувчига тақдим этиладиган билим.

Таълим бериш, ўқитиш - 1) таълим жараёнининг асосий томонларидан бири, ўқувчининг тезкор фаолияти, билимлар захирасини ўзлаштириши, уларни мустақил эгаллаш усулларини ўрганиши ҳамда амалда қўллашни билишига йўналтирилади; 2) ўқитувчи томонидан ўқувчи ва талабаларга билим бериш, ривожлантириш ва ижтимоий ҳаётга тайёрлаш жараёни.

Таълим воситаси - муайян ўқитиш методи ёки усулларидан муваффақиятли фойдаланиш учун зарур бўлган ёрдамчи укув материаллари.

Таълим генезеси - таълим ва унинг таркиб топиш (юзага келиш) жараёни билан боғлиқ, мураккаб сўзлар бўлаги.

Таълим гранта - таълим соҳасида амалга оширилаётган фаолиятни қўллаб-қувватлаш учун давлат ёки бюджетдан ажратилган пул.

Таълим дастури - таълимнинг муайян йўналиши, босқичи ва даражасига кура белгилаб берилган таълим мазмуни.

Таълим жараёни мониторинга - компьютер технологиялари мажмуида фойдаланиш асосида, таълим жараёни бориши, натижалари ва самарадорлигини узлуксиз кузатиш ва тўғшанган маълумотларни қайта ишлаш жараёни.

Таълим жараёнини лойиҳалаш - ўқитувчи томонидан ишлаб чиқил адиган таълим жараёнининг технологик тўзилма, унинг натижасини таъминловчи метод ва воситалар йиғиндиси.

Таълим жараёнини лойиҳалаш стратегияси - лойиҳачи томонидан режалаштарилган фаолиятнинг техник вази-фаларига мувофиқ муайян кетма-кетликда амалга ошириш тизими.

Педагогик фаолиятни лойиҳалашда бир катор стратегиялар қўлланилади. Ҳар бир стратегия таълим жараёнини лойиҳалашда муайян хусусиятга эга. Уқитувчи амалий фаолиятида икки ёки бошқа кўплаб стратегия турларидан фойдаланиш имкониятига эга.

Таълим инновациялари - хилма-хил ташаббуслар ва янгиликлар асосида вужудга келган, таълимнинг ривожланиши учун истакболли ҳисобланиб, кенг мультимаданий таълим макони тараккиётига ижобий таъсир кўрсатадиган, долзарб аҳамиятга молик тизим ҳосил қилувчи янги педагогик ходисалар.

Таълим курси - 1) ўқитишнинг яқунланган босқичи; 2) муайян укув предмети ёки фан бўйича аниқ билим, кўникма ва малакалар камрови; 3) умумий ўрта ёки олий таълим муассасаларидаги муайян ўқитиш босқичи.

Таълим мазмуни - ўқувчиларни ҳаққоний, илмий далиллар, тушунчалар, қонуниятлар, назариялар билан таъминлашга қаратилган билимлар тизими.

Таълим макони - таълим жараёни амалга оширилаётган жой, худуд, майдон.

Таълим марказлари - касбий (ёки меҳнат) таълими, шунингдек, табиий фанлар (кимё, физика) мутахассислиги бўйича ташкил этилган таълим муассасаси.

Таълим методикаси - муайян укув предметини ўқитишнинг илмий асосланган метод, қоида ва усуллар тизими.

Таълим менежери - таълим муассасасини замонавий менежмент қонунларига мувофиқ бошқарувчи мутахассис.

Таълим менежменти - 1) илмий асосда ташкил этилган, ўзига хос изчилликка асосланган бошқарув; 2) бошқарувни турли хил моделлар асосида амалга оширувчи раҳбар, педагогик, жамоа ва ўқувчиларнинг ўзаро муносабати.

"Таълим менежменти" журнали - таълимни бошқариш муаммоларига бағишланган илмий-методик қарашларни ёритувчи махсус нашр.

Таълим методи - воқеликни амалий ва назарий эгал-

лаш, ўзлаштириш, ўрганиш, билиш учун йўл-йўрикдар, усуллар мажмуаси, педагогик билимларни яратиш ва асослаш усули.

Таълим мониторинга - таълимдаги бирор жараёни баҳолаш мақсадида махсус ташкил этилган мунтазам кузатув ва назорат қилиш.

Таълим муассасалари - турли даража ва йўналишлардаги таълим дастурларини амалга татбиқ этувчи муниципал, хусусий давлат муассасалари.

Таълим муассасаси Низоми - муассаса ёки унинг таркибий бўлинмалари тузилиши, ҳуқуқи, вазифалари, бурчлари, таълим жараёнини ташкил этиш ва бошқариш тартибларини белгилайдиган ҳуқуқий-меъёрий ҳужжат.

Таълим объекти - фикрий ўхшашликнинг бел гили тизим воситасида шакллантириладиган таълимнинг яхлит амалиёти ёки айрим жихатларини чизма шаклидаги ифодаси.

Таълим олишнинг тўлов-контракт шакли - ўз хисобидан муайян шартнома асосида, пул тўлаб тахсил олиш шакли.

Таълим олувчиларнинг якуний давлат аттестацияси - ДТС да белгиланган таълим меъёрларига кура таълим олувчиларнинг ўзлаштириш даражаларини аниқдаш тартиби. Унинг натижалари асосида таълим олувчиларга маълумоти ҳақидаги ҳужжат(шаҳодатнома, аттестат, гувоҳнома, диплом) тақдим этил ад и.

Таълим олиш ҳуқуқи - фуқароларни она тилида 9 йиллик умумий ўрта таълим ва 3 йиллик ихтиёрий-мажбурий ўрта махсус касб-хунар таълимини олишлари билан кафолатланадиган Ўзбекистон Республикаси фуқаросининг Ўзбекистон Республикаси Конституциясида кафолатланган асосий ҳуқуқларидан бири.

Таълим принциплари - ёшларга таълим-тарбия беришда таълим мақсадларига мувофиқ ўқитишнинг асосий харақтерини белгилаб берувчи таянч қоидалар.

Таълим стандарта - муайян таълим жараёнининг мо-

дели, намунаси, эталони, меъёрлари, қоидалари, талаблари давлат томонидан тасдиқданган меъёрий ҳужжат.

Таълим ва тарбия журнали - таълим ва тарбия муаммоларини, уларнинг бирлигини илмий жихатдан ёриташга ихтисослашган нашр.

Таълим-тарбия методикаси - таълим-тарбиянинг назария, фаолият регламенти(алгоритми) ва педагогик амалиёт каби уч соҳасини аниқ ифодаланувчи жараён.

Таълим технологиялари - 1) таълимнинг янада самаралироқ шаклига эришиш учун инсон захираларини ва улар ўртасида ўзаро таъсирни ҳисобга олган ҳолда билимларни ўзлаштириш, таълим жараёнини баҳолаш, амалга ошириш, тизимли режалаштириш методи; 2) таълимнинг техник воситалари ва компьютерларни шунчаки қўллаш эмас, балки таълим самарадорлигини оширишга қаратилган омилларни таҳдил этиш асосида лойихалаш усули, материал (ўқув методик) ва макбул методлар ёрдамида таълим жараёнини қулайлаштириш усулларини ишлаб чиқиш ва унинг тамойилларини аниқдаш; 3) аниқ мақсадга қўра ўқув жараёнини бошқаришга оид дидактик муаммоларни ҳал қилиш, бунда эришиладиган ютуқдар аниқ тавсиф ва таърифларга асосланишига эришиш методи.

Таълим технологияси - таълим ахборотларини манбадан истеъмолчига узатишда қўлланиладиган дидактик услублар мажмуаси.

Таълим тизими - турли даража ва йўналишдаги ўзаро алоқадор узлуксиз таълим дастурлари ва давлат таълим стандартлари, ташкилий-ҳуқуқий турларидан катъи назар таълим муассасаларининг барча тармоқдари, таълимни бошқарув органлари ва улар қошидаги муассаса ҳамда ташкилотларни қамраб олувчи тизим.

Таълим тизимидаги глобал алоқа - таълим тизимидаги ҳар қандай объект ўртасида ўрнатиладиган тез ва ишончли алоқа.

Таълим тили - муайян халқ таълими тизимида ўқув-тарбия ишлари олиб бориладиган асосий тил.

Таълим турлари - таълим турлари ва боскичларини муассамлаштирган тушунча.

Таълим сифати мониторинги - таълим сифатини назорат қилиш ва баҳолаш жараёни.

Таълим стандарта (ДТС) - бу давлатнинг таълим даражасига қўйган меъёри сифатида қабул қилинадиган асосий параметрлар тизими бўлиб, муайян шахснинг таълим тизимидаги мавжуд имкониятлари ва уларни идеал даражага етказишга эришишни англатади.

Таълим функцияси - таълимнинг ижтимоий ўзгаришлар жараёнига таъсир кўрсатиши, жамиятда маданиятнинг трансляция қилиниши ва кенг тарқалиши, кўрсатма, кадрларга асосланган йўналиш, ҳаётий идеалларнинг шаклланишини белгилаб берувчи мажмуа.

Таълимда аналогия - ўзаро ўхшаш педагогик ҳодисалар.

Таълимда аниқлик ва мавҳумлик - ўқувчиларнинг бевосита кечинмалардан ўрганилаётган нарса ёки ҳодисанинг моҳиятига фикран ўтишларини англатадиган билжи жараёни.

Таълимда кургазмалилик - таълим жараёнида ўқувчиларнинг образли фикрлашларига мувофиқ аниқ тимсолларга асосланган дидактик принцип.

Таълимни алгоритмлаштириш - 1) таълим жараёни ёки мазмунига оид масалаларни ечишда ишлатиладиган амалларнинг муайян тартибда бажарилиши ҳақида аниқ, дастур; 2) психологик ва мантикий муносабатларни аниқлашда таълим олувчиларни фикрлашга ўргатиш модели.

Таълимни ахборотлаштириш - ўқув-тарбия жараёнида янги ахборотлар билан таъминлаш.

Таълимни баҳолаш - таълим жараёнида қўйиладиган ўқув-тарбивий вазифаларнинг қай даражада етилганлигини ифодаловчи кўрсаткичлар.

Таълимни инновацион ривожлантириш банки - педагогик маълумотлар банкидан иборат бўлиб, фактографик тапдаги ахборот тизими, маълумотлар алмашиш ва уни

ахборот хизмати бозорига киритишнинг кенг имкониятларини ўзида мужассамлаштирувчи педагогик восита.

Таълимни стратегик бошқарув - таълим муассасасининг стратегик мақсадига асосланган ҳолда уни бошқариш жараёни.

Таълимни стратегик режалаштириш - таълим муассасасининг мақсадларидан келиб чиқиб амалга ошириш зарур бўлган вазифалар, бошқарув функциялари, методлари ҳамда мақсадларини белгилаш ва амалга оширишга қаратилган режа.

Таълимнинг бошқарув стратегияси - бошқариш йўналишларини ифодаловчи истикболли режалар.

Таълимнинг комплекс тизими (лот. уюшмоқ, алоқа, уйғунлашиш) - XIX аср охири — XX аср бошларида Германия, Австралия, Бельгия каби давлатларнинг бошлангич таълими тизимида амал қилган ўқитиш тамойили; 2) таълим олувчиларнинг меҳнат фаолиятига асосланган ғоявий-педагогик қарашлар тизими.

Таълимнинг махсус стратегияси - 1) уқитувчи ва ўқувчиларни таълим жараёнига тайёрлаш назарияси ва амалиёғи; 2) таълим жараёнининг лойихаси.

Таълимнинг миллий модели - Ўзбекистон Республикасида таълим тизимини янгилаш соғлом педагогик таълақкур асосида тубдан ислоҳ қилиш, таълим-тарбия муассасаларида тайёрланадиган кадрларни интеллектуал, маънавий ва ахлокий савиясига қура ривожланган мамлакатлардаги даражага етказиш бўйича белгиланган назарий-методологик, амалий-педагогик ёндошувлар мажмуи. Таълимнинг миллий моделида маънавий-интеллектуал жиҳатдан барқамол шахснинг ўз ижодий қобилиятини тўла намойён этишини таъминлаш қўзда тутилади.

Таълимнинг мужассамлаштирилган стратегияси - таълим жараёнини илмий асосда ташкил этиш йўналишлари ҳамда таълим муассасасининг фаолиятини яхлит тарзда қамраб олган дастур.

Таълимнинг синф-дарс тизими - мактабда укув жараёнини ташкил этиш тизими. Унда ўқувчилар ёш хусусиятлари ва ўқиш муддатларига кура муайян синфларга ажратилиб, таълим укув режаси ва дастурига мувофиқ, асосан, дарё шаклида олиб борилади.

Таълимнинг стратегик режаси - таълим муассасасида укув жараёнини ривожлантириш, кўзланган асосий мақсадга эришиш билан боғлиқ вазифаларни камраб олган дастур.

Таълимнинг функционал стратегияси - таълим муассасасининг таълим-тарбия жараёни иштирокчилари, бўлимлари, жамоавий бошқарув органлари, маъмурият ҳамда жамоатчилик ташкилотлари олдидаги вазифаларини амалга ошириш усулларини ўз ичига олган ишчи дастур.

Галич мактаби - педагогика олий ўқув юртлари қошида талабалар мактаб амалиётини ўтайдиган умумий ўрта таълим муассасаси.

Тақсимланган маълумотлар омбори - бир ахборот тизимида фойдаланиш учун мўлжалланган маълумотлар омборининг турли жойлардаги компьютерларда сакданиши.

Таққослаш - билиш объекти хисобланган нарса ва ҳодисалар уртасидаги ўхшашлик ёки фарқларни, аниқдашдан иборат акдий операция.

Таҳлил - муайян объект, воқеа-ҳодисани ҳар томонлама таҳдил килиш, чуқур текшириш, урганиш.

Таҳлил методи компонентлари - ахборотни англаб идрок этиш; маълум ва номаълумнинг муҳим белги ва муносабатлар элементларига ажратиш ва бошланғич таркибли бирликни топиш; алоқаларни англаш ва тушунтиришдан иборат бўлган метод.

Таҳлил-таркиб усули - Ўзбекистонда 1937 йилдан бошлаб савод ўргатиш ва алифбе дареликлари тузишга асос бўлган дидактик усул.

Тектоник хариталар - 1) мактабда қўлланиладиган кўрғазмали восита; 2) Ер пўстининг структурасини тас-

вирловчи, Ерни бутунича ёки унинг асосий ривожланиш боскичларини алоҳида регионлар доирасида акс эттирувчи хариталар.

Текшириш - ўқувчи ёки талабаларнинг билим, кўникма ва малкаларини назорат килиш жараёни.

Телеанжуманлар - аудиоанжуманлар, аудиографик анжуманлар, видеоанжуманлар, компьютерли анжуманлар тарзида ташкил этиладиган таълим жараёни.

Телемедия китоблар - телекоммуникация воситалари ёрдамида масофадан ўқитишга хизмат килувчи китоблар.

Темперамент (лот. *tempeamentum* - жихат, ҳолат) - шахснинг динамик хусусиятларига кура тавсифи.

Темпераментлилик - кундалик муомалада кишилардаги ғайратлилик, жўшқинлик, ҳаракатчанлик, "қизиқкон"лик каби сифатларни ифодаловчи умумий тушунча.

Тескари алоқа - ўнг, тўғри деб қабул килинган ҳолат, вазият, йўналиш, тузилиш, тартиб ва шу кабиларга қарма-қарши бўлган муносабат.

Тест - шахснинг акдий тараққиёти, қобилияти, иродавий сифатлари, шунингдек унинг бошқа рухий хусусиятларини, эгаллаган билим, кўникма, малакаларини текширишда қўлланиладиган қисқа стандарт машқдар, савол-жавоблар тўплами.

Тестлар методи - ўқувчи ҳамда талабанинг акдий тараққиёти, қобилияти, иродавий сифатлари, билим даражаси ҳамда бошқа рухий хусусиятларини текширишда қўлланиладиган қисқа стандарт машқдар.

Тестлаштириш - шахснинг билим даражаси ва рухий сифатларини баҳолашнинг махсус инструментарийси.

Техник ижодкорлик - техника соҳасида яратувчилик фаолияти.

Технологик ёндашув - таълимнинг аниқ кутилган натижаларига эга бўлган узлуксиз жараёни.

Технологик-педагогик негиз - давлат ва жамиятнинг таълим олдига қўйган ижтимоий буюртмаси, яъни бош

мақсадидан кафолатланган натижасигача бўлган узлуксиз педагогик жараён.

Технология; харита - интеграллашган дарсларни ташкил этишда тушунча ва билимларнинг муайян изчиллиги ва ахборотли моделларни ўрганиш усуллари, йўллари, кўрсатмалари ҳамда кўргазмали-технологик топшириқлар йиғиндиси.

Технология - 1) шахсни ўқитиш, тарбиялаш ва ривожлантириш қонуниятларини мужассамлаштирган ва якуний натижани кафолатлайдиган педагогик ходиса; 2) таълим-тарбия жараёнини ташкил этиш, уни бошқариш, педагогик ва ўқув фаолиятини ташкил қилиш усуллари тавсифи.

Тизим (система) - 1) тартибга солинган, ўзаро боғланган ва таъсир кўрсатиб турадиган педагогик ходиса; 2) тартибга солинган тушунчалар йиғиндиси.

Тизимли - муайян тизимга асосланган педагогик ходисаларнинг ўзаро боғланган ҳолда ифодаланиши.

Тизимли ёндашув - тадқиқотчининг педагогик объект яхлитлигини очиб кўрсатишга йўналтирувчи, унинг ички алоқа ва муносабатларини белгилувчи жараён.

Тизимли таҳлил - изчил таҳлил.

Тизимлаштириш - педагогик ходисалар ва тушунчаларни гуруҳларга ажратишга асосланган фаолият.

Тинчлик педагогикаси - педагогиканинг ёшларни тинчлик, ўзаро ёрдам, инсон эркинлиги ва ҳуқуқдариغا ҳурмат руҳида тарбиялаш, халқлар ўртасида дўстлик, биродарлик муаммолари билан шуғулланувчи соҳаси.

Типалогия - шахснинг хилма-хил хусусиятларини асосий типларга ажратишга хизмат қиладиган инсон хақидаги фанлар, шу жумладан педагогиканинг ҳам таркибий қисми.

Тифлографика - кўзи ожизлар мактабида раем солиш ва чизмачилик фанларини ўқитишда амал қилинадиган рельефли раем ва чизмалар чизиш назарияси.

Тифлопедагогика - педагогика фанининг алоҳида тармоғи бўлиб, кўриш аъзолари тўлиқ ёки қисман издан чиқ-

кан болаларга таълим-тарбия бериш муаммоларини ўргатувчи фан.

Тифлотехника - кўзи ожиз ўқувчиларнинг ўқиш, меҳнат фаолияти ва атроф-борликка тўғри мўлжал олиш, нарса ва ходисаларни қабул қилиш имкониятини кенгайтиришга кўмаклашиш мақсадида қўлланиладиган кўргазма материаллар ва махсус жихозлар.

Товуш усули (Усули савтия) - XX аср бошларида савод ўргатиш ва алифбе дареликлар тузишга асос бўлган усул.

Тоифа - 1) муайян педагогик фаолиятни бажариш учун зарур бўлган билим, кўникма ва малакаларнинг салмоғига кура шахснинг касбий тайёргарлик даражаси; 2) муайян педагогик фаолиятнинг мураккаблиги ва масъулиятлилигига кура тавсифномаси; 3) муайян касб ва мутахассислик доирасида халқ таълими ходимларининг меҳнат ва зифаларини бажаришга касбий тайёрлик даражаси.

Толерантлик - боғрикенглик - ўзгаларнинг турмуш тарзи, ҳулқ-атвори, одатлари, хис-туйғулари, фикр-мулоҳазалари, ғоялари ва эътиқодларига нисбатан тоқатли бўлиш.

Толиқиш - таълим олувчининг жисмоний ва акдий зўриқиш, салбий ҳиссиётлар таъсири натижасида ҳосил бўладиган ҳамда ўқув қобилиятининг пасайиши билан баҳоланадиган педагогик ҳолат.

Топшириқ - ўқувчиларни ижобий хатти-ҳаракатга йўналтирувчи таълим-тарбия методи.

Тошкент педагогика университети, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети - малакали педагог ва муҳандис-педагог кадрлар тайёрловчи олий ўқув юрти. 1935 йил 14 сентябрда Ўрта Осиё давлат университетининг педагогика факультета негизида педагогика институти сифатида ташкил топган.

Туризм - ўқувчиларни жонажон ўлкаси, мамлакатимизнинг табиий, тарихий ва маданий ёдгорликлари билан таништириш мақсадида ташкил қилинадиган сайрлар, экскурсия, сафар ва саёхатлар.

Турк тили Давлат таълим стандарти - турк тили таълим мазмуни ва ушбу уқув предмети бўйича ўқувчилар эгаллайдиган билим, кўникма, малакаларга қўйилган талабларни давлат томонидан тасдиқданган эталони, модели.

Турк тили хонаси - турк тили фанини ўқитишда даревадаредан ташкари машғулотларни самарали ташкил этишга қаратиб махсус жиҳозланган уқув хонаси.

Турк тили ўқитиш методикаси - 1) турк тили таълими назарияси ҳамда методикаси бўйича талабаларга муайян билим, кўникма, малакалар ҳосил қилишга йўналтирилган уқув фани; 2) турк тили ўқитиш методикаси хусусий педагогиканинг алоҳида тармоғи.

Турғунлик - доимий, мустақил амал қилувчи ҳолатга эришишни таъминловчи педагогик тушунчалар.

Тушуниш - 1) ўқув-тарбия жараёнида идрок ёки тафаккур объекти ҳисобланган нарса ва ҳодисалар ҳақида янги тасаввур, тушунча, ҳукмлар ҳосил қилиш имконияти, ҳодисаларни белгиларига кўра бошқа нарса, ҳодисалардан фарқдашга оид тушунчага эга бўлиш; 2) айрим жараёнлар, ҳодисалар орасидаги боғлиқликлар, воқеа ва ҳодисаларнинг келиб чиқиш сабабларини, матн мазмунининг моҳиятини очиш қабиларга асосланган руҳий ҳолат.

Тушунтириш - ўқувчи ва талабаларга сўз воситасида ўқув материалларини тушунтириш, шархлашдан иборат педагогик метод.

Тушунтириш»курғазмали ёндашув - ўқитувчилар машғулот давомида ўқув-услубий адабиётлардаги кўрғазмалн воситалар орқали "тайёр" ҳолда билим оладилар.

Тушунтириш, намоёиш этиш методи - ўқувчиларнинг ахборотни ўзлаштиришини ташкил этиш жараёни.

Тушунча - нарса ва ҳодисаларнинг муҳим хусусиятлари, алоқалари мазмун-моҳияти ва муносабатларини акс эттирувчи тафаккур шакли.

Тўлиқлик - педагогик билим ва тушунчаларни мумкин қадар яхлит ифодаланиши.

Тўғрилиқ - шахснинг ўз бурчи ва эътиқодига садоқатлилик, топширилган ишга самимий ёндашиш, ҳақиқатлуилик орқали ифодаланувчи ахлоқий сифати.

У

Узлуксиз таълим - ўзаро мантикий изчиллик асосида боғланган ҳамда содқадан мураккабга қараб ривожланиб борувчи ва бир-бирини тақозо этувчи босқичлардан иборат яхлит таълим тизими.

"Узлуксиз таълим" журнали - Республика узлуксиз таълим тизимида таълим босқичлариаро тазимлиликни таъминлаш, таълим соҳасини юксалтиришга ҳисса қўшиш, етук мутахассис кадрлар тайёрлашга қўмақлашиш, илмий-методик янгиликларни ёритиш ва унинг тарғиботчи-ташвиқотчиси сифатида фаолият кўрсатишга қаратилган илмий методик журнал. Муассислари Ўзбекистан Республикаси Халқ таълими вазирлиги ва Т.Н.Кори Ниёзий номидаги Ўзбекистон педагогика фанлари илмий тадқиқот институти. Журнал 2001 йилда ташкил этилган.

Уй вазифаси - ўқувчиларнинг уйда бажарадиган, даредан кейинги мустақил иш шакли.

Уйғунлик - муайян ўқув предметиға оид уқув материал мазмунининг шахсни ривожлантириш шакли, методи ва усуллари билан уйғун тарзда ифодаланиши.

"Умид ниҳоллари" спорт ўйинлари - Ўзбекистоннинг умумий ўрта таълим ва болалар-ўсмирлар спорт мактаблари ўқувчилари ўртасида ўтқазиладиган оммавий спорт мусобақалари.

Умумий лаёқат - билимларни нисбатан осон ва сифатли ўзлаштиришни таъминловчи шахе хусусиятлари тизими.

Умумий малақа - жамият ахлоқий меъёрларининг юқори даражада ўзлаштирилиши.

Умумий педагогика - инсон ёши, руҳий ҳолати, шахсий хусусиятларидан қатъи назар унга таълим-тарбия бе-

риш қонуниятлари, методлари, тамойилларини аниқдаш билан шуғулланувчи фан.

Умумий ўрта таълим - 1-9-синфларда ўқувчиларга таълим-тарбия бериш ва уларни баркамол шахе сифатида ривожлантириш тизими.

Умумий урта таълим мактаби - ўқувчиларга умумий ўрта таълим берувчи таълим муассасаси.

Умумий қарорлар - таълим муассасаси фаолияти ва жамоа аъзоларининг иш тартиби, таълим муассасаси регламентами белгилаш ҳақидаги умумий тавсифга эга булган ҳукм.

Умуминсоний кадрият - муайян жамият, маданият ёки тарихий давр билан бевосита боғланмаган, кишилар томонидан қабул этилган кадрият.

Умумлаштириш - шахснинг воқеликни билиш, тадқиқ этишдаги муҳим фикрий ҳаракати ҳамда нарса ва ҳодисаларнинг ўхшаш муҳим белги, хусусиятларини, боғланишларни фикран муайян тушунчага бирлаштириш жараёни ва унинг натижаси.

Умумлаштириш методи - шахснинг воқеликни билиш, тадқиқ этишдаги муҳим фикрий ҳаракати ҳамда нарса ва ҳодисаларнинг ўхшаш муҳим белги, хусусиятларини, боғланишларни фикран муайян тушунчага бирлаштириш йуллари ва усуллари.

Умумпедагогик технология - турли даражада тизмларни ифодаладиган айрим таълим муассасасидаги барча таълим-тарбия соҳаларига тегишли бўлган технологиялар.

Университет - табиий, ижтимоий ва гуманитар йўналишда юксак малакали мутахассислар тайёрлашга йўналтирилган куп тармокди олий ўқув-илмий муассаса.

Университет Низоми - университетларнинг ҳуқуқ ва бурчлари ифодаланган меъёрий ҳужжат.

Установка - ўқувчи ёки талабанинг муайян фаолиятни бажаришга қаратилган, тажрибаларига асосланган тайёргарлик даражаси.

Устоз - касб-хунар, илм ўргатувчи, йўл-йўриқ кўрсатувчи, тарбияловчи мураббий, раҳнамо, уқитувчи.

"Устоз" республика жамғармаси - "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури"га мувофиқ Ўзбекистон ижтимоий-иқтисодий ҳаётининг устувор йўналишлари бўйича таълим муассасалари, биринчи навбатда, олий таълим муассасалари профессор-ўқитувчилари сафидан етук педагоглар тайёрлашга кўмаклашишга қаратилган жамғарма тури.

Усуллар - ахборот узатиш ва қабул қилишнинг сўз орқали ифодалаш, кўргазмали ва амалий турларини қамраб олган усуллар мажмуи.

Усули жаҳид мактаблари (янги усул мактаблари) - Туркистонда XIX аср охири - XX аср бошларида болаларнинг саводини чиқариш, ахлокий-маънавий тарбиялаш мақсадида ташкил этилган мактаблар.

Уятчанлик - одобсиз ҳаракатларни қилмай туриб, унинг оқибатларини тасаввур этиш натижасида пайдо буладиган ҳиссиёт.

Ф

Факультатив курс - узлуксиз таълим жараёнида назарий билимларни кенгайтириш ҳамда чуқурлаштириш мақсадида ўтиладиган ихтиёрий ўқув курси.

Факультет (лот. *fakultas* - имконият, қобилият) - олий ва ўрта махсус ўқув юртининг ўқув-илмий, маъмурий-ташкилий бўлинмаси.

Фалсафий педагогик негиз - педагогика назарияси ва амалиётига оид масалаларни ҳал қилишда жаҳон ва миллий фалсафий фикрлар, тамойиллар ва категорияларга таяниш.

Фан ва маданият халқаро жамғармаси - фан ва маданият соҳасида халқаро алоқаларни ривожлантириш, жаҳон халқлари фани ва маданияти тажрибаларидан фойдаланиш ва Ўзбекистон фани ва маданиятини намойиш қилувчи жамғарма тури.

Фаоллик - ишчанлик.

Фаолият - муайян мақсадга йўналтиришга иш, ҳаракат, машғулот.

Фаолият махсулини ўрганиш методи - педагогика ва психология тарихини ўрганиш, таълим менежменти асосларини ифодалаш ҳамда таълим-тарбия жараёнларини бошқарилганда оптимал қарорлар қабул қилишда кенг фойдаланиладиган методлар.

Фаолият параметрлари - фаолият йўналишлари.

Фан - 1) дунё ҳақидаги билимлар тизими, ижтимоий онг шаклларида бири; 2) кадрлар тайёрлаш миллий моделининг асосий таркибий қисми.

Фан доктори - юқори илмий даража. Дастлаб ИЗО й. Болонья университетидан жорий этилган бўлиб, магистрлик даражасига эга бўлган ўқитувчиларга берилган.

Фан комитети (Ўзбекистон Халқ комиссарлари Кенгаши ҳузуридаги фан комитети) - 1930 йилда Ўзбекистон фан штаби вазифасини бажарган илмий ташкил от.

Фан-техника инкилоби (илмий техника инкилоби) - ишлаб чиқарувчи кучларнинг туб сифат ўзгаришларида фаннинг асосий ишлаб чиқарувчи омили бўлиши. XX асрнинг ўртасида бошланган.

"Фан ва турмуш" - Ўзбекистон ФАнинг илмий-маърифий, оммабоп журнали.

Фанларни ўқитиш методикаси - педагогика фанининг муҳим таркибий қисми бўлиб, муайян ўқув фанини ўқитиш қонуниятлари, шакл, усул ва материалларини ўрганади.

Фараз - муайян воқеа-ҳодиса ҳақида олдиндан, тахминан чиқарилган ҳукм, хулоса, тахминий мулоҳаза.

Фасилитейтор - ўқитиш методлари бўйича маслаҳатчи.

Феноменал хотира - идрок қилинган нарса ва хусусиятларни, уларнинг боғланиши муносабатларини фавқуллодда тез ҳамда аниқ эсда қолдириш ва эсга тушуришдан иборат нодир қобилият.

Феррара мактаби - Уйғониш даври Италия рассомлиги мактаби. А.Мантенъе, Пьеро дела Франческа, қисман Ни дерланд рангтаасвири таъсирида Феррара шаҳрида шакл

ланган, энг тараккий этган даври XV асрнинг иккинчи ярмига тўғри келади.

Физик домино - 115тадан 300тагача ҳар бири 2қисмли карточка (варакча)дан иборат бўлиб, бир қисмида муайян тоғшширик, иккинчи қисмида бошқа тоғашлриқнинг жавоби келтирилган кўрғазмали ўқув материали.

Физика Давлат таълим стандарта - физика таълим мазмуни ва ушбу ўқув предмети бўйича ўқувчилар эгаллайдиган билим, кўникма, малакаларга кўйилган талабларни давлат томонидан тасдиқланган эталони, модели.

"Физика, математика ва информатика" журнали - умумтаълим мактабларида физика, математика ва информатика фанларини ўқитишга оид ўқитувчи ва ўқувчиларга мўлжалланган турқум илмий-оммабоп, услубий мақолалар, илгор иш тажрибаларини оммалаштиришга йўналтирилган махсус журнал.

Физика хонаси - физика фанини ўқитишда даре ва даредан ташқари машғулотларни самарали ташкил этишга қаратиб махсус жиҳозланган ўқув хонаси.

Физика ўқитиш методикаси - 1) физика таълими назарияси ҳамда методикаси бўйича талабаларда муайян билим, қуникма, малакалар ҳосил қилишга йўналтирилган ўқув фани; 2) физика ўқитиш методикаси хусусий педагогиканинг алоҳида тармоғи.

Физика ўқув предмети - ўқувчиларга материя ҳаракати ва ўзига хос хусусиятлари ҳақида илмий билим асосларини ўргатишга қаратилган ўқув предмети.

Фикр - тушунча, билим, онг, ақд, маслак.

"Фикрларнинг шиддатли хужуми" методи - ўқитишнинг интерфаол усуларидан бири.

Фикрлаш - муайян воқеа-ҳодиса ҳақида маълум бир хулосага қелиш учун мулоҳаза юритиш, ўйлаш.

Филантропизм - XVIII аср охирида Германияда Жан Жак Руссо ғоялари асосида жамиятга фонда келтирувчи фуқарони тарбиялаш ва таълимни тубдан ислоҳ этишни тарғиб қилган педагогик оқим.

Фильмоскоп - таълим жараёнида уқитувчи томонидан кўллан ил адиган таълим воситаси.

Фланелеграфлар - магнитли тахта, таълимнинг дидактик воситаларидан бири.

Формал ўқитиш - фан асосларини ўзлаштиришга иккинчи даражали вазифа сифатида қараб, мактабнинг вазифаси ўқувчиларнинг акдий қобилиятларини ўстиришдан иборат деб билувчи педагогик йўналиш.

Форум - йиғин утказиладиган жой.

Француз тили Давлат таълим стандарти - француз тили таълим мазмуни ва ушбу ўқув предмети бўйича ўқувчилар эгаллайдиган билим, кўникма, малакаларга қўйилган талабларни давлат томонидан тасдиқданган эталони, модели.

Француз тили хонаси - француз тили фанини ўқитишда даре ва даредан ташқари машғулотларни самарали ташкил этишга қаратиб махсус жиҳозланган ўқув хонаси.

Француз тили ўқитиш методикаси - 1) француз тили таълими назарияси ҳамда методикаси бўйича талабаларга муайян билим, кўникма, малакалар ҳосил қилишга йўналтирилган ўқув фани; 2) француз тили ўқитиш методикаси хусусий педагогиканинг алоҳида тармоғи.

Х

Хайрия жамияти ("Жамияти хайрия") - Ўзбекистонда XIX аср охири - XX аср бошларида ёшларнинг таълим - тарбиясига моддий-маънавий ёрдам кўрсатиш мақсадида ташкил этилган, ўз низоми ва дастурига эга бўлган маънавий-маърифий педагогик уюшма.

Халфа - мактабхоналарда ўқувчиларни ўқитишда домлага ёрдам бериб турадиган шогирд.

Халқ педагогикаси - 1) муайян халқнинг таълим-тарбияси, мазмуни унинг мақсад ва вазифалари, шакл, восита, усул ва методларини ўзида мужассамлаштирган педагогика фанининг алоҳида тармоғи; 2) тарбиянинг мақ-

сад ва вазифалари борасида муайян халқнинг ҳаётий тажрибаси ҳамда турмуш тарзида шаклланган амалий қарашлар мажмуи; муайян жамиятда яшаш учун ҳар бир одам амал қилиши шарт саналган ва урф-одат, удум, хулқ-одоб, маросим, анъана, турмуш тарзи, бадиий ижод, ўйин сингари эмпирик воситаларда намоён бўладиган амалий фаолият ҳамдир.

Халқ таълими - мамлакатда тарбиявий, ўқув ва маданий-маърифий муассаса ва тадбирлар тизими ҳамда уларни бошқариш органлари.

"Халқ таълими аълочиси" - таълим муассасалари ва педагогика соҳасида илмий тадқиқот ҳамда малака ошириш институтлари ходимларини мукофотлаш учун таъсис этилган кўкрак нишони.

Халқ таълими бўлими - туман, вилоят, шаҳар халқ таълимини назорат этувчи давлат бошқарув органи.

Халқ таълими вазирлиги - Халқ таълимини бошқарувчи давлат ташкилоти

"Халқ таълими" журнали - Ўзбекистон Республикаси узлуксиз таълим тизимининг барча муассасаларида маънавий етук шахсни шакллантиришнинг илмий-педагогик асосларини ёритишга қаратилган илмий-методик журнал. Муассислари Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги ва Т.Н.Кори Ниёзий номидаги Ўзбекистон педагогика фанлари илмий тадқиқот институти. Журнал 1918 йил декабрдан чиқа бошлаган.

Халқ таълими раҳбар ходимлари малакасини ошириш марказий институти, Абдулла Авлоний номидаги Халқ таълими раҳбар ходимлари малакасини ошириш марказий институти - Ўзбекистондаги энг йирик ўқитувчилар малакасини ошириш институти. 1934 йил 4 майда Халқ таълими кадрлари малакасини ошириш институти номи билан ташкил топган.

Халқаро педагогик конференция - турли мамлакатлар таълим-тарбия соҳаси вакилларининг муайян педагогик

масалани мухркама килиш учун йиғилиши. қ. Конференция; Педагогик конференция.

Характер - ўқувчи ёки талаба хулқи ёки ахлокида намоён бўладиган ва унда одат тусига кириб қолган энг мухим рухий ҳолатлар.

Харизма (ёки харизматик легитимлик) - бирор шахснинг бошқаларга нисбатан мисли қўрилмаган даражада устун хусусиятларга эгаллиги ва шу устунлик ёрдамида халқни бошқаришга ҳаққи эканлигини ифодаладиган гушунча.

Хаттотлик - (араб. - хуснихат ёзувчи), каллиграфия - ёзув (хат) санъати, китоб қўчириш ҳамда меъморий иншоотлар, бадиий буюмларнинг китобаларини яратиш касби

Химия хонаси - Химия фанини ўқитишда дарё ва даредан ташқари машғулотларни самарали ташкил этишга қаратилган махсус жихозланган ўқув хонаси.

Хислат - шахе ёки бирор нарсанинг мухим ижобий белгиси, сифати, хусусият, фазилат.

Хитой тили Давлат таълим стандарти - хитой тили таълим мазмуни ва ушбу ўқув предмети бўйича ўқувчилар эгалладиган билим, қўникма, малакаларга қуирилган талабларни давлат томонидан тасдиқланган эталони, модели.

Хитой тили хонаси - хитой тили фанини ўқитишда дарё ва даредан ташқари машғулотларни самарали ташкил этишга қаратилган махсус жихозланган ўқув хонаси.

Хитой тили ўқитиш методикаси - 1) хитой тили таълими назарияси ҳамда методикаси бўйича талабаларда муайян билим, қўникма, малакалар ҳосил қилишга йўналтирилган ўқув фани; 2) хитой тили ўқитиш методикаси хусусий педагогиканинг алоҳида тармоғи.

Хотирлаш - ўқувчининг аввал эсда қолдирилган нарсаси ва уодисаларни такрор идрок қилиш орқали эсга туширишдан иборат хотира жараёни.

Хулоса - шахе тафаккурининг асосий мантикий шакллари билан бири.

у

Хулқ - хулқ-атвор, ахлоқшунослик тушунчаларидан бири. Инсоннинг феъл-атвори билан боғлиқ ахлоқий ҳодиса бўлиб, киши феълнинг ахлоқийлик доирасида намоён бўлиши тушунилади. Инсоннинг ахлоқий доирасидаги хатти-харакатлари хулқдан ташқари одоб ва ахлоқни ўз ичига олади. Одоб инсон ҳақида ёқимли таассурот уйқотадиган, лекин оила, жамоа, жамият ва инсоният ҳаётида узшириш ясайдиган даражада ахамият касб этмайдиган хатти-харакатлардан иборат бўлса, ахлоқ муайян жамият, замон инсоният тарихи учун таъсир эта оладиган турли хатти-харакатлар мажмуи, инсоний камолот даражасини белгилловчи маънавий ҳодиса. Хулқ камровлилик жихатидан ана шу икки ҳодиса ўртасидаги хусусиятларга эга; у одобдан кенг, ахлоқдан тор маънога эга бўлиб, ахлоқ сингари жамият, замон, тарих миқёсидаги воқеликка таъсир қўрсата олмайди. Лекин оила, меҳнат жамоаси, маҳалда-қўй доирасида сезиларли даражада қўзғатиланади. Ахлоқ ўзини эзгулик ва ёвузлик, адолат, инсонпарварлик, фидоийлик сингари юқтимойлашган тушунчалар ва тамоилларда намоён қилса, хулқ яхшилиқ ва ёмонлик, бурч жўмардлик, меҳмондўстлик каби тушунчаларда акс этади, одоб эса камтарлик, инсофлилик, босикдик, ҳалоллик, ростгўйлик ва б. ахлоқий меъёрларда ифодаланади. Шарқ фалсафаси ва ахлоқ илмида мазкур ахлоқий ҳодиса жуда катъий чегараланган бўлмасда, бир-биридан катъий тарзда олиб қаралган. Европада эса хулқ билан ахлоқ қўп ҳолларда алмаштирилади ёки улар бир-бирига синоним тушунчалар сифатида талқин этилади,

Хулқ ўзича, "соф" олинганда мавҳум ахлоқий ҳодиса, у инсон хатти-харакатларида аниқдик касб этади; ижобий хатти-харакатларда намоён бўлиши-хушхулқдиллик, салбий аъмоллардаги қўриниши - бадхулқдиллик деб аталади. Хушхулқ инсон мулоим, ширинсухан, меҳрибонлик билан муносабатда бўлса, бадхулқ одам қўпол, оғзи шалок, бемехр бўлади.

Хусусий дидактика - муайян ўқув предметини ўқитиш-

нинг назарий-методик асосларини ўрганувчи педагогика фанининг алоҳида тармоғи.

Хусусий технология - хусусий технология ўқув фани қуринишида педагогик технологияларни ижтимоий ҳодиса, назарий фан, таълим-тарбия тизими, жараёни, педагогик фаолият ва унинг услублари, алоқадор фанларнинг илмий тадқиқот соҳаси сифатида турли таълим муассасаларида белгиланган ўқув дастури асосида ўргатишдан иборат.

Ч

Чакириш усуллари - таълим олувчиларнинг муайян муаммога чуқур ёндашган ҳолда баҳс-мунозарага киришиш ларига асосланган ўқув жараёни.

Чакириқ - ўқувчиларда танқидий фикрлашни ривожлантиришга йўналтирилган даре босқичи.

Чизмачилик Давлат таълим стандарта - чизмачилик таълим мазмуни ва ушбу ўқув предмети бўйича ўқувчилар эгаллайдиган билим, кўникма, малакаларга қўйилган талабларни давлат томонидан тасдиқданган эталони, модели

Чизмачилик ўқитиш методикаси - 1) чизмачилик таълими назарияси ҳамда методикаси бўйича талабаларга муайян билим, кўникма, малакалар ҳосил қилишга йўналтирилган ўқув фани; 2) чизмачилик ўқитиш методикаси хусусий педагогиканинг алоҳида тармоғи.

Ш

Шакллантириш - наслий омиллар, муҳит, мақсадга қаратилган таълим-тарбия ва шахсий фаоллик таъсирида инсондаги билим, кўникма, малака ва фазилатларни таркиб топтириш жараёни.

Шакллантирувчи педагогик эксперимент - ўрганилаётган муайян педагогик ҳодисанинг амалиётдаги ҳолатини аниқлашга қаратилган қузатув жараёни.

Шарқона тарбия - Шарқ халқларига хос бўлган миллий ва умуминсоний кадрларни ўзида мужассам этган тарбия тизими.

Шарҳ - жамият тараққиёти учун муҳим аҳамият касб этадиган меъерий-ҳуқуқий ҳужжатлар, шунингдек, баҳс-мунозара руҳидаги асарлар, ғоялар, фикрлар, қарашлар ва таклифларни изоҳловчи, муайян масалалар (муаммолар) ечимини кўрсатувчи, кенг оммага мўлжалланган қўшимча адабиёт сифатида фойдаланиладиган нашр.

Шахе - алоҳида индивид, моҳиятан яхлит ижтимоий-ахлоқий бирлик.

Шахе камолоти - муайян педагогик, тарихий шарт-шароитларда шахеда таркиб топтирилиши лозим бўлган қобилият ва иқтидор, унинг моҳиятини ташкил этадиган барча жиҳатларнинг тўлиқ ривожланиши.

Шахе фаоллиги - инсоннинг оламга нисбатан фаолиятли муносабати, моддий ва маънавий муҳитда ижтимоий аҳамиятга молик ўзгаришларни амалга ошириш қобилияти, инсоннинг ижодий фаолияти, иродавий ҳолати ва мулоқотида намоён бўладиган сифат.

Шахе хусусиятлари - муайян шахснинг бошқалардан фарқли ўзига хос хусусият ва белгилари, уларнинг умумийлигини кўрсатиб турувчи жиҳатлари.

Шахе га қаратилган тестлар - шахснинг турли жиҳатлари (кўрсатма, кадрият, муносабат, ҳиссиётлилиқ, шахслараро хусусиятлар, ҳулқнинг типик шакллари)ни бахрлашга қаратилган психологик ташхис методикаси.

Шахсий гигиена - гигиенанинг бир бўлими; шахсий ҳаёт ва меҳнат фаолиятида амал қилиниши зарур бўлган гигиеник режим йўли билан одам соғлиғини сақлаш ва мустаҳкамлаш масалаларини ишлаб чиқади.

Шахсиятли ёндашув - педагогаинг тарбияланувчига ўз тарбияси ва ривожланишига онгли ёндашадиган шахе сифатида қарашини ифодаловчи ёндашув.

Шахсни гадки қ этиш методлари - инсон шахсининг намоён бўлишини ўрганувчи усул ва методлар мажмуи.

Шахсни шаклантириш - шахе такомиллашувидаги ўзгаришлар, маънавий-ахлокий, акдий, жисмоний ривожланишини ифодаловчи ҳолат.

Шахсининг йўналганлиги - аниқ вазиятлардан катъи назар, шахе фаолиятини йўналтириб турувчи катъий мотивлар мажмуи.

Шахсининг умумий хислатлари - инсоннинг ижобий белгилари ва сифатлари.

Шаҳодатномалар танлови - шаҳодатномадаги тегишли балл асосида ўқув муассасасига имтиҳон танловисиз қабул қилиш тартиби.

Э

Эвристик - ўқувчиларда топкирлик, фаолликни ривожлантиришга йўналтирилган ўқув жараёни.

Эвристик суҳбат - уқитувчи томонидан қўйилган саволлар ёрдамида ўқувчининг аввал ўзлаштирган билимлари ва кузатишларига таяниб, муайян янги ҳулосалар чиқариши ва маълумотларни кашф этишига қаратилган ўқитиш шакли.

Эвристик фаолият - махеулдор ижодий фикрлаш.

Эвристика (юн. heurisko - излайман, топаман) - 1) масала ечишнинг махсус усуллари (эвристик усуллар); 2) ЭХМ (компьютер) учун дастурлар тузиш усули (эвристик дастурлаш); 3) махсулдор ижодий фикрлаш (тафаккур) жараёнини ташкил қилиш (эвристик фаолият); 4) эвристик фаолиятни ўрганадиган предмет; фикрлаш ҳақидаги фаннинг махсус бўлими.

Эгоизм (шахсиятпарастлик) - шахсининг ўз кизиқиши доирасига боғланиб қолиши, бошқа одамлар ва нарсаларга нисбатан ўзининг дастлабки билимига оид қараш ёки фик-

рини ўзгартира олмаслиги, хатто ўз тажрибасига қарама-қарши ахборотларга мослаша билмаслигидан иборат хусусияти.

Эгоцентризм - шахсининг тафаккур ва диққатини буткул ўз-ўзига йўналтириши билан белгиланадиган ҳолат.

Экзистенциализм - тарбияни шахсининг ўз-ўзини намоён қилиши ва рўёбга чиқариши учун шароит яратишини тарғиб этишга қаратилган педагогик-фалсафий қарашлар тизими.

Экологик тарбия - ўқувчи ва талабаларга атроф-муҳитга эҳтиётқорона муносабатда бўлиш меъёрлари ва одоби, илмий, диний, ахлокий қарашлар мажмуасини сингдириш жараёни.

Экологик таълим - атроф-муҳитни асраб-авайлиш мазмуни, шакли, усул ва методларини ўргатувчи, педагогика фанининг муҳим тармоғи.

Экологик ўқув - ўқувчи ва талабаларда экологик дунёқараш, онг ва тафаккурни шакллантирадиган, умуман, табиий тизимларда инсонларнинг тутган ўрни ва фаолиятининг аҳамияти, экологик тизимлар, кишилиқ жамиятининг ижтимоий-иктисодий ривожланиши ва инсон фаровонлиги омили эканлигини тушунтиришга қаратилган экологик таълим, тарбия, маълумот ва тарғибот мажмуи.

Экология ўқув фани - ОЎЮ ларида талабаларга экологияга оид билим, тушунчалар, экологик таълим-тарбия асосларини ўргатувчи ўқув фани.

"Экосан" халқаро Ўзбекистон экология ва саломатлик жамғармаси - инсон саломатлиги ва табиатни муҳофаза қилиш учун жамиятнинг ҳамма қатламлари ва фуқороларни аниқ ҳаракатлар қилишга бирлаштириш, эътиборга молик ташаббусларни, лойиҳа ва дастурларни ёйиш ва амалга оширишга ёрдам берувчи жамғарма тури.

Экскурсия (лот. excursion - сайр қилиш) - 1) билимни бойитиш, амалий тажриба ҳосил қилиш ёки маданий-маърифий мақсадда диққатга сазовор жойларга жамоа бўлиб бориш; 2) бевосита кузатиш асосида муайян жараён, во-

кеа-ходиса ёки фаолият мазмунини ёритувчи билимларнинг пухта ўзлаштирилишини таъминловчи таълим шакли.

Эксперимент (лот. *experimentum* - тажриба, синаб кўриш) - фанда нарса ва ходисаларни сезги-предмет фаолияти билан тадқиқ қилиш, ўрганиш. Кузатишга қараганда юксакроқ билиш усули; 2) муайян илмий мақсадга эришишни кўзлаб ўтказил адиган тажриба.

Эксперимент баҳолаш методи - шахе психологиясида кенг қўлланилган метод бўлиб, экспертлар сифатида текшириладиган кишиларни яхши билувчилар тақдидий фаолиятини амалга ошириш методи.

Эксперимент методи - 1) ходиса ва жараёнлардан режалаштирилган ишчи фараз асосидаги далил - исботларни рўёбга чиқариш ва уларнинг ташки шароитга боғлиқлигини асослашга қаратилган метод; 2) илмий тажриба ўтказиш методи.

Экспериментал илмий тадқиқот - таълим жараёнига янги технологиялар ёки уларнинг элементларини киритиш, қўлланиладиган технологиялар орасида янги алоқадорликни вужудга келтиришга қаратилган тадқиқот тури.

Экспериментал педагогика - педагогиканинг педагогик ходисалар ва жараёнларни экспериментал ўрганишга асосланган алоҳида тармоғи.

Эксперт баҳолаш методи - мураккаб ва читал масалани ечишта йўналтирилган фаолият натижасини баҳолаш методи.

Экспресс диагностик текшириш - нейро-психологлар текширувиге асосланган ҳолда илғор ўқитувчилар томонидан танланган метод.

Экспрессия - 1) ифодалилик; кечинма, хиссиётларни намоён этиш қуввати. Инсон хиссиётларини ташки намоён бўлишига хос экспрессив таъсир; 2) инсоннинг ўзи ёхуд ўзгаларнинг ахлоқи, рухий кечинмалари ҳақида имо-ишора орқали маълумот бериш (имо-ишора, юз ифодаси, пантомимика).

Экстерн - ўқув муассасида таълим олмасдан, курс бўйича имтихон топширувчи шахе.

Экстернат (лот. *externus* - ташки, бегона) - 1) ўқув юртида ўқув дастурини мустақил ўзлаштириш (машғулотларга қатнашмасдан) га асосланган таълим тизими. ЎзРда умумий ўрта таълимнинг 12 йиллик тизимида ўтилиши муносабати билан бекор қилинган; 2) ўқув муассасида бевосита ўқимаган шахслар учун ўқув курси бўйича имтихонларни топшириш учун белгиланган тартиб.

Эксперт баҳо - мутахассис ёки мутахассислар гуруҳи томонидан у ёки бу соҳада малакали ечим талаб қилинадиган масалаларни ўрганиш асосида уни баҳолаш.

Экстраверсия - инсоннинг тафаккур ва диққат-этиборини ўз атрофида рўй берадиган воқеа-ходисаларга қаратиши (интroversияга қарама-қарши мазмунга эга).

Электив принцип - ўқув предметларини ўқувчилар ихтиёрига қўриб танлаш.

Электрон алоқа - мунозарали форумлар ўтказиш ва улардан ўқув жараёнида фойдаланиш учун турли рўйхатларни жонлантиришни ташкил этишга қаратилган метод.

Электрон дарелик - компьютер технологиясига асосланган ўқув услубини қўллаш, мустақил таълим олиш, муайян фанга оид ўқув материаллари, илмий маълумотларни ҳар томонлама самарали ўзлаштиришга қаратилган ўқув адабиёти.

Электрон шаклдаги ўқув-услубий материаллар - электрон дарелик, электрон ўқув қўлланмалар, электрон маъруза материаллари, электрон кутубхоналар, мое (GD, Flash ва ҳ.к.) сифидаги аудиовизуал материаллар, интерфаол ўқув қурелари, компьютерда ҳисоблаш тажрибасини ўтказиш учун лаборатория вазифалари, тест синовларини ўтказиш тизимлари.

Электрон ўқув адабиёт (ЭЎА) - замонавий ахборот технологиялари асосида маълумотларни тўплаш, тасвирлаш, янгилаш, сақлаш, билимларни интерактив усулда тақдим ва назорат қилиш имкониятларига эга бўлган ўқув манбалари.

Электрон ўқув-ме годик мажмуалар (ЭЎММ) - замо-

навий ахборот технологиялари муҳитида ўқитишнинг дидактик, дастурий ва техник интерфаол мажмуасидан ташкил топган ва ўқув материалларини компьютер технологиялари, аудио-видео воситалар асосида такдим этадиган ўқув-методик мажмуаси.

Элекция - электрон маъруза, яъни компьютер тармоқлари орқали ўқувчи ҳамда талабаларга такдим этиладиган маъруза ва ўқув материаллари.

Элея мактаби - юнон фалсафий мактаби. Милоддан аввалги VI-V асрларда Элея шаҳрида (Италиянинг жануби) шаклланган.

Эмпатия - инсоннинг ўзга одамларга нисбатан ҳамдардлик туйғусига эгалик лаёқатини ифодаловчи ҳолати.

Эмпатията мойил шахе - қўшилмасида, ўзгалар фикрини тинглашга қодир шахе.

Эмпирик метод - тажриба-синов методикасига маълум бўлган адабиётлар, гоёлар, тажрибаларни ўрганиб чиқиш асосида туғиладиган фаразлар, моделлар, бажарилиши керак бўлган ишлар лойиҳасини синаб қўриш ва амалиётга тадбиқ қилиш методи.

Эмпирик педагогика - ўқув-тарбия амалиётининг ҳеч қандай назарий асос ва умумлаштиришга эга бўлмай стяхияли қарор топиши ҳақидаги гоёга таяниб, ташкил этиладиган таълим-тарбия жараёни.

Энержайзер (фаоллаштириш) машқлари - таълим жараёнининг фаоллаштирувчи усуллардан бири. Ўқувчиларда изланувчанлик, топқирлик хислатларини шакллантиришга қаратилган адабиёт таълими жараёнида қўлланиладиган ўқитиш усули.

Энциклопедия (юн. Enkyklios paideia - билимлар доираси), қомус - муайян тизимга солинган кенг қамровли билимлар тўплами, илмий ёки илмий-оммабоп нашр.

Эргономика - замонавий дареликларнинг ҳар томонлама дидактик томондан ўрганувчи педагогик соҳа.

Эркин мактаблар - 30 нафар таҳсил олувчи, 2 нафар

ўқитувчи иштирок этадиган, асосий эътибор табакалаштирилган таълимнинг ташкил этилишига қаратиладиган, ўқув фанларининг қайси даврда ва қандай ўқитилишини таҳсил олувчиларнинг ўзлари белгилайдиган мактаблар.

Эркин суҳбат - таълим-тарбия усули бўлиб, ўқитувчи томонидан таълим олувчилар тафаккурини ривожлантириш, уларни ўқув жараёнига жалб этиш мақсадида қўллан ил адиган усул.

Эркин тарбия - бола шахеини идеаллаштириб, унга гўзаллик ва ҳақиқатнинг асосий манбаи сифатида қаровчи ҳамда унга ўз-ўзини ривожлантириши гоёсини ил гари сурувчи тарбия тури.

Эркин тарбия технологияси - болага ўз ҳаётий фаолиятини танлашда эркинлик ва танлаш ҳуқуқини берувчи технология.

"Эркин университет" - АКШ ва Англияда XX аернинг 60-йилларида ташкил этилган бўлиб, унда истаган шахсининг бепул таълим олишини таъминловчи укув муассаса.

Эртак - халқ оғзаки поэтик ижодининг асосий жанрларидан бири; тўқима ва уйдирмага асосланган сеҳрли-саргузашт ва маиший характердаги эпик бадий асар.

Эрталабки гимнастика - эрталаблари бажариладиган бардамлаштирувчи жисмоний машқдар ва сув муолажаси мажмуи.

Эрудиция - (лот. ейшю-ўқимишлилик, билиш) ҳар томонлама чуқур билимдонлик, акд-заковат; 2) барча ижодий, акдий сифатларга эга бўлиш, ўқимишлилик, фаннинг муайян соҳасини чуқур билишдан иборат имконият.

Эски мактаб - оғзаки тарзда ҳафтакни ўрганиш ва диний таълим-тарбия беришга ихтисослашган мактаб.

Эстетика (юн. aistheukos - хис қилувчи, хиссий тарбияга дойр) - ўқув предмети, инсон билан дунё ўртасидаги қадрият муносабатининг ўзига хос томонларини ва кишиларнинг бадий фаолияти соҳасини ўрганувчи фалсафий фан.

Эстетик тарбия - ёшларда борлик ва санъатдаги гўзал-

ликни тўғри тушуниш ва қабул қилиш кўникмаларини шакллантириш, уларда эстетик ҳиссиёт, дид ва қарашларни таркиб топтириш, тарбияланувчиларнинг гўзаллик яратишда иштирок этиш эҳтиёжи ва лаёқатларини ривожлантириш жараёни.

Эстетик таълим-тарбия - санъат ва воқеликдаги гўзалликни тўла идрок этиш ва тўғри тушуниш қобилиятини шакллантириш мақсадида таълим-тарбия бериш мазмуни, шакллари, воситалари, усул ва методларини ўрганувчи педагогика фанининг алоҳида тармоғи.

Этика (юн. ethoss - ҳулқ, одат) - ўқув фани ахлоқ ва унинг шаҳе ҳамда жамият ҳаётидаги ўрнини ўрганувчи фалсафий фан.

Этнопедагогика - халқ миллий анъана, ижтимоий тажриба, маънавий-маърифий, маданий-этник қадриятларининг психологик-педагогик асосларини аниқлаш ва амалиётга тадбиқ этишга қаратилган педагогика фани тармоғи.

Эътиқод - инсон руҳиятининг қандайдир маълумот, матн, ҳодиса, воқеа ёки шахсий тасаввур ва акдий ҳулосалар тўлиқ ва эътирозсиз қабул қилинадиган алоҳида ҳолати.

Эфебия - Қадимги Грецияда эрамиздан аввалги V-аернинг 2-ярмида қарор топган 18 ёшдан 20 ёшгача бўлган йигитларни ҳарбий ва фуқаролик хизматиға тайёрлашга қаратилган давлат ҳарбий- жисмоний тарбия тизими.

Эҳтиёж - шахсининг меъёрий ҳаётий фаолият юритиши учун, тегишли талабларнинг қондирилмаганлиги туфайли, мазкур салбий ҳиссиётни бартараф этишга йўналтирган рухий педагогик ҳолати.

Ю

"Юмалоқданган қор ўйини" методи - мавзуни муайян қисмларға бўлган ҳолда ўзлаштириш имконини берувчи, таҳсил олувчиларда гуруҳ ва жуфтликда ишлаш қуникмаларини шакллантиришға хизмат қилувчи интерактив метод.

Юнисеф (инг. United Nationis Childrens Fund) - қ. Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Болалар жамғармаси.

Я

Ягона педагогик талаблар - ўқувчиларнинг ҳулқ- атвор қоидаларита ялпи амал қилувчи тарбиявий ишлар тизими.

Якшанбалик мактаблари - Россияда XIX аернинг 50-йилларида ташкил топган, ишчи, деҳқон ва хунармандларнинг якшанба қуни ишлайдиган умумтаълим мактаблари.

"Ялпи фикрий ҳужум" методи - ЖДональд Филипс томонидан ишлаб чиқилган дидактик ўйин тури.

Янги ижодий педагогик тажриба - педагогаинг ўз фаолиятини катъий гоёлар ёки гоёлар мажмуи асосида тизимли янгилаши асосида илгор педагогик тажрибалар намоеън бўлишининг юқори босқичи, унинг натижасида муҳим ва барқарор педагогик самарадорликка эришилади.

Янги педагогик тартиб-қоида - ўқитувчининг илгор тажрибаси, илмий-амалий ижодқорлиги натижаси.

Янги усул мактаблари - мусулмон мактабларининг таълим усули ва дастурларини ислоҳ қилиб, болаларға она тилида хат-савод ўргатган ва янгилик гоёларини ил гари сурган укув юртлари.

Янгилик - педагогик амалиётда ўз тавсифига қура оммавий тажрибалардан фарқданувчи янгилик сифатида қабул қилинувчи ҳодиса.

Япон тили Давлат таълим стацдарти - япон тили таълим мазмуни ва ушбу ўқув предмети бўйича ўқувчилар эгаллайдиган билим, кўникма, малакаларға қўйилган талабларни давлат томонидан тасдиқданган эталони, модели.

Япон тили хонаси - япон тили фанини ўқитишда қаре ва қаредан ташқари машғулотларни самарали ташкил этишға қаратиб махсус жиҳозланган ўқув хонаси.

Япон тили ўқитиш методикаси - 1) япон тили таълими назарияси ҳамда методикаси бўйича талабаларда муай-

ян бил им, кўникма, малакалар ҳосил қилишга йўналтирилган ўқув фани; 2) япон тили ўқитиш методикаси хусусий педагогиканинг алоҳида тармоғи.

Яратувчанлик - турли ўқув муассасалари педагоглари-нинг педагогик технологияларини яратиш имкониятлари.

Яриммедия китоблар - маълумотларни етказиб беришда турли воситаларнинг (CD-ROM, магнит диск, қоғоз ва ҳ.к.) мажмуасидан фойдаланиш имкониятини берадиган китоблар.

Ясли - Саратон юлдуз туркумидаги тарқоқ юлдуз тўдаси (қ, Юлдузлар тўдаси).

Ясли-Богча - Ўзбекистан узлуксиз таълим тизимининг мактабгача таълим бўғинидаги 2 ойликдан 6 (7) ёшгача бўлган болаларни тарбиялаш маскани.

Яхлит компьютер тизимлари - маълумотларга қайта ишлов беришга мўлжалланган тизим бўлиб, у маълумотларни тасвирлаш ва тизим компонентлари билан фондаланувчи ўртасидаги ўзаро муносабатнинг ягона усулига ҳамда мутахассислар, уларнинг профессионал ишларида ахборот ва ҳисоблашга бўлган талабни қондирувчи мураккаб ахборот технологик ва дастурий мажмуа.

Ў

Ўзбекистан болалар кутубхоналарини ривожлантириш ва такомиллаштиришга қумаклашувчи хайрия жамғармаси - Болалар кутубхоначилиги ишини ҳар томонлама ривожлантириш ва такомиллаштириш, болалар кутубхоналари ходимларини юридик ва ижтимоий ҳимоялашга қўмаклашишга қаратилган жамғарма тури. /

Ўзбекистан давлати ва ҳуқуқи асослари ўқув предмети - умумий ўрта таълим босқичида Ўзбекистан Республикаси давлати ва ҳуқуқи асосларини ўргатишга қаратилган (8-синф) ўқув предмети.

Ўзбекистон "Қамолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати - Ўзбекистон ёшларининг ихтиёрийлик асосида вужудга келган, ўзини-ўзи бошқарадиган нодавлат нотижорат ташкилоти.

Ўзбекистон кўзи ожиз ва заиф болаларни ҳамда ёшларни реабилитация қилиш буича "Паноҳ шуъласи" жамғармаси - Кўзи ожиз ҳамда заиф болаларни реабилитация қилиш ва жамиятдаги мустақил ҳамда тўлақонли ҳаётга қайтаришга қаратилган жамғарма тури.

Ўзбекистон Педагогика академияси - ишчилар факультетлари, техникумлар учун умумий фанлардан дарс берадиган педагогик кадрлар тайёрлайдиган олий ўқув юрти.

Ўзбекистан Республикасининг ўрта махсус, касб-хунар таълим стандартлари тармоқ тизими - ўрта махсус, касб-хунар таълими чуқурлаштирилган умумтаълим предметлари бўйича ва амалий-назарий таълимнинг асосий мазмунини ифодалайдиган касблар, мутахассисликлар бўйича касбий тайёргарликнинг сўнгги мақсадларини белгилайдиган ҳамда таълимнинг қафолатланган даражаси ва сифатини аниқлайдиган меъёрий ҳужжатлар мажмуи.

Ўзбекистон тарихи Давлат таълим стандарти - Ўзбекистон тарихи таълим мазмуни ва ушбу ўқув предмети бўйича ўқувчилар эгаллайдиган билим, кўникма, малакаларга қўйилган талабларни давлат томонидан тасдиқланган эталони, модели.

Ўзгарувчанлик - таълим сифати ва мазмунини тезкор ва узлуксиз янгилаб бориш, ўқув материаллари ва дарсликларни модернизация қилишни таъминлаш жараёни.

Ўзлаштириш - ўқув дастурига мувофиқ таълим мазмунининг ўзлаштирилганлик даражаси.

Ўзликни англаш - ўз хатти-ҳаракатининг жамият талабларига мослиги, ўз менига эга бўлиши, жамият аъзолари билан мулоқотга кириша олишини англаш имконияти.

Ўз-ўзини англаш - инсоннинг ўз-ўзи, ўз шахсий сифатларини англаши.

Ўз-ўзини баҳолаш - (ўз фаолиятини баҳолаш) ўқитув-

чипа ўз фаолияти тўғрисидаги ахборот (тажриба)ни жамлашга ёрдам берувчи жараён.

Ўз-ўзини бошқариш - жамоанинг ижтимоий ахамиятли мақсадга эришиш учун ечимларни танлаш ва қабул қилишда жамоа аъзолари мустақиллигининг такомиллашувини назарда тутувчи ҳаётий фаолиятининг ташкилий-демократик шакли.

Ўз-ўзини идора қилиш - инсоннинг ўз психологик ва физиологик ҳолати, хатти-ҳаракатини бошқариш жараёни.

Ўз-ўзини қузатиш методи - шахснинг акдий фаолияти бўлиб, ўзининг интеллектуал салоҳияти ва касби билан боғлиқ бўлган сермаҳсул ишларни амалга ошириш методи.

Ўз-ўзини ривожлантириш технологияси - шахсда ўз-ўзини бошқариш механизми, эвристик - ижодий сифатлар, амалий - амалий-фаолиятли (АФС) ва психофизиологик (ЖРС), шунингдек, шахе компонентларини ривожлантириш соҳаси.

Ўз-ўзини тарбиялаш - ички туйғулар ёрдамида миллий кадриятларни, инсон ҳаётидаги ютуқ ва муаммоларни. тажрибаларни ўрганиш, кўникма ва малакалар ҳосил қилиш ҳамда мустақил ривожланиш жараёни.

Ўйин - тарбиялаш ва хордиқ чиқариш воситаларидан бири. У инсониятнинг бугун тарихи мобайнида диний маросим, спорт, харбий ва бошқа машқдар, шунингдек, санъат, айниқса унинг ижро шакллари билан қушилиб келган.

Ўйин технологиялари - ўқувчиларнинг ўқув фаолиятга лойиҳалаштирилган дидактик жараён.

Ўйинчоқ-китоблар - мактабгача таълим ёшидаги болалар ўйнашлари учун чоп этилган қўлланма китоблар.

Ўрганиш - ахборотдан фойдаланиш ва турли ҳаракатларни кўрсатилган тартибда мустақил бажариш кўникмаларини эгаллаш жараёни.

Ўргатиш - ахборотдан фойдаланиш ва турли ҳаракатларни бажариш кўникмаларининг ўқувчилар томонидан ўзлаштирилишини ташкил этиш жараёни.

Ургатувчи модул - ўқув жараёнининг изчил мазмуни, ўқувчининг ўқув ҳаракатларини бошқариш ва ўзлаштирилган билимларни назорат қилиш тизими ва услубий ишланмалар мажмуидан иборат педагогик ходиса.

Ўрта махсус касб-хунар Давлат таълим стандарта - ўрта махсус касб-хунар таълимининг давлат томонидан тасдиқланган модели, намунаси, эталони ҳамда таълим мазмунининг максимум даражаси ва унга қўйилган минимум талаблар.

Урта махсус касб-хунар таълими - 1) ўқувчиларда 9-синфни битиргандан кейин муайян касб соҳасида ўрта махсус маълумот ҳосил қилишга йуналтирилган таълим муассасаси; 2) Ўзбекистон Республикасида узлуксиз таълим тизимидаги таълим турларидан бири. Ўзбекистон Республикасининг 1997 йил 29 августда қабул қилинган "Таълим тўғрисида"ги Қонуни ва "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури"га мувофиқ, умумий ўрта таълим негизига асосланади.

Ўрта махсус ўқув юртлари - Ўзбекистон Республикасида саноат, қурилиш, транспорт ва алоқа, қишлоқ хўжалиги, маданият ва санъат, соғлиқни сақдаш ва бошқа соҳалар учун кадрлар тайёрлаб берувчи ўқув муассасалари.

Урта таълим - 1) умумий таълим босқичларидан бири; 2) шахснинг жамият ижтимоий ҳаётида онгли ва фаол иштирок этишига имкон берувчи билим, малака ва кўникмалар даражаси.

Усмир - 11-12 ёшдан 15-16 ёшгача бўлган ўқувчиларнинг ривожланиш даври.

Уқиш - 1) даре жараёнида муайян ўқув дастурини ўзлаштириш;

2) таҳсил олиш, билимларни эгаллаш; 3) бошланғич синфларда ўқитиладиган ўқув фани; 4) "Ўқиш"- бошланғич синф дарелиги.

Ўқитиш - ўқувчи ёки талабаларнинг ўқув, билув жараёнига раҳбарлик қилиш, уларга билим бериш, кўникма ва малакалар ҳосил қилиш.

Ўқитиш алгоритми - ўқитиш жараёнининг алгоритми-ни ишлаб чиқариш ва таълим-тарбия жараёндца ахборотдан самарали (алгоритмик тарзда) фойдаланишга эришиш.

Ўқитиш ва ўрганш методикаси - ўқитувчи ва тахсил олувчиларнинг иш метода.

Ўқитиш мароми (лот. tempus - вақт) - ўқув материали-ни ўзлаштириш билан боғлиқ ўқув жараёнининг ривожланиш ҳолати.

Ўқитиш методи - қ. Таълим метода.

Ўқитиш методикаси - педагогика фани ва амалиётининг бир қисми бўлиб, ўқувчининг ўқув фани мазмуни-ни қабул қилиб олиши ва уни амалиётда қўллашига оид қонуниятлари (баён қилиш ва ўзлаштириш) тадқиқи билан шуғулланидиган фан.

Ўқитиш принциплари - қ. Таълим принциплари.

Ўқитиш теҳнологияси - бунда ўқув жараёнини ташкил этишца индивидуал ёндашиш ва ўқитишнинг индивидуал шакли устувор ҳисобланади.

Ўқитиш усуллари - ўқитишнинг самарали йўли.

Ўқитишни табақалаштириш - ўқувчиларга ўзларининг иқтидори ва имкониятларига қараб ўзаро фарқди таълим бериш жараёни.

Ўқитишнинг когнитив йўналиши - 1) идрок этиш, хотира, тафаккур қаби билиш жараёнларига ҳамда илгор ахборот ютукдарига таянувчи таълимот; 2) интериоризация - ақдий фаолиятнинг босқичма-босқич шакллантирилиши - инсон рухияти ва фаолиятининг уйғунлигига асосланувчи таълимот.

Ўқитишнинг курс тизими - ўрта махсус, касб-хунар таълими ҳамда олий таълим ўқув муассасаларидаги таълим тизими.

Ўқитишнинг эвристик методи - 1) таълимда янгиликларга элтувчи метод ва қодаларни излаш (Д.Пойа). Эвристик метод мохияти қуйидагидек изчилликда тузилган режа орқали амалга оширилади: а) масаланинг қўйи-

лишини тушуниш; б) масалани ечиш режасини тузиш; в) тузилган режасини амалга ошириш; г) орқага назар ташлаш (ҳосил қилинган ечимни текшириш); 2) ўқитувчи томонидан тахсил олувчилар учун ўтиладиган мавзу материалининг мазмунини муаммо қилиб қўйиш ва мақсадга томон йўналтирувчи саволлар тизимидан фойдаланиб^ уларни муаммони ҳал қилишга йўллаш методикаси.

Ўқитувчи - умумий ўрта таълим, академик лицейлар ва касб-хунар коллежлари ва олий ўқув юртларида таълим-тарбия ишларини амалга оширадиган, ўқув жараёнига раҳбарлик қиладиган педагог- мутахассис.

Ўқитувчи, муаллим - турли йўналишдаги ўрта умумий таълим мактаблари, академик лицей ва касб-хунар коллежлари, олий ўқув юртларида ўқувчилар билан таълим-тарбия ишларини амалга оширадиган мутахассис.

"Ўқитувчи" наشريёт-матбаа ижодий уйи - Ўзбекистон Республикаси матбуот ва ахборот агентлиги тизимидаги муассаса. "Ўқувпедцавнашр" номи билан 1936 йилда ташкил қилинган (1950-1959 йилларда яна шу ном билан аталган).

"Ўқитувчи портфели" - ўз мажбуриятларига оид ёзувлар, иш режаси, ўзи ишлаб чиққан ўқув материаллари намунаси, тестлар, ўқувчилар учун вазифалар, даре ва бошқа тадбирлар аудио-видео ёзув намуналари мажмуи.

Ўқитувчилар жамоаси - ягона мақсад, таълим-тарбия методикаси асосида бирлашган ўқитувчилар жамоаси.

Ўқитувчиларнинг методбирлашмалари - у ёки бу ўқув предмети ёхуд бошланғич синф ўқитувчиларининг вилоят, туман халқ таълими бўлими таркибида фаолият қўрсатувчи уюшмаси.

Ўқитувчилар малакасини ошириш - амалий малакани такомиллаштириш, яъни билимлар билан куруллантиришга қаратилган таълим жараёни.

Ўқитувчининг инновацион фаолияти - ўқитувчининг ижодий қуч-қувватини ифодаловчи ижтимоий-педагогик жиҳатдан янги бўлган фаолият кирраси.

Ўқитишни табакалаштириш - услубий, психологик, педагогик ва ташкилий-бошқарув тадбирлари мажмуаси асосида тузилган турли хилдаги гомоген гуруҳларда ўқитиш учун қулай шарт-шароитлар яратиш жараёни.

Ўқитишнинг дедуктив методи - хулосаларни умумлаштиришга қаратилган таълим методи.

Ўқиташнинг индуктив методи - ўқув жараёнида хулоса қилиш, ягона фикрга келиш, яқунловчи хулоса чиқаришга асосланган ўқитиш методи.

Ўқитишнинг инновацион шакли - ўқувчилар фаолияти ва дарсни ташкил этишнинг янги ноанъанавий йўли.

Ўқув - муайян ҳолат, шарт-шароитни яратувчи имкониятлар уйғунлиги, айрим ҳолат ва шарт-шароитлар.

Ўқув альбому - муайян ўқув предмета дастурига кўра тегишли бўлимга тааллуқди бир қанча раем, портрет, жадваллардан иборат тўплам.

Ўқув ахборотини узатиш - тармоқларида, тармоққа хизмат кўрсатишни, хабарларни узатишни ва дастурларни бажариш билан боғлиқ кўшимча функциялар ёки вазифаларни бажарадиган ўқув воситалари.

Ўқув ахборотлари - ўз мазмунига кўра методик ёки инструкторив тавсифга эга бўлган хабарлар.

Ўқув вақта - ўқувчиларнинг турли ўқув машғулотлари учун сарфланадиган вақти.

Ўқув-географик карталари - педагогик мақсадда ўқувчиларни географик билим, кўникма ва малакалар билан қуроллантириш учун қулланиладиган кўргазмалар қўлланма тури.

Ўқув дастури - ўқув фани мазмунининг қисқача изохи.

Ўқув жадвали - муайян нарса-ҳодисанинг энг муҳим жиҳатларининг шартли ифодасини мужассамлаштирган қўлланма.

Ўқув жараёни - ўқувчи ёки талабаларга билим бериш, кўникма ва малакалар ҳосил қилиш ҳамда тарбиялашга йўналтирилган педагогик жараён.

Ўқув йили - ўқув юрларида машғулоти бошланишидан ёзги таътилгача бўлаган давр.

Ўқув коллекцияси - ўқитиш жараёнида кўргазмалар материал сифатида қулланиладиган бир турдаги таълим воситалари.

Ўқув конспеклари - ўзлаштирилган ўқув материалнинг қисқа, изчил ва ўзаро ички алоқага эга бўлган ёзма баёни.

Ўқув-логорифмик линейка, ҳисоблаш линейкаси - сонларни кўпайтириш, бўлиш, даражага кўтариш ва илдиздан чиқариш ва бошқа операцияларини, шу сонларнинг логорифмлари устида операциялар бажариш билан алмаштарадиган ўқув қуроли.

Ўқув-логорифмик қоғоз - тўғри бурчакли тўр кўринишида графаларга бўлинган махсус қоғоз.

Ўқув макета (франц. Magueette - тарх, хомак режа) - муайян объектнинг содалаштирилган моделини ифодаловчи кўргазмалар материал.

Ўқув маслаҳати - муайян муаммо бўйича ўқитувчининг талаба ёки ўқувчига берган изохи, маслаҳат бериши.

Ўқув материали - ўқув материаллари тизими (яъни, ўқув материали - бу ўқув материаллари тизими), у дидактик материалнинг моддий ёхуд моддийлашган моделларида акс этади ҳамда ўқув фаолиятида ишлатиш учун мўлжалланади.

Ўқув маълумотлари - табиат ва жамият ҳодисалари ҳақидаги билимлар, илмий асосланган тажрибалар ўқувчиларнинг ёш хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда тақдим этиладиган илмий, техник ёки тарбиявий маълумотлар.

Ўқув маълумотларини лойиҳалаш технологияси - Унда: 1) таҳсил олувчиларга тақдим этиладиган материаллар; 2) таҳсил олувчиларга мустақил бажариш учун берил адиган вазифалар; 3) таҳсил олувчилар томонидан ўзлаштирилган маълумот (билим) турлари (Н.В.Кузьмина) ўз аксини топади.

Ўқув муассасаси карантини - юқумли касалликлар тарқалишининг олдини олиш мақсадида уюштирил адиган тадбирлар тизими.

Ўқув муассасаси маълумотномаси (справочниги) - олий ва ўрта, махсус касб-хунар таълими давлат ва нодавлат таълим муассасалари хақида ахборот нашри.

Ўқув-орфографик лугат - ўқувчиларга тўғри ёзиш қоидаларини такдим қил адиган лугат, қ. Орфография.

Ўқув олимпиадалари - таълимий характердаги синфдан ва мактабдан ташқари ишларнинг ўқув мусобакаси шакли.

Ўқув пансионни - Россия ва Европада ташкил этилган аслзода ва саноат эгаларининг болаларига пуллик хизмат кўрсатилган ўрта ҳамда олий таълим муассасаси.

Ўқув предмети - у ёки бу фаннинг асосий мазмунида ифодаланган дидактик асосланган билим, кўникма ва малакалар тизими.

Ўқув предметларини ўқитиш методикаси - хусусий дидактика ёки хусусий ўқитиш назариясини ифодаловчи педагогика фани тармоғи.

Ўқув расмлари - педагогик максатда фойдаланиладиган тасвирий санъат асарлари, кўрғазмалар кўлланмаларнинг кенг тарқалган тури.

Ўқув режаси - 1) таълим соҳасидаги асосий меъёрий давлат ҳужжати бўлиб, давлат таълим стандартининг муҳим қисми сифатида ўзида ҳар бир синфда бериладиган ўқув фанлари бўйича ўқув юкмаси ҳажмини белгилайди; 2) ўқув юртларида ўқитиладиган фан, уларнинг бўлимлари, ўқитилиш тартиби ҳамда ҳар бир фаннинг йил давомида ўқитилиши, уларнинг ўқув йили ва ҳафтасига қанча микдорда ўтилиши кераклигини белгилаб берадиган расмий педагогик ҳужжат.

Ўқув табели (лот. tabella - кичкина, юпка тахта) - ўқувчиларнинг билимлари, хулқ-атворларини ҳисобга олиш учун кулланиладиган варақа.

Ўқув таътили - ўқув машғулоти орасида таълим олувчиларнинг дам олиши учун белгиланган муддат.

Ўқув тезауруси (юнон. Thesaurus - хазина, бойлик) - 1) муайян тилдаги барча сўзларни қамраб оладиган, улар-

нинг матнда қўлланиш ҳолатларини тўла-тўқис акс эттирадиган ўқув лугати; 2) педагогика соҳасига оид лугавий бирликлар мавзу тартибида жойлаштирилган ва ана шу бирликлар ўртасидаги семантик(тур-жинс, синонимик ва бошқа) муносабатлар акс эттирилган педагогик ўқув-идео-график лугат. Бунда сўзлар алифбо тартибида эмас, балки бир мавзу, бир тушунчага боғланган ҳолда барчаси бир жойда берилади, керакли сўзлар тушунчага қараб кидирилади.

Ўқув устахонаси жиҳозлари - ўқувчиларнинг ўқув, ишлаб чиқариш фаолияти учун зарур бўлган ўқув-кўрсатма материаллар, ишчи ва хўжалик инвентарлари, двигател, ^станок ва бошқалар.

Ўқув фани - ўқув юртларида ўрганиш учун фан, техника, санъат, и.ч. фаолияти ва б. муайян соҳалардан танлаб олинган билим, кўникма ва малакалар тизими.

Ўқув фаолияти - ўқувчиларнинг атроф олами билан, билим ва тушунчаларни ўзлаштиришга йўналтирилган ўқув ҳаракати.

Ўқув фильмлари - таълим жараёнида кулланиладиган, муайян мавзу бўйича ўқувчиларга билим берадиган фильмлар.

Ўқув чорағи - ўқув дастурига мувофиқ тегишли билим, кўникма ва малакалар ўзлаштирилиб, ўқувчиларнинг эгаллаган билимлари натижалари белгиланадиган ўқув йилининг бир қисми.

Ўқув юрти педагогик маслаҳати - ўқув юртлари бошқарувининг юқори органи.

Ўқув ҳафтаси - таълим олувчилар ўқув муассасаларида таълим оладиган кунлар йигиндиси.

Ўқув кўлланма - дарсликни қисман тўлдирувчи, муайян фан дастури бўйича тузилган ва фан асосларини чуқур ўзлаштирилишини таъминловчи, айрим боб ва бўлимларини кенг ёритишга ёки амалий машқ ва машғулотлар ечимига мўлжалланган педагогик ўқув нашри.

Ўқувчи - умумий ўрта таълим мактаблари, касб-хунар коллежлари ва академик лицейларда таълим олувчи ёшлар.

Ўқувчи ва ўсмирлар техника ижодиёт маркази (Республика ўқувчи ва ўсмирлар техника ижодиёт маркази) - ўқувчи ва ўсмирлар билан техникага оид машғулотлар олиб боровчи мактабдан ташқари болалар муассасаси.

Ўқувчи-ёшлар техника ижодиёт маркази - ўхувчи-ёшлар билан техникага оид машғулотлар олиб боровчи мактабдан ташқари таълим муассасаси.

Ўқувчи ижтимоий-фойдали меҳнати - ўқувчиларнинг жамият манфаатларига қаратилган турли хил фаолияти, педагогик тарбиянинг асосий тури.

Ўқувчи маърузаси - ўқувчи томонидан тайёрланадиган мустакил ёзма ва оғзаки иш тури.

Ўқувчи меҳнатига ҳақ тўлаш - ўқувчининг мактаб ўқув устахонасида, фабрика, завод, қурилиш, қишлоқ хўжалик жамоаларида бажарган ишлаб чиқариш меҳнати учун тўланадиган ҳақ.

Ўқувчи-фаоллар - болалар уйи ёки мактаб-интернатларда ўз тартиб-интизоми ва жамоат ишларидаги фаоллиги билан ажралиб турувчи ўқувчилар гуруҳи.

Ўқувчилар меҳнат гигиенаси - меҳнат шарт-шароитлари ва унинг турларини ўқувчи организмга таъсирини ўрганивчи, санитар-гигиена тадбирларини амалга оширишнинг бир бутун мажмуини тақдим этувчи мактаб гигиенасининг махсус тармоғи.

Ўқувчилар навбатчилиги - ўқувчиларнинг мактаб интизоминини сақлашга қаратилган фаолияти.

Ўқувчилар нутқ маданияти - атрофидаги кишилар билан мулоқот ҳамда таълим жараёнида турли фан асосларини ўзлаштириш, ўқувчиларнинг оғзаки ва ёзма нутқ меъёрларига амал қилиш даражаси.

Ўқувчилар тўғараги - мактабдан ва синфдан ташқари таълим шаклларида бири.

Ўқувчилар ҳайъати - таркиби ўқувчилардан тузилиб,

мактаб ўқув кўмитаси томонидан доимий (йиллик) ёки бирор тадбирни назорат қилиш учун сайланадиган вақтинчалик ҳайъат.

Ўқувчиларнинг ёзма иши - ўқувчининг ёзма қобилияти устида ишлаши, унинг машқ, диктант ёки ёзма тарзда ижодий ишлаши.

Ўқувчининг кундалик дафтари - уй вазифаси ва бахрни кайд этиш учун тутиладиган махсус дафтар.

Қ

Қабул комиссияси - олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими муассалари хузурида абитуриентларнинг ҳужжатларини қабул қилиш учун ташкил этилувчи ҳайъат.

Қабул қилиш - сезги органларига таъсир этадиган ходисалар ва жараёнларнинг инсон тафаккурида акс этиши.

Қадимги дунё тарихи - ўқув предмети жаҳон тарихини даврлапгиришда, асосан тарих фанида энг кад. даврлардан то милоннинг V асрларига, яъни Рим империясининг кулашигача бўлган даврларнинг номланиши.

Қадимчилар - XX аср бошларидаги эски мактаб тарафдорлари.

Қадрият - воқеликдаги муайян ходисаларнинг умуминсоний, ижтимоий-ахлоқий, маданий-маънавий аҳамиятини кўрсатиш учун қўлланадиган тушунча.

Қайта тарбиялаш - тарбиясида камчилиги бўлган ўқувчиларни мақсадга мувофиқ, режали қайта тарбиялаш.

Қалб тарбияси - маънавий тарбиянинг узвий қисми бўлган тўғри тарбия натижасида қалб инсоннинг кўзга кўринмас назоратчисига, ўз-ўзини тарбиялаш омилига айланади деб қаровчи тарихий-анъанавий тарбия тури.

"Қарама-қарши муносабат" метода - ўз моҳиятига қура ўзлаштирилган билимларни таҳдил ва синтез қилиш асосида асосий ҳамда иккинчи даражали маълумотлар сифатида гуруҳларга ажратиш имконини берувчи интерактив метод.

"Карорлар шажараси" ("Карорлар қабул қилиш технологияси") методи - муайян фан асослари борасидаги бир қадар мураккаб мавзуларни уздаштириш, маълум масалаларни ҳар томонлама, пухта таҳлил этиш асосида улар юзасидан муайян хулосаларга келиш, бир муаммо хусусида биддирилайётган бир неча хулосалар орасидан энг мақбул ҳамда тўғриси-ни топишга йўналтирилган уқитиш технологияси.

Қатъийлик - шахе характерининг иродавий сифатларидан бири.

Қиёсий-назарий таққослаш методи - турли мамлакатлардаги таълим-тарбия тизимларидаги умумий қонуниятлар, характерли хусусиятлар халқаро педагогик тадқиқот методи

Қиёслаш - қ. Аналогия.

Қиёслаш методи - муайян воқеа-ҳодисаларни ўзаро таққослаш, чоғиштириш, солиштириш, муҳокама қилиш методи.

"Қизил ва яшил рангли карточкалар билан ишлаш" методи - таҳсил олувчилар билан оммавий ва гуруҳ шаклида ишлашда қулланиладиган интерактив метод.

Қизиқиш - 1) объект ёки ҳодисани англаш ва бирор фаолият турини ўзлаштиришга мойиллик; 2) ўқувчи ёки талабанинг ўзи учун қимматли ва ёқимли бўлган муайян нарса ва ҳодисага муносабати.

Қироат - Қуръон сураларини муайян талаффуз ва қўтаринки оҳанг билан ўқиш ва такрорлаш.

Қироатхона - кутубхонанинг ўқув зали; китобхонлар матбуот нашрлари (газета, журнал ва б.) ва кутубхонанинг барча фондидан (жумладан, ноёб ва қимматбаҳо нашрлардан ҳам) фойдаланишлари мумкин бўлган махсус жиҳозланган хона.

Қисман изланиш фаолияти - ўқув фаолияти тури; тажриба ва лаборатория ишларини бажариш ҳамда муаммоли семинар ва эвристик суҳбатлар жараёнида намоён бўладиган ўқув фаолияти тури.

Қобилият - ўқувчи ёки талабанинг индивидуал салоҳияти, имкониятлари ифодаси. Қобилият билимдан

қескин фарқданади, билим мутолаа натижаси ҳисобланади.

"Қобуснома" - Шарқ ва Марказий Осиё халқлари орасида кенг тарқалган ахлоқий-таълимий асар, форс-тожик бадиий насрининг биринчи ва йирик ёдгорлиги (XI а.).

Қонуният - муайян педагогик жараёнга ҳос босқичлар ёки ижтимоий ҳаётнинг барча соҳаларида ҳодисаларнинг моҳиятли, аҳамиятли объектив мавжуд, такрорланувчан алоқадорлиги.

"Қора қути" методи - таҳсил олувчилар томонидан мавзуни пухта ўзлаштиришга эришиш билан бирга уларни фаолликка ундаш, уларда ҳамкорликда ишлаш, маълум вазиятларни бошқариш ҳамда мантикий тафаккур юритиш қўникмаларини шакллантиришни назарда тутувчи интерактив метод.

Қорихона - мусулмонларнинг диний ўқув юрти.

Қўллаш - ўрганилган ўқув материални аниқ шароитлар ва янги вазиятларда татбиқ этиш қўникмалари.

Ғ

Ғурур - фахр-ифтихор.

Ғоя - инсон тафаккурида вужудга келадиган, жамият ва одамларни мақсад сари етаклайдиган фикр.

Ҳ

Ҳавасқорлик - болаларнинг мустақил, ихтиёрий, тарзда амалга оширадиган фаолияти.

Ҳаётий қуникмалар - ҳаётда ҳар бир инсон учун зарур бўладиган ижобий хатти-ҳаракатлар мажмуи.

"Ҳайрат ул-аброр" ("Яхши кишиларнинг хайратланиши") - Алишер Навоийнинг "Ҳамса" асарининг биринчи достони (1483).

Ҳамкорлик педагогикаси - 1) бу мустақил педагогик концепция бўлиб, унинг асосий натижаси ўқувчи ва

ўқитувчи ҳамкорлигида кўзланган мақсадга эришиш;
2) XX асрнинг 70-80- йилларда шаклланган новатор-ўқитувчилар ҳаракати.

Ҳарбий академия - Ўзбекистон Қуролли Кучлари учун юқори малакали командирлар таркибини ва илмий кадрларни тайёрлаб берувчи олий ўқув юрти (қ. Ўзбекистан Қуролли Кучлари академияси).

Ҳарбий педагогика - ҳарбий ўқув юртларида бериладиган таълим-тарбиянинг назарий-амалий масалаларини ўрганувчи педагогика фанининг алоҳида бўлими.

Ҳарбий таълим - қуролли кучлар ва қўшин турлари учун кадрлар тайёрлаш. Ҳарбий таълимнинг пайдо бўлиши ва тараққиёти ҳарбий фан ва ҳарбий санъат тараққиёти билан узвий боғлиқ.

Ҳарбин ўқув юртлари - 1) қуролли кучларнинг барча турлари, қўшин турлари ва махсус қўшинлар учун кадрлар тайёрловчи ўқув муассасаси; 2) ҳарбий таълим сирлари, унинг назарий-амалий асосларини ўргатадиган ўқув юрти.

Ҳарф - алифбо сирасида бўлган, ёзувда нутқ товушларини (фонемаларни), уларнинг вариантлари ва баъзи бир қўшилмаларини ифодалаш учун хизмат қиладиган босма ёки ёзма график белги.

"Ҳашарчилар" ўини - ўқув матнини тузғанда фойдаланиладиган дидактик ўйин тури.

Хикоя-баён - янги мавзу мазмунини очиб берилиши, муайян режа асосида матннинг асосий муҳим жихатларини ажратиб изчил баён қилишга асосланган ёзма иш тури.

Хикоя-хулоса - машғулот сўнгида асосий фикрни яқунлаш, хулосалаш ва умумлаштириш, муайян мавзу юзасидан мустақил ишлаш учун топшириқлар бериш усули.

Хижо усули (усули таҳажжи) - ўқувчиларга алифбо тартибдаги ҳарфларнинг номлари; улар асосида ясалган хижо, яъни бўғинлар, абжадни ёдлаш ва ўқитишга асосланган дидактик усул.

Хинд тили Давлат таълим стандарти - хинд тили таълим мазмуни ва ушбу ўқув предмети бўйича ўқувчилар эгал-

лайдиган бил им, кўникма, малакаларга қўйилган талабларни давлат томонидан тасдиқланган эталони, модели.

Хинд тили хонаси - хинд тили фанини ўқитишда даре ва даредан ташқари машғулотларни самарали ташкил этишга қаратиб махсус жиҳозланган ўқув хонаси.

Хинд тили ўқитиш методикаси - 1) хинд тили таълими назарияси ҳамда методикаси бўйича талабаларга муайян билим, кўникма, малакалар ҳосил қилишга йўналтирилган ўқув фани; 2) хинд тили ўқитиш методикаси хусусий педагогиканинг алоҳида тармоғи.

Хиссиёт - шахнинг воқелиқдаги нарса ва ҳодисаларга, кишиларга ҳамда ўз-ўзига бўлган муносабатларидан келиб чиқадиган кечинмалари.

Хисоблаш - сонларнинг саноғи ва микдорини аниқдаш.

I ва II даражали "Соғлом авлод учун" ордени - Ўзбекистон Республикасининг 1993 йил 7 май Қонуни билан таъсис этилган. Бу ордени билан кишилар оналик ва болаликни муҳофаза қилиш, соғлом авлодни камол топтириш учун энг яхши моддий шароит ва ахлоқий муҳитни таъминлашдаги алоҳида хизматлари учун мукофотлангандилар.

"3/3" ("4/4", "5/5", ...) методи - тахеил олувчилардан ўрганилаётган мавзу (ёки бўлим, боб) юзасидан тахдилий мулоҳаза юритиш, шунингдек, энг муҳим таянч тушунчаларни ифодалай олишини талаб этувчи интерактив метод.

"3*4" технологияси - ўқувчини эркин фикрлашга ўргатувчи технологиялардан бири бўлиб, турли ғоя ва фикрларни яқка ҳолда кичик гуруҳларда тахдил этиб хулоса чиқариш, таъриф бера олиш малакасини шакллантиришга йўналтирилади.

"6х6х6" методи - бир вақтнинг ўзида 36 нафар тахеил олувчини муайян фаолиятга жалб этиш орқали маълум топшириқ ёки масалани ҳал этиш, шунингдек, гуруҳларнинг ҳар бир аъзоси имкониятларини аниқдаш, уларнинг қарашларини билиб олишга имкон берувчи интерактив метод.

«Педагогик атамалар лугати» сўзлари тартиби

А		Алгоритмик характердаги даража	8
Абжад	5	Алифбо	8
Абзац	5	Алифбе	8
Абстрактлаш	5	Алифбе дарслиги	8
Автомониторинг	5	Аллома	8
Авторитар таълим	5	Алмаий номидага намуна ишмактаби	8
Автореферат	5	Алогизм	8
Аграфия	5	Алфавит	8
Адабиёт	5	Альтернатив	8
Адабиёт Давлат таълим стандарта	5	Альтруизм	8
Адабиёт ўқитиш методикаси	6	Альбом	8
Адабиёт ўқув предмети	6	Амалий машғулотлар	8
Адабий кеча	6	"Амрнко" (бугун сузлар)	9
Адабий ўйинлар	6	усули	9
Адабий ўқиш	6	Анализ методи	9
Адабли	6	Анатомия ўқув предмети	9
Адабсизлик	6	Андиша	9
Адаптация	6	Андоза	9
Адекват	6	Анжуман	9
Адекватлик	6	Аникдаштириш методи	9
"Адолат улкасига саёҳат" методи	6	Аниклик	10
Адъюнкт	7	Анкета	10
Академик (сифат)	7	Аннотация	10
Академик нашр	7	Аналогия	10
Академизм	7	Антик педагогика	10
Академик лицей	7	Антропологик педагогик технологиялар	10
Академия	7	Антропология	10
Акмеология	7	Антропоцентризм	10
Акселерация	7	Анъана	10
Аксиология	7	Анъанавий ўқув адабиётлар	10
Алгебра	7	Апостроф	10
Алгоритм	8	Апробация	10

Араб тили Давлат таълим стандарта	11	Ахлокий маданият	14
Араб тили хонаси	11	Ахлокий тарбия	14
Араб тили уқитиш методикаси	11	Ахлокий тренинг	14
Арифметика	11	Ахлокий хислатлар	15
Архив методи	11	Ахлоксиз	15
Аслманба	11	Ахлоксизлик	15
Аспирант	11	Аъло	15
Аспирантура	11	Аълочи	15
Ассистент	11	Акл	15
Астрономия	11	Акди заиф болалар мактаби	15
Астраномия ўқув предмета	12	Акдий	15
Агама	12	Аклий тарбия	15
Атрофлича фикрлаш	12	Аклий тарбияланганлик	15
Аттестат	12	Аклий тестлар	15
Аттестация	12	Аклий ҳужум	15
Аудитория	12	"Аклий ҳужум" методи	15
Аутотренинг	12		
Афина тарбияси	12	Б	
Ахборот	13	Бадиий тарбия	16
Ахборот билан ишлаш	13	Бадиий ўқиш	16
Ахборот ресурс маркази (АРМ)	13	Бадиий кадрят	16
Ахборот-таълим мухита	13	Байналмилаллик	16
Ахборот технологиялари	13	Баён	16
Ахборот технологияси	13	Бакалаврият	16
Ахборотлаштириш	13	Балоғатга етиш	16
Ахборотли модул	13	"Баркамол авлод" спорт ўйинлари	16
Ахборотни факсимиль узаташ	14	Баркамол шахе	17
Ахборотнинг айланма алмашинуви	14	Барклорлик	17
Ахлоқ	14	Баҳс	17
Ахлоқли	14	Баҳолаш	17
Ахлоқшунослик	14	Белгани маълумот	17
		"Бешинчиси (олтинчиск, эпипчиси, ...) ортикча"	17
		метди	

Библиография	17	Болалар боғчаси	20
"Биламан. Билишни хоҳланман. Билиб олдим" методи	17	Болалар боғчаси тарбиячиларининг методбирлашмалари	20
Билагон	17	Болалар боғчасида	20
"Билагонлар кўчаси"	17	конструкциялаш	20
Билим	18	Болалар ва ўсмирлар	20
Билим, кўникма ва малакаларни мустаҳкамлаш	18	гигиенаси	20
Билимдон	18	Болалар жамоаси	20
Билимсиз	18	Болалар журналлари	20
Билиш	18	Болалар ижодий	20
Билиш компоненти	18	кўргазмаси	20
Билиш назарияси	18	Болалар ижодиёт уйи	21
Билмоқ	18	Болалар кинофильмлари	21
Бинардарс	18	Болалар конференцияси	21
Биографик метод	18	Болалар кутубхонаси	21
Биоиклим ахласи	18	Болалар майдончалари	21
Биология Давлат таълим стандарта	19	Болалар мусикаси	21
Биология хонаси	19	Болалар нафакалари	21
Биология уқитиш методикаси	19	Болалар психологияси	21
Биология ўқув предмети	19	Болалар спорт мактаби	21
Биоэкосан	19	Болалар танловлари	21
Бирлашган Миллатлар Ташкилота Болалар жамғармаси (ЮНИСЕФ)	19	Болалар театри	21
Бит-дарс	19	Болалар техника ижоди	22
Боб	19	Болалар уйи	22
Бодибилдинг	19	Болалар фольклори	22
Бола ҳуқуқи	19	Болалар хори	22
Болалар адабий ижодкорлиги	20	Болалар яслиси	22
Болалар боғчаларидаги машғулотлар	20	Блашрўин кўшиқлари	22
		Болалар ўйинлари	22
		Болалар - ўсмирлар спорт мактаблари	22
		Болаларни оталикка олиш жамияти	22
		Болаларнинг анатомик-физиологик хусусиятлари	22

Ботаника	22	Верификация қдлиш	26
Ботаника хонаси	23	Вертикал педагогика	26
Ботирлик	23	"Видеотопишмоқ" методи	26
Бош компьютер	23	Виждон	26
Бошлангач курс	23	Визуал	26
Бошлангич мактаб	23	Викторина	26
Бошлангич синф ўқиш китоби	23	Вояга етганлар	26
Бошлангич таълим	23	Вояга етмаганлар	26
Бошлангич таълим	23	Вояга етмаганлар жавобгарлиги	27
Давлат таълим стандарта "Бошлангич таълим" журнали	23	Вояга етмаганлар меҳнатани муҳофаза қилиш	27
Бошлангич таълим педагогикаси	24	Вундеркинд	27
Бошқариш	24		
Бошқариш педагогикаси	24	Г	
Бошқарувчи педагогик технология	24	Гениал	27
Брайль шрифти	24	Генофонд	27
Брейнсторминг	24	Географик атлас	27
Бригада-лаборатория методи	24	География Давлат таълим стандарта	27
"Бумеранг" технологияси	25	География хонаси	27
Бурч	25	География ўқитиш методикаси	27
Бутун сўзлар усули	25	Геометрия ўқув предмети	28
Буш вақт	25	Гимн	28
В		Гимназия	28
Валеология	25	Гимназия	28
Валидлик	25	Гимнастика	28
Ватанпарварлик	25	Гипермедия китоблар	28
"Вен диаграммаси" стратегияси (методи)	25	Гистограмма	28
Вербал	26	Глобал таълим	28
Вербал мулоқот шакллари	26	Гнесеологик педагогик негиз	28
Верификация	26	Гнесология	28

Гнозия	28	Дарелик	32
Гностик кўникма	29	Дарслик ёки манба	32
Грамматик мактаб	29	(китоб) билан ишлаш	
Гуманизм	29	Дарсни жиҳозлаш	32
Гуманист	29	Дастур	32
Гуманистик	29	Дастурлаш ва алгоритм	32
Гуманитар	29	курси	
"Гулхан" журнали	29	Дастурлаи пирилган таълим	32
Д			
Давлат ва жамият	30	Дастурли таълим	32
Давлат ва жамият	30	Дастхат, автограф	32
курулиши академияси		Дафтар	32
Давлат ва ҳуқуқ асослари ўқув предмети	30	Даҳо	33
Давлат ва ҳуқуқ асослари ўқитиш методикаси	30	Дебатлар	33
Давлат ва ҳуқуқ асослари Давлат таълим стандарти	30	Де брифинг	33
Давлат грантлари	30	Девиант хулк-атвор	33
Давлат илмий кенгаши (ДИК(рус.ГУС))	30	"Деворисиз мактаб"	33
Давлат импихони	30	Декан /	33
Давлат таълим стандарти (ДТС)	31	Детерминант	33
Даволаш педагогикаси	31	Дефектология	33
"Давом этгаринг" ўйини	31	Дефиниция	33
Давра столи	31	Диагностика	33
Дадиллик	31	Диайрезис	33
"Далоил ул-хайрот"	31	Диалог	33
Далоилхона	31	Дидактик материал	33
Дальтон-план (режа)	31	Дидактик талаблар	33
Даре	31	Дидактик уйғунлиги	33
Дарс-аукцион	31	Дидактик тизим	33
Дарсжадвали	32	Дидактик эксперимент	34
Даре тахлили	32	методи	
		Дидактик ўйинлар	34
		Дидактик адабиёт	34
		Дидактик бирлик	34
		Дидактик марказлашган педагогик технология	34
		Дидактик материал	34

Дидактика	34	Ж	
Дидактизм	34		
Диктант	34	Жавонмардлик	37
Диний ўқув юрти	34	Жадвал	37
Диплом	34	Жадидчилик	37
Диплом иши	34	Жазо	38
Диспут	34	Жамоа	38
Диссертант	35	Жамоа монография	38
Диссертация	35	Жамоавийлик	38
Доккитология	35	Жараён	38
Докторант	35	Жаҳон тарихи Давлат таълим стандарти	38
Докторантура	35	Жинсий тарбия	38
Домла	35	Жисмоний маданият	38
Дорилфунун	35	Жисмоний машқлар	38
Доцент	35	Жисмоний тарбия	38
Дунёқараш	36	Жисмоний тарбия	38
Е			
ECTS (European Credit Transfer System) кредит технологияси	36	Жисмоний тарбия	38
Етимхона	36	Давлат таълим стандарти	38
Етти йиллик мактаб	36	Жисмоний тарбия	39
Етуккадр	36	ўқитиш методикаси	
Етуклик гувоҳномаси	36	Жисмоний тарбия ўқув предмети	39
Ечим	36	Жорий назорат	39
с			
Ёзманутқ	36	Жонли бурчак	39
Ёндашиш	36	Жумбоққўчаси	39
Ёрдамчи мактаб	37	3	
Ёпиқўқув муассасалари	37	Заковат	39
Ёшдаври	37	"Заковат" ўйини	39
Ёш психологияси	37	"Заковатли зукко" методи	39
Ёш сайёҳлар ва ўлкашунослар маркази	37	Замонавий мактаб	39
Ёш физиологияси	37	Замонавий педагог	39
		Зебуннисо бегам	40
		номидаги мактаб	
		Зехн	40
		"Зиг-заг" стратегияси (методи)	40

Зиёли	40	Ижтимоий функция	43
Зодагонлар мактаби	40	Ижтимоийлаштириш	43
Зоология	40	Изланишли ёндашув	43
Зоология укув предмети	40	Изланишли метод	43
Зулфия номидаги давлат мукофоти	40	(эвристика)	
Зуфунун	41	Изоҳди - тасвирли ёндашув	43
		Изоҳди ўқиш	43
		Изқуварлар кўчаси	43
		Илм	43
		Илмий даража	44
		Илмий-ёрдамчи	44
		библиография	
		Илмий - ижодий	44
		фаолият куникмаси	
		Илмий ишланмалар	44
		бозори	
		Илмий кенгаш	44
		Илмий мавзу.	45
		Илмий-омйобоп адабиёт	45
		Илмий тадқиқот	45
		Илмий тадқиқот	45
		институтлари	
		Илмий тадқиқотчилик	45
		фаолияти	
		Илмий тахмин	45
		Илмий унвон	45
		Илмий ходим	45
		Илмий БОЯ	45
		Илгор педагогик	45
		тажриба	
		Имитация	45
		Имитацион ўйинлар	45
		Имкониёт	46
		Имло	46
		Импровизация	46
		Имтиҳон	46
		Имтиҳон сессияси	46

Инвигилатор	46	Инсайт (тўсатдан эслаш, топиш)	48
Инглиз тили уқитиш методикаси	46	"Инсерт" стратегияси	48
Инглиз тили Давлат таълим стандарта	46	Инсерт усули	49
Индивид	46	Инсон	49
Индивидуал ёндашув	46	Инсон ва жамият таълим соҳаси бўйича Давлат таълим стандарта	49
Индивидуал ривожланиш	47	Инсонпарварлик	49
Индивидуал таълим	47	Инсонпарварлик педагогикаси	49
Индивидуал уқитиш	47	Инсоф	49
Ишлаб чиқариш амалиёта	47	Институт	49
Индивидуаллаштарилган уқитиш	47	Интеграция	50
Индивидуаллаштарилган уқитиш технологияси	47	Интеллект	50
Индивидуаллик	47	Интеллектуал	50
Индикатор	47	Интеллектуал муж	50
Индукция	47	Интеллектуаллик	50
Инкорпорация	47	коэффициента	
Инклюзив таълим	47	Интеллигент	50
Инноватлар	48	Интенсив таълим	50
Инновацион вазият	48	Интерактив усул	50
Инновацион менежмент	48	Интервью	50
Инновацион мухит	48	Интервью методи	50
Инновацион педагогик лойиха	48	Интернат	51
Инновацион педагогик режа	48	Ингернат-мактаб	51
Инновацион педагогик гоя	48	Интерфаол усул	51
Инновацион таълим	48	Интерференция	51
Инновацион таълим муассасаси	48	Интазом	51
Инновацион технология	48	Ингроверсия	51
Инновацион ўқитиш	48	Интуиция	50
Инновация	48	Информатика	50
		Информатика ва ҳисоблаш техникаси асослари	50
		Давлат таълим стандарта	
		Информатика ва ҳисоблаш техникаси асослари ўқитиш методикаси	50

Информацион	52	ўқув предмети	
Инфоршцион педагогика	52	Иктисодий мувофиқлик	55
Иншо	52	Иктисодий тарбия	55
Ирсият	52	Иктисодий таълим	55
Исбот методи	52		
Исбот методи компонентлари	52	Й	
Исломий тарбия	52	Иўналтирувчи саволлар	55
Испан тили Давлат таълим стандарти	52	К	
Испан тили хонаси	53	Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш	55
Испан тили ўқитиш методикаси	53	"Кадрлар тайёрлаш миллий дастури"	55
Истеъдод	53	"Камалак"	56
Ички толерантлик	53	"Камолот" ёшлар	56
Ихтисос	53	ижтимоий ҳаракати	
Ишбилармонлик театри	53	"Камолот" ёшлар	56
Ишбилармонлик ўини	53	ижтимоий ҳаракати	
Ишлаб чиқариш методикаси	53	етакчиси	
Ишлаб чиқариш таълими	54	Камтарлик	56
Ишланма	54	Карлар мактаби	56
Ишора	54	Карлик, гаранглик	56
Ишонтириш методи	54	Кар-соқов болалар мактаби	56
Ишчшўйинлар	54	Каррикуляр валидлик	56
Ишчилар факультети	54	Картаграфик тадқиқот усули	57
Икгидор	54	Касбга йуналтириш тизими	57
Икгидорлилик	54	Касбий йуналиш	57
Иктисодий билимлар асосида ўқитиш методикаси	54	Касбий маҳорат	57
Иктисодий билим асослари Давлат таълим стандарти	55	Касбий мотивация	57
Иктисодий география	55	Касбий тажриба	57
Иктисодий маданият	55	Касбий тайёргарлик	57
		Касбий тарбия	58
		Касбий таълим	58

Касбий ўз-ўзини аниқдаш	58	Когнитив	61
Касб-хунар коллежи (КХК)	58	Когнитив таълим	61
Касб-хунар таълими педагогикаси	58	Когнитив услуб Коллеж	61
Касб-хунарга йуналтириш	58	Коллоквиум (лот. сухбат, сўзлашиш)	62
Катехизис	58	Комил инсон	62
Катга ёшдагилар педагогикаси	58	Комил инсон гоёси	62
Катта илмий ходим	58	Коммуникабеллик	62
Катталик	58	Коммуникатив - мунозара фаолият технологияси	62
Кафедра	58	Коммуникативлик	62
Кашфиёт	58	Коммуникатив маданият	62
Кейс	58	Коммуникатив технология	62
Кейс усули	58	Компетенция	62
Кейс технологияси	58	Компьютер	62
Кембриж университети	58	Компьютерли моделлаштариш	62
Кечки мактаб	58	Компьютерлаштарилган ўқиташ технологияси	62
Киме Давлат таълим стандарта	58	Конант педагогикаси	62
Кимёўқитиш методикаси	60	Кондуктив педагогика	63
Киме ўқув предмети	60	Концепция	63
Киношриффт	60	Конституция кучаси	63
Кирилл ёзуви	60	Конструкциялаш фаолияти	63
Китобларга қуиладиган гигиеник талаблар	60	Конференция	63
Кичикгурух	60	Конфессионал мактаблар	63
Кичик мактаб ёши	60	Концерт дарслари	63
Кичик мугахассис	60	Корейс тили Давлат таълим стандарта	63
Кичик технологиялар	60	Корейс тили хонаси	63
Классик педагогика	60	Корейс тили ўқитиш методикаси	63
Классификация	61	Коррекция	64
Классификатор	61		
"Кластер" (тармокдар) методи	61		

Коррекцион-тарбиявий ишлар	64	Магистратура	67
Креатив тестлар	64	"Магнит мактаб"	67
Креативлик (ижодийлик)	64	Мдцаний-маърифат иши	67
Кредит	64	Маданий мерос	68
Кузатиш методи	64	Маданий функция	68
Кузатиш технологияси	64	Маданият	68
Куллийт	64	Мадраса	68
Культуризм	64	Мадхия	68
Кун тартиби	64	Мажбурий таълим	68
Куратор	65	Мактаб	68
Курс	65	Мактаб амалий санъати	68
Кутубхона каталоги	65	Мактаб биноси	68
Кутубхонашунослик	65	Мактаб врачлари	68
Кўзи ожизлар мактаби	65	Мактаб гигиенаси	68
Кўникма	65	Мактаб директори	68
Кўргазмали ўқув қўлланмалар	65	Мактаб ёши	68
Кўрлар мактаби	65	Мактаб инспектори	68
		Мактаб-интернат	69
		Мактабислохоти	69
		Мактаб ичида мактаб	69
		Мактаб "Камалак"	69
		ташқилоти	
		Мактаб клублари	69
Лаёқат	66	Мактаб контингенти	69
Лафз	66	Мактаб кутубхонаси	69
Либкнехт номидаги намуна иш мактаби	66	Мактаб маданий-маърифий ишлари	69
Лицей	66	Мактаб музейи	69
Лойихалаш методи	66	Мактаб назорат ишлари	69
Локал тармок	66	Мактаб Низоми	69
Луғат	66	Мактаб партаси	69
		Мактаб педагогикаси	70
		Мактаб устахонаси	70
		Мактаб фестивали	70
Мавлоно	67	Мактаб ўлкашунослик ишлари	70
Мавзу	67	"Мактаб ўртоқлик суди"	70
Магистр	67	ўйини	
Магистрант	67		

Мактаб ўқув жиҳозлари	70	Маркетинг	72
Мактаб ўқув режаси	70	Масофавий уқитиш	73
Мактаб ўқув-тажриба участкаси	70	Масофавий уқитиш технологияси	73
Мактабгача таълим	70	Математик модель	73
Мактабгача таълим гигиенаси	70	Математика Давлат таълим стандарта	73
Мактабгача таълим ёшидаги болалар жамоаси	71	Математика хонаси	73
Мактабгача таълим ёшидаги болалар китоблари	71	Математика фани	73
"Мактабгача таълим" журнали	71	Математика ўқитиш методикаси	73
Мактабгача таълим педагогикаси	71	Математиканинг танланган масалалари курси	73
Мактабдан ташқари ишлар	71	Материалистик нуқтаи назардан маънавият	73
Мактабдан ташқари муассаса	71	Маш	74
Мактабдан ташқари таълим	71	Мафкура	74
Мактабдан ташқари таълим муассасалари	71	Мафкуравий иммунитет	74
Мактабшунослик	71	Мафкуравий	74
Макротехнологиялар	72	гфофилактика	74
Малака	72	Мафкуравий таълим-тарбия	74
Малака ошириш, Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш	72	Махсус мактаб	74
Малака ошириш институтлари	72	Махсус-сегрегацион таълим	74
Мангейм мактаби	72	Махсус қобилият	74
Мантикий изчилик	72	Машқ	74
Мантикий фикрлаш	72	Маълумот	75
Маориф	72	Маълумотлар банки	75
Мардлик	72	Маълумотлар модели	75
		Маълумотларнинг иерархик модели	75
		Маълумотларнинг реляцион модели	75
		Маълумотларнинг тармокли модели	75
		Маълумотлилиқ	75
		Маълумот академияси	75

Объект	87	Омилкорлик	90
Объектив муносабатлар	87	Она тили ва адабиёт	90
Объективлик	87	хонаси	
Овропа тарбияси	87	Она тили Давлат таълим	90
назарияси		стандарти	
Одамийлик	87	Она тили ўқитиш	90
Одат	87	методикаси	
Одоб	87	Она тили ўқув фани	90
Одобли	87	Оналар мактаби	90
Оила бюджета	87	Онг	90
"Оила ва жамият"	87	Он-Ііне воситаси	90
Оила педагогикаси	88	Онтогенез	90
Оила тарбияси	88	Операцион ўйинлар	90
Олий аттестация комис- сияси (ОАК)	88	Оптималлаштириш	90
Олий ва ўрта махсус	88	(кулайлаштириш)	90
мактаб муаммолари		Ор	90
института		Оралик назорат	91
Олий ва Ўрта махсус	88	Орфография	91
таълим вазирлиги		Ота-оналар	91
Олий мактаб	88	жавобгарлиги	
Олий мактаб	88	Ота-оналар университети	91
педагогикаси		Ота-оналар қўмитаси	91
Олий таълим	88	Off-line воситаси	91
Олий таълим Давлат	89	Очик даре	91
таълим стандарта		Очик мактаб	91
Олий таълимдан	89	Очик университет	91
кейинги таълим		Оғзаки баён килиш	91
Олий ўқув юртидан	89	методи	
кейинги таълим		Оғзаки нутк	91
Олигофренопедагогика	89		
Олмон тили ва адабиёти	89	П	
хонаси		Палестра	92
Олмон тили Давлат	89	Пансофия	92
таълим стандарта		Пантомимика	92
Олмон тили ўқитиш	89	"Пантомимо" машқдари	92
методикаси		Парадигма	92

Параллел синфлар	92	Педагогик интеграция	95
Паралогизм	92	Педагогик ихтасослик	95
Пассивлик	92	Педагогик квалиметрия	95
Патронат	92	Педагогик кенгаш	95
Педагог	92	Педагогик кибернетика	96
Педагог кадрлар	92	Педагогик конференция	96
фаолиятини баҳолаш		Педагогик кутубхона	96
методикаси		Педагогик кўргазмалар	96
Педагог-новатор	92	Педагогик лойихалаш	96
Педагогик академия	93	Педагогик лугат	96
Педагогик академия	93	Педагогик маълумотлар	96
Педагогик амалиёт	93	банки	
Педагогик анжуман	93	Педагогик маҳорат	96
Педагогик антология	93	Педагогик мақсад	97
Педагогик антропология	93	Педагогик менежмент	97
Педагогик	93	Педагогик метод	97
атамашунослик		Педагогик модель	97
Педагогик башорат	93	Педагогик муаммо	97
Педагогик библиография	93	Педагогик мулоқот	97
Педагогик восита	93	Педагогик муносабат	97
Педагогик газета	94	Педагогик мутахассис	97
Педагогик генеалогия	94	Педагогик мухит	97
Педагогик гуруҳ(жамоа)	94	Педагогик назария	97
Педагогик диффузия	94	Педагогик негиз	98
Педагогик ёндашув	94	Педагогик неология	98
Педагогик жамият	94	Педагогик парадигма	98
Педагогик жамоа	94	Педагогик позиция	98
Педагогик жараён	94	Педагогик праксиология	98
Педагогик жараённинг	94	Педагогик принцип	98
яхлитлиги		Педагогик прогностика	98
Педагогик жараённинг	94	Педагогик психология	98
конуниятлилиги		Педагогик статистика	98
Педагогик журнал	95	Педагогик стратегия	98
Педагогик ижодкорлик	95	Педагогик тавсифнома	98
Педагогик инноватика	95	Педагогик тадбир	99
Педагогик инноваторлик	95	Педагогик тадқиқот	99
Педагогик инновация	95	Педагогик тажриба	99

Педагогик такт	99	Педагогик қобилият	102
Педагогик таксономия	99	Педагогик қўлаб-	102
Педагогик тактика	99	қувватлаш	102
Педагогик тасниф	99	Педагогик хамжамят	102
Педагогик ташвикот	99	Педагогика	102
Педагогик ташхис	99	Педагогика институти	103
Педагогик таълим	99	Педагогика кафедраси	103
Педагогик (таълим)	100	Педагогика коллежи	103
технологияси		Педагогика курси	103
Педагогик тест	100	Педагогика тарихи	103
Педагогик техника	100	Педагогика фани	103
Педагогик технология	100	Педагогика фанлари	103
Педагогик технология	100	илмий тадқиқоти	
картаси(харитаси)		институти	
Педагогик технология	100	Педагогикага хослик	103
схемаси		Педагогиканинг предмети	104
Педагогик технология	100	Педагогик	104
тузилмаси		Педагогика	104
Педагогик технология-	100	Педагогика	104
нинг горизонтал		Педагогика	104
тузилмаси		Педагогика	104
Педагогик тренинг	101	Педагогика	104
Педагогик тизим	101	Педагогика	104
Педагогик тушқунлик	101	Педагогика	104
Педагогик тўғлам	101	Педагогика	104
Педагогик усул	101	Педагогика	104
Педагогик укув	101	Педагогика	104
Педагогик-эмпирик	101	Педагогика	104
ахборот		Педагогика	104
Педагогик эргономика	101	Педагогика	104
Педагогик эҳтиёж	101	Педагогика	104
Педагогик узаро таъсир	101	Педагогика	104
Педагогик <i>ўPnm</i>	102	Педагогика	104
Педагогик ўқишлар	102	Педагогика	104
Педагогик кадрият	102	Педагогика	104
Педагогик карама-	102	Педагогика	104
каршилиқлар		Педагогика	104
Педагогик каровсизлик	102	Педагогика	104

Прототеоретик-педагогик негиз	106	Ривожлантирувчи таълим	108
Профессиограмма	106	Ритмик гимнастика	108
Профессиография	106	Ритор	108
Профессиокарта	106	Ритор мактаби	108
Профессор	106	Риторика	108
Профилактика	106	Роллиўин	108
Психоанализ	106	Ростўйлик	108
Психодрама	106	Ротацизм	109
Психограмма	106	Рус тили ва адабиёти	109
Психология	106	хонаси	
		Рус тили Давлат таълим	109
		стандарти	
		Рус тили уқитиш	109
		методикаси	
"Расмларни тўғри жойлаштириш" методи	107	Рус-тузем мактаблари	109
Рационализм	107	Рухий ривожланиш	109
Рағбатлантириш	107	Рухият	109
Режалаштириш	107		
Региститорлик	107		
Репродуктив	107		
Репродуктив метод	107		
Репродуктив таълим	107		
Респондент	107		
Республика илмий-амалий педагогик конференцияси	107		
Республика илмий-педагогик конференцияси	107		
Республика марказий педагогика кутубхонаси	107		
Республика ўқувчилар саройи	107		
Реферат	108		
Рефлексия	108		
Ривожланиш	108		

Сенсуалгом	111	Стандарт	114
Сентименталлик	111	Статистик педагогика	114
Сервер	111	Стипендия	114
Сигматизм	111	Стохастиклик	114
Симпозиум-даре	111	Стратегик карор	114
Синергетика	111	Субъект	114
Синквейн	111	Суггестия	115
Синквейн тузиш	111	Суперинтендент	115
Синтез	111	С^допедагогика	115
Синов	111	Сухбат	115
Синовдарси	111	Сухбат методи	115
Синов дафтарчаси	112	Схластика	115
Синф, ўқув синфи	112	"Сўздан гапга" ўйини	115
Синф журнали	112	Сўраш	115
Синф раҳбари	112	Суров	115
Синф сардори	112	Сукратона савол-жавоб методи	115
Синфдан ташкари ишлар	112		
Синфдан ташкари ўқиш	112		
Синфларни комплектлаш	112	Т	
Сиртдан ўқиш	112		
Сиртки таълим	113	Табакалашган ёндашув	115
Сиртки ўқув юртлари	113	Табакалаштирилган таълим	116
Сонли маълумот	113		
Социодрама	113	Табакалаштирилган ўқитиш	116
Социопедагогика	113		
"Соғлом авлод учун" журнали	113	Табиий география	116
"Соғлом авлод учун" ордени	113	Табиийликни киёс этиш	116
"Соғлом авлод учун" халқаро хайрия жамгармаси	113	Тавтология	116
Спартан тарбия	113	Тадриж тамойили	116
Спорт мактаблари	113	Тадкикотчи	116
Спорт психологияси	113	Тадкикот методи	116
Спорт устози	114	Тажриба	116
Спорт уинлари	114	"Тажриба воситасида ўқитиш никли" методи (Д.Колб гоёси)	117
		Тайёрлов синфлари	117
		Такрорлаш	117

Такрорланадиган гурухлар	117	Тармоқлар	120
Такт	117	Тасаввур	120
Тактик қарорлар	117	Тасвирий санъат Давлат	120
Талаба	117	таълим стандарти	
Талабчанлик	117	Тасвирий санъат	120
Талант	117	методикаси	
Тамойил	117	Тасвирий санъат хонаси	120
Танкид	117	Тасвирий санъат ўқув предмети	120
Танкидий фикрлаш	117	Тасниф	121
Тарбия	118	Тасодикий педагогик	121
"Тарбия атофол"	118	изланиш стратегияси	
Тарбия журнали	118	Татбийкий математика	121
Тарбия мазмуни	118	курси	
Тарбия мақсади	118	Тафаккур	121
Тарбия методи	118	Ташкилот	121
Тарбия методлари	118	Ташкилотчилик	121
Тарбия психологияси	118	қобилияти	
Тарбия уйлари	118	Ташхис	121
Тарбиявий жараён	118	Ташхисий интервью	121
Тарбиявий муносабатлар	118	Ташхис мақсади	121
Тарбиявий мухит	119	Ташки толерантлик	121
Тарбиявий технологиянинг комплектлилик хусусияти	119	Таълим	121
Тарбияланганлик	119	Таълим ахбороти	122
Тарбияланувчи	119	Таълим бериш, ўқитиш	122
Тарбиялаш	119	Таълим воситаси	122
Тарбияловчи таълим	119	Таълим генезиси	122
Тарбияни ташкил этиш шакллари	119	Таълим гранта	122
Тарбиячи	119	Таълим дастури	122
Тарбиячининг шахсий намунаси	119	Таълим жараёни	122
Тарих	120	мониторинга	
Тарих хонаси	120	Таълим жараёнини	122
Тарихий киёслаш методлари	120	лойихалаш	122
Тарих ўқитиш методикаси	120	Таълим жараёнини	122
		лойихалаш стратегияси	
		Таълим инновациялари	123
		Таълим курси	123

Таълим мазмуни	123	Таълимда аниклик ва	126
Таълим макони	123	мавҳумлик	
Таълим марказлари	123	Таълимда кўргазмалилик	126
Таълим методикаси	123	Таълимни	126
Таълим менежери	123	алгоритмлаштириш	
Таълим менежменти	123	Таълимни	126
"Таълим менежменти"	123	ахборотлаштириш	
журнали		Таълимни баҳолаш	126
Таълим методи	123	Таълимни инновацион	126
Таълим мониторинга	124	ривожлантириш банки	
Таълим муассасалари	124	Таълимни стратегик	126
Таълим муассасаси	124	бошқарув	
Низоми	124	Таълимни стратегик	127
Таълим объекта	124	режалаштириш	
Таълим олишнинг	124	Таълимнинг бошқарув	127
туЛов-контракт шакли		стратегияси	
Таълим олувчиларнинг	124	Таълимнинг комплекс	127
якуний давлат		тизими	
аттестацияси		Таълимнинг махсус	127
Таълим олиш ҳуқуқи	124	стратегияси	
Таълим принциплари	124	Таълимнинг миллий	127
Таълим стандарта	124	моделли	
Таълим ва тарбия	125	Таълимнинг мужассам-	127
журнали		лаштарилган стратегияси	
Таълим-тарбия	125	Таълимнинг синф-дарс	127
методикаси		тизими	
Таълим технологаялари	125	Таълимнинг стратегик	127
Таълим технологияси	125	режаси	
Таълим тизими	125	Таълимнинг	128
Таълим тазимидаги	125	функционал стратегияси	
глобал алоқа		Таянч мактаби	128
Таълим тили	125	Таксимланган	128
Таълим турлари	125	маълумотлар омбори	
Таълим сифата	126	Таккослаш	128
мониторинга		Тахлил	128
Таълим стандарта (ДТС)	126	Тахлил методи	128
Таълим функцияси	126	компонентлари	
Таълимда анология	126	Тахдил-таркиб усули	128

Тектоник хариталар	128	методикаси	
Текшириш	129	Турғунлик	132
Телеанжуманлар	129	Тушуниш	132
Телемедия китоблар	129	Тушунтариш	132
Темперамент	129	Тушунтириш-кўргазмали	132
Темпераментлилик	129	ёндашув	132
Тескари алоқа	129	Тушунтариш, намойиш	132
Тест	129	этиш методи	132
Тестлар методи	129	Тушунча	132
Тестлаштариш	129	Туликлик	133
Техник ижодкорлик	129	Тўғрилиқ	133
Технологик ёндашув	129	У	
Технологик-педагогик	129	Узлуксиз таълим	133
негиз		"Узлуксиз таълим"	133
Технологик харита	130	журнали	
Технология	130	Уй вазифаси	133
Тизим(система)	130	Уйғунлик	133
Тизимли	130	"Умид ниҳоллари" спорт	133
Тизимли ёндашув	130	ўйинлари	
Тизимли тахлил	130	Умумий лаёкат	133
Тизимлаштириш	130	Умумий малака	133
Тинчлик педагогикаси	130	Умумий педагогика	133
Типалогия	130	Умумий ўрта таълим	134
Тифлография	130	Умумий ўрта таълим	134
Тифлопедагогика	130	мактаби	
Тифлотехника	131	Умумий қарорлар	134
Товуш усули	131	Умуминсоний кадрият	134
Тоифа	131	Умумлаштариш	134
Толерантлик	131	Умумлаштариш методи	134
Толиқиш	131	Умумпедагогик	134
Тогаириқ	131	технология	
Тошкент педагогика	131	Университет	134
университета		Университет Низоми	134
Туризм	131	Установка	134
Турк тили Давлат	132	Устоз	134
таълим стандарта		"Устоз" республика	135
Турк тили хонаси	132	жамғармаси	
Турк тили ўқитиш	132		

Усуллар	135	Фикрлаш	137
Усули жадид мактаблари	135	Филантропизм	137
Уятчанлик	135	Фильмоскоп	138
Ф		Фланелеграфлар	138
Факультатив курс	135	Формал ўқитиш	138
Факультет	135	Форум	138
Фалсафий педагогик негиз	135	Француз тили Давлат таълим стандарти	138
Фан ва маданият халқаро жамғармаси	135	Француз тили хонаси	138
Фаоллик	135	Француз тили ўқитиш методикаси	138
Фаолият	135	Х	
Фаолият маҳсулини ўрганиш методи	135		
Фаолият параметрлари	136	Хайрия жамияти ("Жамияти хайрия")	138
Фан	136	Халфа	138
Фандоктори	136	Халқ педагогикаси	138
Фанкомитети	136	Халқ таълими	139
Фан-техника инкилоби	136	"Халқ таълими аълочиси"	139
"Фан ва турмуш"	136	Халқ таълими бўлими	139
Фанларни ўқитиш методикаси	136	Халқ таълими вазирлиги	139
Фараз	136	"Халқ таълими" журнали	139
Фасилитейтор	136	Халқ таълими раҳбар ходимлари малакасини ошириш марказий институти	139
Феноменал хотира	136	Халқаро педагогик конференция	139
Феррара мактаби	136	Характер	140
Физик домино	137	Харизма	140
Физика Давлат таълим стандарти	137	Хатготлик	140
"Физика, математика ва информатика" журнали	137	Химия хонаси	140
Физика хонаси	137	Хислат	140
Физика ўқитиш методикаси	137	Хитой тили Давлат таълим стандарти	140
Физика ўқув предмети	137	Хитой тили хонаси	140
Фикр	137	Хитой тили ўқитиш методикаси	140
"Фикрларнинг шиддатли хужуми" методи	137		

Хотирлаш	140	Э	
Хулоса	140		
Хулқ	140	Эвристик	144
Хусусий дидактика	141	Эвристик суҳбат	144
Хусусий технология	142	Эвристик фаолият	144
		Эвристика	144
Қ		Эгоизм	144
Чақириш усуллари	142	(шахсиятпарастлик)	
Чақирик	142	Эгоцентризм	145
Чизмачилик Давлат таълим стандарти	142	Экзистенциализм	145
Чизмачилик ўқитиш методикаси	142	Экологик тарбия	145
		Экологик таълим	145
Ш		Экологик ўқув	145
Шакллантириш	142	Экология ўқув фани	145
Шакллантирувчи педагогик эксперимент	142	"Экосан" халқаро	145
Шарқона тарбия	142	Ўзбекистан экология ва саломатлик жамғармаси	145
Шарҳ	143	Экскурсия	145
Шахе	143	Эксперимент	146
Шахе камолоти	143	Эксперимент баҳолаш методи	146
Шахе фаоллиги	143	Эксперимент методи	146
Шахе хусусиятлари	143	Экспериментал илмий тадқиқот	146
Шахсга қаратилган тестлар	143	Экспериментал	146
Шахсий гигиена	143	педагогика	
Шахсиятли ёндашув методлари	143	Эксперт баҳолаш методи	146
Шахсни тадқиқ этиш	143	Экспресс диагностика	146
Шахсни шакллантириш	144	текшириш	
Шахснинг йуналганлиги	144	Экспрессия	146
Шахснинг умумий хислатлари	144	Экстерн	146
Шаҳодатномалар танлови	144	Экстернат	146
		Эксперт баҳр	147
		Экстраверсия	147
		Электив принцип	147
		Электрон алоқа	147
		Электрон дарелик	147
		Электрон шаклдаги ўқув-	147

услубий материаллар		Юнисеф	151
Электрон ўқув адабиёт (ЭЎА)	147	Я	
Электрон ўқув-методик мажмуалар (ЭЎММ)	147	Я гона педагогик талаблар	151
Элекция	148	Якшанбаллик мактаблари	151
Элея мактаби	148	"Ялпи фикрий ҳужум"	151
Эмпатия	148	методи	
Эмпатияга мойил шахе	148	Янги ижодий педагогик тажриба	151
Эмпирик метод		Янги педагогик тартиб-қоида	151
Эмпирик педагогика	148	Янги усул мактаблари	151
Энержайзер	148	Янгилик	151
Энциклопедия	148	Япон тили Давлат таълим стандарти	151
Эргономика	148	Япон тили хонаси	151
Эркин мактаблар	148	Япон тили уқитиш методикаси	151
Эркин суҳбат	149	Яратувчанлик	152
Эркин тарбия	149	Яриммедия китоблар	152
Эркин тарбия технологияси	149	Ясли	152
"Эркин университет"	149	Ясли-Боғча	152
Эртак	149	Яхлит компьютер тизимлари	152
Эрталабки гимнастика	149		
Эрудиция	149		
Эски мактаб	149		
Эстетика	149		
Эстетик тарбия	150	У	
Эстетик таълим-тарбия	150		
Этика	150	Ўзбекистон болалар кутубхоналарини ривож-	152
Этнопедагогика	150	лантириш ва такомил-	
Эътикод	150	лаштиришга қумакла-	
Эфебия	150	шувчи хайрия жамғармаси	
Эҳтиёж	150	Ўзбекистон давлат ва ҳуқуқи асослари ўқув	152
Ю		предмети	
"Юмалокпанган қор ўйини" методи	150	Ўзбекистон "Қамолот"	152

ешлар ижтимоий ҳаракати		Ўрта махсус ўқув юртлири	
Ўзбекистон кўзи ожиз ва заиф болаларни ҳамда ёшларни реабилитация қилиш буиича "Паноҳ шуъласи" жамғармаси	153	Ўрға таълим Ўсмир Ўқиш Уқитиш	
Ўзбекистон Педагогика академияси	153	Ўқитиш алгоритми	
Ўзбекистон Республика-сининг ўрта махсус, касб-хунар таълим стандартлари тармок тизими	153	Ўқитиш ва ўрганиш методикаси	
Ўзбекистон тарихи	153	Ўқитиш мароми	
Давлат таълим стандарти		Ўқитиш методи	
Ўзгарувчанлик	153	Уқитиш методикаси	
Ўзлаштириш	153	Уқитиш гоинциплари	
Ўзликни англаш	153	Ўқитиш технологияси	
Ўз-ўзини англаш	153	Ўқитиш усуллари	
Ўз-ўзини баҳолаш	153	Ўқитишни	
Ўз-ўзини бошқариш	154	табакалаштириш	
Ўз-ўзини идора қилиш	154	Ўқитишнинг когнитив йўналиши	
Ўз-ўзини қузатиш методи	154	Ўқитишнинг курс тизими	
Ўз-ўзини ривожланти-риш технологияси	154	Ўқитишнинг эвристик методи	
Ўз-ўзини тарбиялаш	154	Уқитувчи	
Ўйин	154	Уқитувчи, муаллим	
Ўйин технологиялари	154	"Уқитувчи" нашриёт-матбаа ижодий уйи	
Ўйинчок-китоблар	154	"Уқитувчи портфели"	
Ўрганиш	154	Ўқитувчилар жамоаси	
Ўргатиш	154	Ўқитувчиларнинг методбирлашмалари	
Ўргатувчи модул	154	Ўқитувчилар малакасини ошириш	
Ўрта махсус касб-хунар Давлат таълим стандарти	155	Ўқитувчининг иннова-цион фаолияти	
Ўрта махсус касб-хунар таълими	155	Ўқитишни	
		табакалаштириш	
		Ўқитишнинг дедуктив	

методи	Ўқув расмлари
Ўқитишнинг индуктив методи	58 Ўқуврежаси
методи	Ўқув табели
Ўқитишнинг инновационшакли	58 Ўқувтаътили
Ўқув	Ўқув тезауруси
Ўқувальбоми	58 Ўқув устахонаси
Ўқув ахборотини узатиш	58 жихозлари
Ўқув ахборотлари	58 Ўқувфани
Ўқув вақти	58 Ўқув фаолияти
Ўқув-географик карталари	58 Ўқув фильмлари
Ўқув дастури	58 Ўқув чораги
Ўқув жадвали	Ўқув юрти педагогик маслаҳатя
Ўқув жараёни	58 Ўқувхафтаси
Ўқувийили	58 Ўқув қўлланма
Ўқув коллекцияси	58 Ўқувчи
Ўқув конспектлари	59 Ўқувчи ва ўсмирлар техника ижодиёт
Ўқув-логорифмик линейка, ҳисоблаш линейкаси	59 маркази
Ўқув-логорифмик қоғоз	Ўқувчи-ёшлар техника ижодиёт маркази
Ўқувмакети	59 Ўқувчи ижтимоий-фойдалимехнати
Ўқув маслаҳати	59 Ўқувчи маърузаси
Ўқув материали	59 Ўқувчи мехнатига ҳақ тўлаш
Ўқув маълумотлари	59 Ўқувчи-фаоллар
Ўқув маълумотларини лойихалаш технологияси	59 Ўқувчилар мехнат гигиенаси
Ўқув муассасаси карантини	59 Ўқувчилар навбатчилиги
Ўқув муассасаси маълумотномаси (справочниги)	60 Ўқувчилар нутқ маданияти
Ўқув-орфографик луғат	60 Ўқувчилар тўғараги
Ўқув олимпиадалари	60 Ўқувчилар ҳайъати
Ўқув пансионни	60 Ўқувчиларнинг ёзма иши
Ўқув предмети	60 Ўқувчининг кундалик дафғари
Ўқув предметларини ўқитиш методикаси	60

к		Ҳ	
	Қабул комиссияси	163	Ҳаваскорлик
	Қабул қилиш	163	Ҳаётини кўникмалар
	Қадимги дунё тарихи	163	"Ҳайрат ул-аброр"
	Қадимчилар	163	Ҳамкорлик педагогикаси
	Қадрият	163	Ҳарбий академия
	Қайта тарбиялаш	163	Ҳарбий педагогика
	Қалб тарбияси	163	Ҳарбий таълим
	"Қарама-қарши муносабат" метсди	163	Ҳарбий ўқув юртлари
	"Қарорлар шажараси"	163	Ҳарф
	("қарорлар қдбул қилиш технологияси") методи	163	"Ҳашарчилар" ўини
	Қатъийлик	164	Ҳикоя-баён
	Қиёсий-назарий таққослаш методи	164	Ҳикоя-хулоса
	Қиёслаш	164	Ҳижо усули (усули таҳаж-жи)
	Қиёслаш методи	164	Ҳинд тили Давлат таълим стандарти
	"Қизил ва яшил рангли карточкалар билан ишлаш" методи	164	Ҳинд тили хонаси
	Қизиқиш	164	Ҳинд тили ўқитиш методикаси
	Қироат	164	Ҳиссиёт
	Қироатхона	164	Ҳиеоблаш
	Қисман изланиш фаолияти	164	1 ва II даражали "Соғлом авлод учун" ордени
	Қобилият	164	"3/3" ("4/4", "5/5", ...)
	"Қобуснома"	165	методи
	Қонуният	165	"3*4" технологияси
	"Қора қути" методи	165	"6*6" методи
	Қорихона	165	
	Қўллаш	165	
	Ғ		
	Ғурур	165	
	Ғол	165	

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Кадрлар тайёрлаш миллий дастури// Баркамол авлод - Узбекистан тараккиётининг пойдевори. - Тошкент: Шарк, 1997. - 64 б.
2. Узбекистан миллий энциклопедияси. 1-12-жилд. - Тошкент: "Узбекистан миллий энциклопедияси" Давлат илмий нашриёти, 2006.
3. Ахдиддинов Р. Мактабни бошқариш санъати. - Тошкент: "Фан", 2006. - 303 б.
4. Джураев Р.Х., Турғунов С.Т. Таълим менежменти. - Тошкент: Voris -Nashriyot, 2006 - 263 б.
5. Толипов Ў., Усмонбоева М. Педагогик технология: назария ва амалиёт. - Тошкент: "Фан", 2005. - 205 б.
6. Сафарова Р. Мусаев У., Мусаев П., Юсупова Ф., Нуржанова Р. Узбекистан Республикасида умумий ўрта таълим мазмунининг янги моделлари, уларни татбиқ этиш йўллари. - Тошкент: "Фан", 2005. - 255 б.
7. Курбонов Ш., Сейтхалилов Э. Таълим сифатини бошқариш. - Тошкент: "Турон-икбол" нашриёти, 2006. - 589 б.
8. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий. 132 т.Т.1. - М.: НИИ школьных технологий, 2006. - 816 с. (серия "Энциклопедия образовательных технологий").
9. Иноятова М. Узбек алифбе дарсликларининг тарихий тараккиёт боскичлари ва дидактик асослари. Пед. фан. номзоди илмий даражасини олиш учун ёзилган дисс. - Тошкент, 2006. - 185 б.
10. Диванова М.С. Компьютер воситасида математика уқитиш самарадорлигини оширишда алгоритмик методдан фойдаланиш (техника олий укув юртлари мисолида). Пед. фан. номзоди илмий даражасини олиш учун ёзилган дисс. - Тошкент, 2005. - 160 б.

*Т.Н.Крри Ниёзий номидаги Ўзбекистон педагогика
фанлари илмий тадқиқот институти Илмий кенгаши
томонидан нашрга тавсия этилган.*

Мухаррир *М. Содиқова*
Рассом *Ш. Турдимов*
Техн. *С. Пирматов*